

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1911

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΣΤΙΚΑΝ ΛΟΓΟΝ

12 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΔΥΟ ΒΙΒΛΙΩΝ

Πλείστα είναι τὰ κατ' ἔτος εἰς διαφόρους γλώσσας ἐκδιδόμενα συγγράμματα περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ἱστορίας, περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας καὶ καθ' ὅλου περὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τὰ βιβλία τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ νεωτέραν Ἑλλάδα δὲν εἶναι ὀλίγα, ὧν ὅμως τὰ πλείστα παρέρχονται ἀτυχῶς ἀπαρατήρητα. Δύο τοιαῦτα βιβλία, ἐκδοθέντα ἀμφότερα κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, 1911, ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ περὶ αὐτῶν θὰ γράψωμεν ὀλίγας λέξεις χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Μελέτης».

Α'

Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δύο εἶναι τοῦ Αἰμιλίου Γκεμπάρ (Emile Gebhardt), ἐπιγραφόμενον Ἀναμνήσεις ἐνὸς παλαιοῦ Ἀθηναίου (Souvenirs d'un vieil Athénien), διότι ὁ Γκεμπάρ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐταίρων τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, Ἀθηναῖοι δὲ καλοῦνται ἐν Γαλλίᾳ οἱ χρηματίσαντες ἐταῖροι τῆς Σχολῆς. Ἐγεννήθη ἐν Νανσὺ τῷ 1839 καὶ ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῷ 1909. Ὑπῆρξε δὲ Ἀθηναῖος «ὄχι κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀρχαιολόγων, ἀλλὰ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Σατωβριάνδου, τοῦ Ῥακίνα καὶ τοῦ Φενελῶνας», ὅπως λέγεται ἐν τῇ Ἔισαγωγῇ, ἣτις προτάσσεται τοῦ βιβλίου. Καὶ αὐτὸς δὲ εἰς μίαν ἐπιστολὴν ἐξ Ἀθηνῶν τῆς 10 Φεβρουαρίου 1865 γράφει «Πιστεύω ὅτι εἶμαι καταδικασμένος νὰ διδάσκω, καὶ νὰ ἀποκοιμίζω ὅς τῆς ἐβδομάδος τὰς ἡλικιωμένας κυρίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔρχωνται εἰς τὰς παραδόσεις μου. Ὑποκύπτω εἰς τὴν μοῖραν. Θὰ προσπαθῶ νὰ διασκεδάζω τοὺς φοιτητὰς καὶ νὰ μὴ σκανδαλίζω τοὺς ἱερεῖς. Ἐνλοτε μεταξὺ τοῦ μεσονυκτίου καὶ τῆς δευτέρας πρωΐνης ὥρας θὰ ἀνάπτω πάλιν τὴν λάμπαν μου, θὰ ἐξάγω ἐκ τοῦ χαρτοφυλακίου τὰς φωτογραφίας, τὰς ὁποίας ἔχω καὶ λησμονῶν τὸ ἄχαρι ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ εἶμαι βυθισμένος,

θὰ ἀναπολῶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς ἀναμνήσεως τὴν Ἀγορὰν τῆς Ῥώμης καὶ τὰς ὁδοὺς τῆς Πομπηίας, καὶ διὰ τῆς φαντασίας θὰ περιδιαβάξω ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς μητροπόλεως τῆς Πύσης ἢ τοῦ τρούλλου τῆς Ἀγίας Σοφίας, παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Πυραμίδων ἢ τῆς Ἀκραπόλεως τῶν Ἀθηνῶν . . . .

Τὸ παρελλόν θὰ μὲ κάμνη νὰ ἀνέχωμαι τὸ παρόν». Οἱ λόγοι οὗτοι ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Ἀθηναῖος οὐδεμίαν εἶχε κλίσιν πρὸς τὴν διδασκαλίαν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐμμήθη τὸν About, ἐπιδοθεὶς, ὅπως ἐκεῖνος, εἰς ὅλιως διάφορον λογοτεχνικὴν δρᾶσιν, συγγράψας ἀξιόλογα βιβλία περὶ τῆς νῦν Ἰταλίας, περὶ τῆς Ἀναγεννήσεως, περὶ τοῦ Rabelais κλπ. Εἰς ἓν μάλιστα ἄρθρον κατὰ πρῶτον δημοσιευθὲν ἐν τῇ ἐφημερίδι *Γαλάτῃ* τοῦ 1907 (διότι πᾶσαι σχεδὸν αἱ πραγματεῖαι αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὰς Ἀναμνήσεις, τὰς ἐκδοθείσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως, πλὴν τῶν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ βιβλίου *Νεανικῶν Ἐπιστολῶν*, εἶναι ἀνατυπώσεις ἐξ ἐφημερίδων) ἀναγράφει χάριν παιδείας καὶ πρόγραμμα δῆθεν ἐργασιῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Σχολῆς προβαλλόμενον εἰς τοὺς ἑταίρους, δι' οὗ σκώπτει ἀναφανδὸν τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀσχολίας. Τὸ φανταστικὸν τοῦτο πρόγραμμα ἔχει ὡς ἐξῆς: «Νὰ ἀναγνωρισθῶσι, νὰ περιγραφῶσι καὶ νὰ ταξινομηθῶσι τὰ λιθίδια, δι' ὧν ἐθεράπευσε τὸν τραυλισμὸν τοῦ Ἀθημαῖου. Πρὸς τοῦτο νὰ ἐξερευνηθῇ ἰδίᾳ ὁ κόλπος τῆς Ἐλευσίνας.—Νὰ καθορισθῇ τὸ εἶδος τοῦ ξύλου, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἦτο κατεσκευασμένος ὁ πῖθος τοῦ Διογέτους καὶ νὰ ἀνευρεθῶσιν, εἰ δυνατόν, τὰ λείψανα τοῦ φανοῦ, τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθη ὁ κυνικὸς φιλόσοφος.—Νὰ ἐξαχθῶσιν ἐκ τῆς ἐγχειρήσεως, εἰς ἣν ὑπεβλήθη ὁ κύων τοῦ Ἀλκιβιάδου πρὸς ἀποκοπὴν τῆς οὐρᾶς του, τὰ ἴχνη ἐνὸς ἡλιακοῦ μύθου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα προομηρικοῦ». Οὔτε λοιπὸν ἀρχαιολόγος οὔτε καθηγητὴς ἀνεδείχθη ὁ Γκεμπάρ, ὑπῆρξεν ὅμως συγγραφεὺς ἀξιόλογος καὶ διέπρεψεν ἐν τῇ γαλλικῇ λογοτεχνίᾳ, ὥστε ἂν δὲν συγκατηρίθῃ εἰς τοὺς ἑταίρους τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Γραμμάτων, εἰσῆλθεν ὅμως εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. Φαίνεται δὲ ὅτι ὄχι μόνον κατὰ τὴν γραμματικὴν του σταδιοδρομίαν ἠκολούθησεν εἰς τὰ ἴχνη τοῦ About, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ τὸν μιμηθῇ καὶ εἰς τὴν ἐπίδειξιν τῆς εὐφυΐας, τὴν δὲ

ἐπίδειξιν ταύτην ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιδιώκει, ὥστε λησμονεῖ ἐνλίτε καὶ τὸν ὀφειλόμενον σεβασμὸν πρὸς ὀλόκληρον ἔθνος, ἂν καὶ περὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους πολλαχοῦ τῶν πραγματειῶν, τῶν περιλαμβανομένων εἰς τὰς Ἀναμνήσεις, γράφει μετ' ἀληθοῦς συμπαθείας. Ὑπερβαίνει λόγου χάριν τὰ ὄρια τῆς ἀθώας εὐφυολογίας ἢ ἐξῆς ἐπιστολῇ τῆς 25 Ἰουλίου 1862. «Ὁ κύριος Βουρέ, ὁ ἐν Ἀθήναις ἡμέτερος πρέσβυς, θέλων νὰ ἀναπαυθῇ ὀλίγον ἀπὸ τῆς διπλωματικῆς του ἀκίνησιος, μετεκάλεσεν ἐκ Σμύρνης τὴν αὐτοκρατορικὴν κορδέτταν *Εὐμενίδα* καὶ ἐπεβιδάσθη εἰς αὐτὴν μετὰ τῆς θυγατρὸς του. Τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ πλοῦ εὐηρεστήθη νὰ μὲ προσλάβῃ ὡς συνεπιβάτην καὶ νὰ μὲ φιλοξενήσῃ ἐπ' αὐτοῦ. Κατὰ πρῶτον ἐμέλλομεν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν Σπάρτην, ἀλλ' ἡ Σπάρτη ἀπέχει δώδεκα λεύγας ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ ἦτο Ἰούνιος μῆν. Κατηυθύνθημεν λοιπὸν εἰς τὸ Ναυαρίνον. Οὐδὲν τὸ ἀξιοπεριεργὸν ὑπάρχει εἰς Ναυαρίνον, ὅπου ἐκρίθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος. Ἡ πόλις εἶναι μικρὰ καὶ μελαγχολικὴ· σῴζεται ἐν κενὸν φρούριον, ὅπου φύονται ἀγριοσυκαῖ, μόνον δὲ εἰς μίαν γωνίαν, μεταξὺ τεσσάρων τοίχων, ὀγδοήκοντα ἀξιότιμοι Ἕλληνες τραγωδοῦν καὶ διασκεδάζουσιν. Οἱ κύριοι οὗτοι εἶναι οἱ ἐπὶ φόνῳ κατάδικοι ὅλου τοῦ βασιλείου τοῦ Ὄθωνος. Δὲν ἔχουσιν ὄψιν χειροτέραν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου· εἶναι κακοῦργοι καθευργμένοι, αὕτη δέ, νομίζω, εἶναι ἡ μόνη διαφορὰ . . . ».

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ χρονολογεῖται ἀπὸ 12 Νοεμβρίου 1861 καὶ ἐγράφη ἐκ Φλωρεντίας. Ὁ συγγραφεὺς ἦτο τότε εἰκοσιδύο ἐτῶν. Ἀκολουθοῦσι τέσσαρες ἐπιστολαὶ ἐκ Ῥώμης καὶ μία ἐκ Μεσσήνης τῆς 9 Φεβρουαρίου 1862, ἢ ἐξῆς: «Μετὰ τεσσαράκοντα ὀκτὼ ὥρας θὰ ἀποπλεύσωμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀρκεῖ μόνον νὰ εἶναι κυανοῦς ὁ οὐρανός, νὰ στίλβῃ ὁ ἐνδοξὸς κόλπος τῆς Σαλαμίνας, νὰ διαγράψῃ μακρὰν ὁ ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς τὰ χαρίεντα σχήματα τῶν διωρικῶν του κιδῶν, τὰ ὄρη, ἢ πεδιάς καὶ ἢ θάλασσα νὰ παρέχῃ τὴν ἀπαράβλητον πανήγυριν τοῦ χρυσοῦ φωτός εἰς τὸν νέον ξένον, ὅστις ἔρχεται ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν γερμανικῶν ὀμιχλῶν νὰ λατρεύσῃ τὸν θεὸν τῆς Ἀνατολῆς!» Ἡ πρώτη ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστολὴ εἶναι τῆς 20 Μαρτίου 1862: «Τὸ ἔαρ μειδιᾶ ἐπάνω εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ὁ

ἥλιος καθ' ἐκάστην πανηγυρίζει. Δὲν ὑπάρχει ὠραιότερον πρᾶγμα παρὰ τὴν βλέψη τις τὴν Ἀκρόπολιν λουομένην εἰς τὸ φῶς. Ἀνέδην προχθὲς καὶ ἐκάθισα ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ Παρθενῶνος κρατῶν ἀνοιχτῶν ἐπὶ τῶν γονάτων μου τὸν Φαίδωνα τοῦ Πλάτωνος. Οἱ χρυσίζοντες κίονες καὶ οἱ χρυσίζοντες τοῖχοι τοῦ τεθραυσμένου παλαιοῦ ναοῦ ἄφινον νὰ διακρίνονται ἐν τῇ μεταξὺ τεμάχια τοῦ οὐρανοῦ, ὅστις ἦτο ἀπιστεύτου διαυγείας καὶ καθαρότητος. Ἀπέναντί μου, ἐκεῖθεν τῆς Σαλαμῖνος διεκρίνετο πάλιν ἡ κυανῆ θάλασσα, ἔπειτα δὲ ἀνάμικτα σχεδὸν πρὸς τὴν διαφάνειαν τοῦ οὐρανοῦ ἐφαίνοντο τὰ χιονοσκεπῆ βουνὰ τῆς Ἀρκαδίας μὲ τὴν κορυφὴν τῆς Κυλλήνης, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἑρμῆς. Ἐκεῖ κατενόησα διὰ τί ὁ Αἶας ἀποθνήσκων ἐλυπεῖτο καταλείπων τιαυτήν χώραν, ἣν φωτίζει τόσον λαμπρὸς ἥλιος. Τὴν ἡσυχίαν δὲν ἐτάραττεν εἰμὴ ἕμιλος σοφῶν ἐκ Βερολίνου, οἵτινες πλησίον μου ἔκαμνον ἐρεύνας εἰς τὸν ναὸν τῆς Πανδρόσου. Ἐνόμιζον ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος ἔπρεπεν ἐκεῖ νὰ ἀναγνωσθῆ, ὅπως ἀποκαλύψῃ ὅλην αὐτῆς τὴν ποίησιν, ὅπως καὶ πρὸ τριῶν μηνῶν εἶχον σχεδὸν ἀνεύρη αὐτὸν τὸν Ὀράτιον ἀναγινώσκων τὰς Ἐπιστολάς του παρὰ τοὺς καταρράκτας τῶν Τιβούρων. Ἐν τούτῳ αἱ μέλισσαι τῆς Ἀττικῆς ἀνίπταντο μέχρι τοῦ Παρθενῶνος καὶ προσεκόμεζον βομβοῦσαι τὸ ἄρωμα τῶν νέων ἀσφοδέλων».

Μετ' ὀλίγον ὁ συγγραφεὺς ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ γράφει ἐκεῖθεν τέσσαρας ἐπιστολάς. «Ἐἶναι εὐτυχεῖς οἱ Τοῦρκοι, λέγει εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, δὲν σκέπτονται πλέον, φυτρώνουσιν εἰς τὸν ἥλιον, ὅπως τὰ φυτὰ, ἔχουσιν ἦθη φρικτωδῶς ἀλλόκοτα. Ἐἶναι ἐντελῶς ἀποκτηνωμένοι. Ζήτησαν οἱ Τοῦρκοι!» Ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κάμνει διαφόρους ἐκδρομάς «Σήμερον (30 Ἀπριλίου) ἐπῆρα ἐν καίτῳ διὰ τὰ γλυκὰ νερὰ τῆς Ἀσίας. Τί ὥρατος ὁ οὐρανὸς καὶ τί ὥρατα ἡ φύσις! Οἱ λόφοι ἔχουν γραμμὰς θωπευτικὰς, οἱ σύσκισι κῆποι διακόπτουσι τοὺς χαροποὺς λειμῶνας, τὸ ἀνοιχτὸν πράσινον τῶν καστανεῶν συγχέεται πρὸς τὸ σκοτεινὸν χρῶμα τῶν εὐθυτενῶν κυπαρίσσω καὶ πρὸς τοὺς ῥοδίνους στεφάνους τοῦ δένδρου τῆς Ἰουδαίας. Τὰ κιάσκια εἶναι ποικιλόχρωμα, τὰ μικρὰ χαρέμια ἔχουν δικτυωτὰ παράθυρα καὶ τὰ ἐξοχικὰ παλάτια κρύπτονται

κατὰ τὸ ἥμισυ μέσα εἰς τὰς συστάδας τῶν ἀνθέων. Τὸ καίτῳ μου διασχίζει μὲ πρόθυμα πηδῆματα τὸ κεντρικὸν ρεῦμα τοῦ πορθμοῦ καὶ εἰσχωρεῖ εἰς τὸ στόμιον ἑνὸς ποταμοῦ. Τὸ θέαμα ἀλλάσσει. Αἱ μεγάλαι ἁρμονικαὶ θεαὶ ἐξαφανίζονται . . . » Ἐξακολουθεῖ μὲ τὰ αὐτὰ χρώματα ἢ ζωηρὰ περιγραφή, ὁ δὲ συγγραφεὺς περατώνει τὴν ἐπιστολὴν του ἐν ἐνθουσιασμῷ δι' ὅσα ἔβλεπεν . . . «Οὐδὲ στιγμὴν, λέγει, ἐσκέφθην τὸ ἐνδοξον Πανεπιστήμιον, τοὺς κυρίους πρυτάνεις καὶ τοὺς γενικοὺς ἐπιθεωρητάς, τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων, τὸ φιλοσοφικὸν ἐγὼ καὶ οὐκ ἐγὼ, τὸν πανθεισμόν, τὸ ῥωμαϊκὸν ζήτημα, τὸν βασιλέα Ὀθωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλην . . . ».

«Χθὲς, γράφει ἐξ Ἀθηνῶν (6 Ἰουνίου), ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως, ἐπανηγύριζε τὸ μοναστήριον τῆς Καισαριανῆς. Ἐπῆγα καὶ ἐγὼ μετὰ δύο συναδέλφων. Δὲν θὰ λησμονήσω τὴν διασκέδασίν μας. Εἰς πέντε λεπτῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Σχολῆς συναντῶμεν κάρρον συρόμενον ὑπὸ δύο ἡμιόνων καὶ πλήρες ἀγυιοπαίδων, οἱ ὅποιοι βλέποντες Γάλλους αὐθέντας εἰς τὸν κονιορτόν, μᾶς προσκαλοῦσι νὰ ἐπιβῶμεν καὶ ἡμεῖς τοῦ κάρρου πληρώνοντες ἕκαστος πενήντα λεπτά. Ἀνερχόμεθα. Ἡ μηχανὴ τίθεται εἰς κίνησιν. Ἐν τῇ μέσῳ ὑπῆρχε τύμπανον, τὸ ὅποιον ἤρχισα νὰ κροτῶ. Ἡ ἀποδιδομένη μελωδία ἐγοήτευε τοὺς ἡμιόνους. Κατερχόμεθα εἰς τὸν Ἰλισσόν, ὅστις δὲν ἔχει πλέον ὕδωρ. Οἱ ἡμίονοι ἀπὸ τὴν χαρὰν τῶν φροντίζουσι νὰ προσκρούσουν ἕνα τροχὸν τοῦ κάρρου πρὸς ἕνα βράχον, ὁ ὅποιος προφανῶς δὲν ἦτο εἰς τὴν φυσικὴν του θέσιν. Ἐπακολουθεῖ δεινὸς πάταγος· οἱ ἀγυιόπαιδες καταπίπτουσιν ὁ εἰς ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Καταπηδῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἐπισκευάζομεν ὅπωςδῆποτε τὸ ὄχημα. Οἱ ἡμίονοι τίθενται πάλιν εἰς κίνησιν. Ἡ στενὴ ὁδὸς ἣ ἄγουσα εἰς τὸ μοναστήριον εἶναι θελκτικὴ· πολλὰ συνοδία ὄνων καὶ ἵππων πορευομένων εἰς τὴν πανήγυριν ἀποφράττουσι τὸν δρόμον. Ὁ ἀμαξηλάτης μας εἶναι τόσο εὐχαριστημένος ἀπὸ τὰ ζῶα του, ὥστε κόπτει δύο κλάδους ῥοδοδάφνης, ἣ ὅποια φύεται εἰς τὰς πέτρας, καὶ στεφανώνει τὰ ὦτά των. Ἐπειτα δὲ παρασκευάζει καὶ ἀνθοδέσμας διὰ τοὺς κυρίους Εὐρωπαίους· ὁμοιάζομεν οἱ ἡμίονοι καὶ ἡμεῖς (ἔπρεπε μᾶλλον νὰ εἴπω ἡμεῖς καὶ οἱ ἡμίονοι) πρὸς ἱερεῖς τοῦ ἀργυροτόξου Ἀπόλλωνος. Ἐξα-

φνα ακούουμεν κραυγὰς. Μία ἄμαξα βαδίζουσα πρὸ ἡμῶν εἶχε καταχωσθῆ εἰς τὸν κονιορτόν. Οἱ σύντροφοί μας, εὐτυχεῖς διὰ τὴν νέαν αὐτὴν περιπέτειαν, φιλανθρωπῶς δίδουσι χεῖρα βοήθειας, ὅπως τεθῶσιν εἰς κίνησιν οἱ τροχοί, ἀλλὰ ματαίως. Οἱ ἄμαξηλάται λογομαχοῦσιν. Ἡ ὁδὸς μέλλει νὰ ἀποφραχθῆ ἐντελῶς ὑπὸ τῶν ἐπερχομένων ὁδοιπόρων, τῶν ὀπαίων καταντᾶ πλέον ἀδύνατος ἢ διάβασις. Κρούω ἀπελπιστικῶς τὸ τύμπανον καὶ καλῶ εἰς βοήθειαν τοὺς δύο συναδέλφους μου νὰ σπεύσωσιν εἰς σωτηρίαν τῆς ἀτυχοῦς ἄμαξης. Ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ παρέχει τὴν βοήθειαν τῶν φώτων καὶ τῆς ἰσχύος τῆς. Ἐπὶ τέλους τὸ ἄμαξιον φρικωδῶς ξεχαρβαλωμένον, ἀνάγεται ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ κονιορτοῦ. Φθάνομεν εἰς τὸ μοναστήριον. Παντοῦ χοροί, αἱ γυναῖκες μὲ τὰς γυναῖκας, οἱ ἄνδρες μεταξύ των. Οἱ χοροὶ οὗτοι εἶναι κυκλικοί, μὲ ρυθμικοὺς βηματισμοὺς βραδεῖς καὶ σεμνοπρεπεῖς, ἀλλ' ἡ μουσικὴ των εἶναι ἀπαισία. Τελεῖα τάξις οὔτε κίνησις ἀπρεπῆς γίνεται οὔτε ἀκούεται ἄκοσμος λόγος. Αἱ γυναῖκες δὲν γελῶσι καὶ δὲν προσβλέπουσιν εἰς τοὺς νέους. Χορεύουν μὲ καταβιβασμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶναι τόσο σοβαραὶ ὡς ἂν εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Οἱ νέοι σβύνουν τὴν δίψαν των μὲ ψυχρὸν ὕδωρ καὶ εἶναι πολὺ εὐχαριστημένοι. Διὰ τὴν ἐπάνοδον ἐμισθώσαμεν ὄνους. Θεέ μου! Τί σάγματα ἦσαν ἐκεῖνα! Ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας διετήρησα τὴν ἀνάμνησίν των. Τριποδίζομεν μὲ τὰ ἀλεξήλια ἀνοικτά. Μετ' ὀλίγον μᾶς καταφθάνουσι καλπάζοντες πέντε ἢ ἕξ μικροὶ ἵπποι. Οἱ ὄνοι μας εὐρεθέντες μεταξύ αὐτῶν καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ ὄνος ἀξίζει ὅσον καὶ ὁ ἵππος, χύνονται πρὸς τὰ ἔμπρός. Τὸ σάγμα τοῦ ὄνου μου ἐσάλευε φοβερά. Ἄν δὲν ἔπεσα, τοῦτο ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν αὐστηρὰν ἐπίπληξιν, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνα πρὸς τὸν ὄνηλάτην, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ μετριάσῃ τὴν ὁρμὴν τῶν ὄνων του. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον, πλησίον τῶν Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, μέγας συνωστισμὸς, μουσικὴ, ἐκλεκτὸς κόσμος, ὅλοι οἱ πρέσβεις ἐφ' ἄμαξης. Οἱ ὄνοι μας ὑπερηφανεύονται. Ἐγὼ φρικιῶ συλλογιζόμενος ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κυλισθῶ εἰς τὸν κονιορτόν ἐνώπιον ὅλης αὐτῆς τῆς λαμπρᾶς κοινωνίας, ἂν τὸ κατηραμένον σάγμα μου εἶχε τὴν διάθεσιν νὰ μὲ καταρρίψῃ. Μόλις εἰσῆλθομεν εἰς τὴν Σχολήν, ὁ

βασιλεὺς, ἡ βασίλισσα, ὁ διάδοχος τῆς Ἀγγλίας καὶ ὅλη ἡ αὐλὴ ἐξήρχοντο ἐκ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἀνεμιγνύοντο πρὸς τὸ πλῆθος ἔφιπποι, ἐν ᾧ ἡμεῖς πρὸ ὀλίγων στιγμῶν εἶχομεν διαβῆ ἐπιβαίνοντες ὄνων. Ὅταν συλλογίζομαι ὅτι παρ' ὀλίγον νὰ διέλθωμεν πρὸ τοιαύτης σεπτῆς συνοδίας μὲ τοὺς ὄνους μας, μὲ περιβρέχει ἀκόμη κρύος ἰδρώς. Θὰ ἠναγκαζόμην νὰ παραιτηθῶ τῆς ἐν τῇ Γαλλικῇ Σχολῇ ὑποτροφίας καὶ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα νὰ γίνω ἐφ' ὄρου ζωῆς διδάσκαλος τῆς ἑκτης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ γυμνασίου τοῦ Μιρκούρ.

»Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, εἶδον τὸν πρίγκιπα τῆς Οὐαλλίας. Πολὺ ἀμφιβάλλω ἂν ἔχη καταλάβῃ μεγάλα πράγματα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα, τὰ ὁποῖα εἶδεν. Ὅταν ἀπῆλθεν ἡ ἀκολουθία του, ἐπορεύθη μετ' εὐλαθείας νὰ παρηγορήσῃ τὴν Παναθηναϊκὴν πομπὴν τοῦ Φειδίου διὰ τὴν ἐπισκεψιν ἐκεῖνην τῶν Ἀγγλῶν μὲ τὴν κεντρικὴν κόμην. Ἄλλ' οἱ μαρμάρινοι ἔφηβοι, περιβεβλημένοι τὰς γλαιμύδας των, ἐξηκολούθουν νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν πάντοτε ἀθάνατον γαλήνην. Καὶ ἐσκέφθη ὅτι δὲν ἀλλοιοῦται ὁ ἥλιος, διότι ἔτυχεν ἐν ἄσχημον νέφος νὰ περάσῃ ἔμπροσθεν τοῦ προσώπου του».

Ἰπὸ χρονολογίαν 7 Αὐγούστου ὁ Γκεμπάρ γράφει ἐξ Ἀθηνῶν τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν. «Τὰ ὑπερβολικὰ καύματα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἐν Ἀθήναις καὶ τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουσι πᾶσαν συνεγῆ ἐργασίαν, μὲ πείθουσι νὰ ἀρχίσω καὶ πάλιν τὸν βίον τοῦ Περιπλανωμένου Ἰουδαίου. Αὐριον θὰ ριφθῶ καὶ πάλιν εἰς τὰ μακρυνὰ πελάγη πρὸς τὴν ἠλιοφώτιστον καὶ μελαγχολικὴν Ἀνατολήν. Ἀπέρχομαι μετὰ μεγάλης χαρᾶς. Θὰ ἐπανίδω τὰς μυστηριώδεις ὁδοὺς, τὰς κεκαλυμμένας γυναῖκας, τὰ σαρίκια καὶ τὰ λευκὰ τζαμιά. Θὰ ἀκούσω καὶ πάλιν τὴν φωνὴν τοῦ κράκτου τῶν Μουσουλμάνων, καλοῦντος τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ μιναρῆ. Θὰ ζήσω καὶ πάλιν ζωὴν ὄνειροπόλον καὶ αἰθερίαν. Φέρω μαζί μου τὰ ποιήματα τοῦ Γκαῖτε καὶ τοῦ Βύρωνος. Πρὸ μικροῦ ἀνέγνωσα τοὺς πρώτους στίχους τῆς Νύμφης τῆς Ἀβύδου. Εἶναι τὸ θριαμβευτικὸν ᾠσμα τῆς Ἀνατολῆς. Μετὰ χαρᾶς τὸ μεταφράζω. Ἐγνωρίζεις τὴν χώραν τῆς κέδρου καὶ τῆς ἀμπέλου—ὅπου τὰ ἀνθὴ εἶναι πάντοτε ἀνοικτά, ὅπου ὁ ἥλιος πάντοτε λάμπει—ὅπου ἡ γλυκεῖα

αὔρα, πλήρης ἀρωμάτων, παίζει εἰς τοὺς κήπους τῶν ῥόδων — ὅπου τὸ λεμώνιον καὶ ἡ ἐλαία εἶναι οἱ κάλλιστοι τῶν καρπῶν — ὅπου οὐδέποτε παύει τὸ ἄσμα τῆς ἀηδόνος — ὅπου οἱ χρωματισμοὶ τῆς γῆς καὶ αἱ ἀποχρώσεις τοῦ οὐρανοῦ ἀμιλλῶνται εἰς ποικίλαν χρωμάτων καὶ εἰς καλλονὴν — ὅπου ἡ πορφύρα τοῦ Ὠκεανοῦ εἶναι βαθεῖα καὶ λαμπρὰ — ὅπου αἱ κόραι εἶναι γλυκεῖαι ὅσον καὶ τὰ ῥόδα, τὰ ὅποια τὰς στέφουν — ὅπου τὸ πᾶν, ἐκτὸς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι θεῖον, — ἡ χώρα αὕτη εἶναι ἡ Ἀνατολή, εἶναι ἡ πατρίς τοῦ ἡλίου!»

Ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταβαίνει εἰς τὴν Νεάπολιν, ἀκολουθοῦσι δὲ κατόπιν τρεῖς ἐπιστολαὶ ἐξ Ἰταλίας καὶ ἐπανέρχεται εἰς Ἀθήνας, μεσολαβεῖ πάλιν ἐν ταξείδιον εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τῇ 25 δεκεμβρίου 1863 γράφει ἐξ Ἀθηνῶν τὰ ἐξῆς: «Ἐπανέρχομαι ἀπὸ τὸν χορόν, τὸν ὅποιον ἔδωκεν ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας. Ἡ μόνη μου διασκέδασις ἦτο ὁ Βασιλεὺς καὶ αἱ νεαραὶ κόραι τῶν Ἀθηνῶν, αἱ ὅποια τοῦ ἔκαμνον πολλὰς ἐρωτοτροπίας. Ὁ βασιλεὺς συνεπλήρωσε χθὲς τὸ δέκατον ὄγδον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀλλ' ὁμοιάζει πρὸς παιδίον δεκαπέντε ἐτῶν. Εἶναι ἐν μέρει ἀτολμος καὶ ἐν μέρει μικρὸς ἀνὴρ. Ἐχόρευσε ἕως εἰς τὰς τέσσαρας τὸ πρωῒ. Ἔφερε τὴν μεγάλην ταινίαν καὶ τὰ διάσημα τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Εἰς τὸν ἔγκυκλον εἶχε τὸ κάθισμά του εἰς μίαν γωνίαν τῆς αἰθούσης καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο κατὰ τὰ διαλείμματα τοῦ χοροῦ ἐν τῇ μέσῃ τριῶν ἢ τεσσάρων κορασιῶν, ἀπογόνων τοῦ Περικλέους, τὰ ὅποια μετὰ τὰς ἐσθῆτάς των ἐσκέπαζον τὰ γόνατά του. Ἐκεῖ συνέβαινον εἰδύλλια. Ὅταν ἐξῆγε τὸ ὄρολόγιόν του, ὅλοι παρετήρουν τὴν ὥραν. Οὐδέποτε βασιλεὺς ὑπῆρξε τόσον προσιτὸς εἰς τὰς ὑπηκόους του, αἱ ὅποια τὸν λατρεύουν. Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ γοητευτικοὶ ὀφθαλμοὶ ἐξεσφενδόνιζον τακερὰς φλόγας. Ἐπῆρχον ἐκεῖ θελκτικὰ πλάσματα καὶ θαυμάσιοι ὄμοι. Εἶδον δύο κεφαλὰς, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπεθύμουν νὰ εἰκονογραφήσω τὸ περὶ τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς βιβλίον μου. Ἡ μία εἶναι θυγάτηρ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅστις εἶχε ποτε ἐκθέσῃ εἰς λαχεῖον τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος, εἰσέπραξεν ἑκατὸν χιλιάδας φράγκων καὶ ἐκέρδησε καὶ τὸ λαχεῖον. Τί εὐτυχία ἂν ἐξέθετεν εἰς λαχεῖον καὶ τὴν θυγατέρα του!» Ὅπως βλέπει

ὁ ἀναγνώστης ἡ εὐφυολογία τοῦ τελευταίου μέρους τῆς ἐπιστολῆς πλησιάζει πρὸς τὰ ὅρια τῆς μυθολογίας.

Κατὰ τὴν 13 Μαΐου 1864 γράφει τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν: «Ἐπέστρεψα χθὲς ἀπὸ τὴν ἐκδρομὴν, τὴν ὁποίαν ἔκαμα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας ἐκοιμήθην ἐπὶ τοῦ πατώματος τυλιγμένος εἰς τὸ σκέπασμά μου. Ἐπέστην βραστὸν ἀρνίον, ἥλιον ἐνίοτε φοβερόν, ψύλλους ἢ κορέους, ἐπικίνδυνα μονοπάτια πλάτους ἐνὸς ποδός, τὰ ὅποια ὑπὸ τὰς ὀπλάς τῶν ἵππων μετεβάλλοντο εἰς θρύψαλα. Εἰς τινὰ μέρη ἐταξείδευα μεταξὺ δύο χωροφυλάκων. Εἰς τὰ Μέγαρα ἐπεκαλέσθην μεταξὺ τοῦ ξενοδόχου μου καὶ ἐμοῦ τὴν ἐπέμβασις τοῦ ἀστυνόμου, ὅστις μοῦ προσέφερε καὶ ἀνθοδέσμη. Εἰς τὰ μοναστήρια τῆς Ἀρκαδίας ἦλθον εἰς θεολογικὰς συζητήσεις πρὸς τοὺς καλογήρους. Ἀνερριχθήθην ἔφιππος εἰς μίαν ἀνωφέρειαν βορβορώδη καὶ τρομερὰ ὀλισθηράν, ὅπου παρ' ὀλίγον κατέπιπτον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου οἱ ἵπποι τῶν συντρόφων μου. Παρὰ τὸν Ἀλφειὸν ἐπὶ πολὺ μὲ κατεδίωξαν ἔξ ποιμενικοὶ κύνες. Τὸ ζῶόν μου ἤρχισε διὰ τοῦτο νὰ καλπάζῃ καὶ εἶναι θαῦμα πῶς δὲν ἔπεσα εἰς τὸν ποταμόν. Ἐπειράθην νὰ ἀναβῶ τὴν Στύγα, ἥτις πηγάζει ἀπὸ ἕνα βράχον ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὅρους πάντοτε χιονοσκεπῆς. Εἶδον μίαν ὡραίαν χιονοστιβάδα κατακυλιομένην μὲ κρότον κεραυνοῦ καὶ καταπίπτουσαν ἐπὶ τοῦ μονοπατίου, τὸ ὅποιον πρὸ ὀλίγου εἶχον διαβῆ. Πορευόμενος εἰς τὴν Σπάρτην ὑπέστην ἐπὶ τῶν ὤμων μου καὶ εἰς τὰ ὑποδήματά μου ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους ὥρας βαγδαίαν βροχὴν, εὖρον δὲ τὸν Εὐρώταν μὲ ὕδωρ ἐνὸς ποδὸς βάθους. Εἰς τὸ ἀγριώτατον μέρος τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν Φιγαλίαν, περιεστοιχίσθην ὑπὸ φουστανελλοφόρων ὑπόπτου μορφῆς, οἵτινες ἐπέμενον νὰ ἴδωσι τὸ πιστόλιόν μου, τὸ ὅποιον δὲν εἶχον, ἀλλ' ἀπρονοήτως εἶχον καυχηθῆ ὅτι ἔχω. Ἐκοιμήθην δις μετὰ γυναικῶν, ἀνδρῶν, παιδίων, περιστερῶν, γάτων, σαύρων καὶ τυρίων. Ἐπαθα θαυμασίαν ἡλίαν ἐπὶ τῆς ῥινός καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν. Εἰς τὸ Λεοντάρι τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐχόρευσαν ἐνώπιόν μου τοὺς μεγαλοπρεπεστέρους χορούς των. Τὸ ὄλον 350 φράγκα».

Ἡ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστολὴ τῆς 17 Φεβρουαρίου 1865 διηγεῖται τὴν ἀφιξίν τοῦ Ῥενάν: «Ὡδήγησα, λέγει ὁ Γκεμπάρ, σήμε-

ρον τὸν συγγραφέα τοῦ Βίου τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅπου ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐκήρυξε τὸν Χριστόν. Καθ' ἑκάστην κάμνομεν ὁμοῦ καὶ μίαν ἀρχαιολογικὴν ἐκδρομὴν καὶ ἔχω τὴν μοναδικὴν εὐτυχίαν νὰ γίνωμαι εἰς αὐτὸν ἐξηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων, αἵτινες εἶναι διὰ τὸν Ῥενὰν νέα πράγματα, εἰς τὰ ὅποια ὁμοῦ θαυμασίως ἀρέσκειται».

Τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ῥενὰν ἐπισκέπτεται τὴν Αἴγυπτον. Ὑπάρχουσιν ἐκεῖθεν ἐπιστολαί, ὅπως καὶ πάλιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ τελευταία ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστολή, εἰς ἓνα μόνον στίχον, τῆς 1ῆς Ἰουνίου 1865, λέγει: «Ἀπέρχομαι αὔριον τὸ πρῶτ. Κηδεῖα τῆς νεότητός μου!»

Μετὰ τὰς νεανικὰς ἐπιστολάς, τὸ δεύτερον μέρος τῶν Ἀναμνήσεων, τὸ ὅποιον ἐπιγράφεται *Παλαιότεροι καὶ σύγχρονοι περιηγηταί*, περιλαμβάνει πραγματείας δημοσιευθείσας κατὰ πρῶτον εἰς ἐφημερίδας, μάλιστα εἰς τὴν ἐφημερίδα τῶν *Συζητήσεων* καὶ τὴν *Γαλλικὴν Δημοκρατίαν*, ἐπὶ τῇ ἐκδόσει νέων βιβλίων, περὶ περιηγητῶν εἰς κλασσικοὺς τόπους, περὶ τοῦ Σατωβριάνδου καὶ τοῦ στρατηγοῦ Φαδιέ, περὶ τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς. Αἱ πραγματεῖαι αὗται ἔχουσι χαρακτῆρα ἀρχαιολογικὸν καὶ περιγραφικόν. Τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ὁμοίως προελεύσεως εἶναι καὶ τὸ τρίτον μέρος τοῦ βιβλίου τὸ ἐπιγραφόμενον *Pèlerinages*. Μὲ ὕφος κομψὸν καὶ λαμπρὸν περιγράφονται ἡ Μεγάλη Ἑλλάς, ἡ Ῥώμη καὶ ἡ Παμπηλία, ἡ Νεάπολις, αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, ἡ Ἀνατολή, ὁ Ὀλυμπος τῆς Βιθυνίας, ἡ Πέργαμος κτλ. Περιέχεται δὲ καὶ μία παράδοσις λαϊκὴ Ὁ κόκκινος Διάκος. Τὸ τέταρτον καὶ τελευταῖον μέρος ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν *Σημερινὴν Ἑλλάδα*. Περιλαμβάνει δὲ τὸ μέρος τοῦτο τρεῖς πραγματείας: Ἡ Ἑλλάς καὶ οἱ Ἕλληνες, Αἱ ἀρχαὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α', καὶ διαφόρους περὶ Ἑλλάδος σκέψεις ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Propos helléniques*, ἐνθα ὁ συγγραφεὺς κάμνων λόγον περὶ τῆς ἐν Παρισίοις ὑπὸ φιλελλήνων Γάλλων συστάσεως συλλόγου πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, προσθέτει ὅτι ἡ ἰδέα εἶναι ἀξιόλογος, διότι ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσονήσῳ ἐν γένει, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν τοῖς νήσοις, ὅπως καὶ ἀνὰ τὰς μελαγχολικὰς ἐρήμους τῆς

Μικρᾶς Ἀσίας, «ὁ Ἕλλην εἶναι πράγματι ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Εὐρώπης, ὁ ἀπόστολος τοῦ πολιτισμοῦ».

Τὰς περὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος γνώμας καὶ διαθέσεις τοῦ συγγραφέως ἐκφράζει πρὸ πάντων ἡ πραγματεία Ἡ Ἑλλάς καὶ οἱ Ἕλληνες, τῆς ὁποίας διὰ τοῦτο, περατοῦντες τὸν περὶ τοῦ βιβλίου τῶν Ἀναμνήσεων λόγον, μεταφράζομεν ὀλίγα μέρη. Ἡ πραγματεία αὕτη εἶχε δημοσιευθῆ τὸ πρῶτον ἐν τῇ *Γαλλικῇ Δημοκρατίᾳ* τῆς 10 Ἰουλίου 1877.

«Τὸ ὄνομα τοῦ γηραιοῦ ναυάρχου Κανάρη, εἰς ὃν πρὸ ὀλίγου ἀνετέθη ἡ προεδρεία τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπουργείου, θὰ ἀφύπνισεν ἐν Εὐρώπῃ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἀρχαίου Ἀνατολικοῦ ζητήματος, κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἣτις ἀπεδίδοτο εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σατωβριάνδου, τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Φαδιέ. Τότε δηλαδὴ μόνον οἱ Ἕλληνες ἐκρίνοντο ἀξιοὶ θερμῆς ὑποστηρίξεως, οἱ δὲ πολιτευόμενοι συνεφώνουν πρὸς τοὺς ποιητὰς ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ Ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ ἡ φυλὴ, τῆς ὁποίας οἱ πρόγονοι ὑπῆρξαν οἱ θεμελιωταί τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ. Οὐδεμίαν δὲ φροντίδα ἐλαμβάνετο περὶ τῶν Σλαύων, ὃν τὸ ταπεινὸν παρελθὸν δὲν εἶχε λόγον νὰ ἐλκύῃ τὴν πρὸς αὐτὸ εὐγνωμοσύνην τοῦ κόσμου. Ἐκτοτε μετεβλήθησαν τὰ πράγματα, ἦλθε δὲ καὶ ἡ σειρά τῶν Σλαύων. Καὶ τοῦτο μὲν βεβαίως εἶναι δίκαιον, ἀλλ' ἡ ὑψηλὴ διπλωματία φαίνεται λησιμονοῦσα τώρα τοὺς Ἕλληνας χάριν τῶν Σλαύων, ὡς ἂν εἶχε πλεον ὀριστικῶς ἐπιτευχθῆ ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὡς ἂν δὲν ὑπῆρχον πλέον Ἕλληνες ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου. Καὶ ὁμοῦς ὑπάρχουσι διακόσμιαι χιλιάδες μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν Βόσπορον καὶ ἐξήκοντα χιλιάδες εἰς τὴν Σμύρνην. Ἄν λοιπὸν ὁ νῦν διεξαγόμενος πόλεμος χάριν τοῦ πανσλαυισμοῦ, δὲν καταλήξῃ εἰμὴ εἰς τὴν εἰλικρινῆ καὶ βαθεῖαν μεταρρύθμισιν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, τίποτε δὲν θὰ κατορθωθῆ ἐν ὅσῳ δὲν ἀπολαύουσι καὶ οἱ Ἕλληνες ἴσων τοῦλάχιστον δικαιωμάτων πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἠττηθῶσιν οἱ Τούρκοι καὶ περισταλῶσιν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ πάλιν τίποτε δὲν θὰ κατορθωθῆ σταθερὸν καὶ μόνιμον ἐφ' ὅσον οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦ Αἰγαίου δὲν ἐξασφαλισθῶσι κατὰ τρόπον ὀριστικῶς ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῶν ἐκδικητικῶν

τάσεων τῶν κυρίων των. Τὸ πρόβλημα τοῦτο, τοῦ ὁποῦ τὴν λύσιν ἀνέλαβεν ἡ Ῥωσσία, εἶναι πολὺ λεπτόν.

Ἡ Εὐρώπη δύναται αἰφνιδίως νὰ εὑρεθῆ ἀπέναντι ἐνὸς νέου ἀνατολικοῦ ζητήματος, τοῦ ὁποῦ τὸ κέντρον δὲν θὰ εἶναι πλέον οὔτε τὸ Βουκουρέστιον, οὔτε τὸ Βελιγράδιον, οὔτε ἡ Ἀνδριανούπολις, οὔτε ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀλλ' ἡ Σμύρνη, ἡ Ῥόδος, ἡ Βηρυτός, τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀφίνω κατὰ μέρος τὴν Κρήτην, ἡ ὁποία εἶναι σημαντικώτατος σταθμὸς ἀπέναντι τοῦ Σουέζ, καὶ διὰ τοῦτο θὰ εὑρεθῆ εὐρωπαϊκὴ τις δύναμις μέλλουσα διὰ λόγους καὶ πολιτικούς καὶ φιλανθρωπικούς νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τῶν ἐκδικήσεων τῶν Μουσουλμάνων. Τέλος πάντων ἡ Εὐρώπη θὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὸ ἔργον τῆς Πηνελόπης.

Ὅχι δὲ μόνον ἡ πολιτικὴ παρημέλησε τοὺς Ἕλληνας προσποιουμένη ὅτι θεωρεῖ αὐτοὺς ἱκανοποιηθέντας διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ μικροῦ βασιλείου, ἀλλὰ καὶ τῶν περιηγητῶν καὶ τῶν λογίων ἡ περιέργεια ἀπὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν ἐγκατέλειψε τὴν Ἑλλάδα. Ὀλίγιστοι εἶναι οἱ σήμερον ἐπισκεπτόμενοι ἐπ' ὀλίγον τὰς Ἀθήνας ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Σμύρνης ἢ τοῦ Καῖρου. Ἡ Ἀκρόπολις δὲν εἶναι πλέον εἰμὴ ἐν καλλιτέχνημα, τὸ πολυτιμώτατον βεβαίως τῆς Ἀνατολῆς, τὸ ὁποῦν βλέπουσιν οἱ περιηγηταὶ διὰ νὰ ἀναπαύσῃ τὴν συνείδησίν των καὶ χάριν τοῦ ὁποῦ παραμένουσι διαδατικῶς ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν πόλιν τοῦ Περικλέους. Σπανιώτατοι εἶναι οἱ ἀποφασίζοντες νὰ θυσιάσωσιν δλόκληρον ἐβδομάδα πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Μεγάρων, τῆς Κορίνθου, τῆς Νεμέας, τῶν Μυκηνῶν, τοῦ Ἄργους καὶ τοῦ Ναυπλίου . . .

Ἐν Ἑλλάδι ἡ φυλὴ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον τῆς φύσεως ἀξιοπαρατήρητος. Ἀπὸ εἰκοσιπέντε περίπου ἐτῶν δὲν ὑπάρχει ἀμφισβολία ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίᾳ τῆς Γαλλίας δὲν ἐκολάκευσε τοὺς Ἕλληνας. Δύο βιβλία γραφέντα ὑπὸ ἐνὸς ἐκ τῶν εὐφυστέρων Γάλλων παρέστησαν πολὺ δυσμενῆ τὴν εἰκόνα των, περὶ τούτου δὲ θέλω κατὰ πρῶτον νὰ δώσω μίαν ἐξήγησιν.

Ἡ εἰκὼν εἶναι σχεδὸν κατὰ πάντα ἀκριβής, ἀν καὶ αἱ κάλλιστα αὐτῆς γραμμαὶ καλύπτονται ὑπὸ σκιάς, εἰς δὲ τὰ δυσάρεστα γεγονότα χύνεται ὄλον τὸ φῶς. Ἀλλ' ὅμως παραδόξως,

ἀν καὶ ἡ εἰκὼν ὁμοιάζει ἐν ταῖς λεπτομερείαις, ἐν τῷ συνόλῳ πηρέχει μίαν ψευδῆ ἐντύπωσιν, ἥτις δὲν εἶναι καὶ δικαία. Ὅπως εἰς πᾶσαν ἠθικὴν περιγραφὴν, ἀπορρέουσιν ἐξ ἀνεκδότων, ἀναγνωρίζονται ἄτομα, ἀλλὰ δὲν ἀποδίδεται ἡ ἀληθινὴ φυσιογνωμία τοῦ ἔθνους. Ἰπάρχουσιν ὅμως πνευματικαὶ τινες διαστροφαί, αἵτινες μονομερῶς θεωρούμεναι φαίνονται δυσάρεστοι ἢ γελοῖαι, αἵτινες ἀνταποκρίνονται πρὸς μίαν ἰδιότητα δλοκλήρου τῆς φυλῆς. Τὴν ἐπαύριαν τῆς εὐκόλου ἐπαναστάσεως, ἥτις κατὰ τὸ 1862 ἐξεθρόνισε τὸν Ὀθωνα, δημοσιογράφος τῶν Ἀθηνῶν διεσκέδασε τοὺς φρονιμωτέρους τῶν συμπολιτῶν του διὰ μιᾶς προκηρύξεως, ἐν ἣ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐλέγοντο καὶ τὰ ἑξῆς: «Μία νέα περίοδος ἔρχεται διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ὀκτωβρίου ἀνεκαίνισε τὸ ἔργον, ὅπερ συνετέλεσεν ἡ Γαλλία τοῦ 1789», προσέθετε δὲ (διότι ἦτο συγχρόνως φοιτητῆς τῆς Ιατρικῆς καὶ διηύθυνε καὶ ἐν ἐπιστημονικὸν περιοδικόν), «ἀπὸ σήμερον αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι θὰ λάβωσι τὴν τελείαν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, ἡ δὲ Ἑλλάς γίνεται καὶ πάλιν ἡ πνευματικὴ ἐστία τοῦ κόσμου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν οὐδὲν ἄλλο ἀξίον λόγου συνέβη πλὴν τῆς ἐντελοῦς ἀναρχίας, τὰ παιδία διηρῆμενα εἰς ἐχθρικὰ στρατόπεδα ἐλιθοβολοῦντο διὰ σφενδόνης ἐπὶ τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν λόφων. Ἀπὸ πρῶτας μέχρις ἐσπέρας οἱ λίθοι ἐσύριζον εἰς τὰ ὦτα τῶν διαδατῶν. «Διὰ τί αὐτὸ τὸ ἀνόητον παιγνίδι;» ἠρώτησα μίαν ἡμέραν νεαρὸν ἐμβαλωματὴν, ῥακενδύτην, ἀλλ' ὑπερήφανον. «Μιμούμεθα τοὺς πατέρας μας», ἀπεκρίθη μετ' ἐμφάσεως. Τρέψατε τὴν παιδικὴν ταύτην ἀλαζονείαν εἰς αἰσθημα λαϊκὸν καὶ ἔθνικόν καὶ θὰ ἐννοήσητε ἀμέσως τὸ ἠρωϊκὸν κίνημα τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας. Πολλὰ ἐλαττώματα, τὰ ὁποία καταστρεπτικὴ ἱστορία ἐπέβαλεν εἰς τὸν ἐλληνικὸν λαόν, ποιά τις ἐξασθένησις τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος, ἡ ἀπληστία τοῦ κέρδους, ὁ ὄχι πολὺς σεβασμὸς πρὸς τὴν πειθαρχίαν, πᾶσαι ἐκεῖναι αἱ ἀτέλειαι, αἵτινες δυσαρεστοῦσι τὸν Εὐρωπαῖον, προέρχονται ἐκ τοῦ μακραίωνος ζυγοῦ. Ἡ μουσουλμανικὴ δεσποτεία οὐδέποτε ἠνθόνησε τὰς λεπτὰς ἀρετὰς τὰς ἀποτελούσας τὸ θέλημα τὸν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς κοινωνίας τῶν πεπολιτισμένων ἀνθρώπων. Μακρὰ

ταλαιπωρία ἰξυνον ἀκόμη περισσότερο εἰς τοὺς νεωτέρους "Ἑλληνας τὸ ἤδη καὶ εἰς τοὺς πραγόνους των ἐνυπάρχον σοφιστικὸν πνεῦμα, καὶ τὸ ὅποσον εἶναι τόσο χρησίμου εἰς τοὺς καταπιεζομένους, ὅπως ἱκανοποιῶσι καὶ τὰ πάθη καὶ τὰς ὀρέξεις των.

Ἐπὶ τέλος δὲ νομίζω ὅτι οὐδὲν ἐλάττωμα τοῦ χαρακτηῆρος τῶν Ἑλλήνων δύναται τις νὰ ψέξῃ, τὸ ὅποσον νὰ μὴ εἶναι ἐξ ἴσου τοῦλάχιστον καταφανές καὶ εἰς τὰ λοιπὰ χριστιανικὰ ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τοὺς Σλαῦους καὶ τοὺς Ἀρμενίους. Ἀπ' ἐναντίας ὅμως ἔχουσι ἀρετάς, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ κυριώτατον γνώρισμα τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ὑποστάσεως καὶ ἐξασφαλίζουσι εἰς αὐτοὺς διὰ τὸ μέλλον τὴν πολιτικὴν ὑπεροχὴν ἐν ταῖς χώραις, ὅπου οἱ μὲν πατέρες αὐτῶν καθίδρυσαν γονιμώτατον πολιτισμόν, οἱ δὲ Τούρκοι ἀπέδωσαν πάλιν αὐτάς εἰς τὴν βαρβαρότητα.

Ἡ κυριώτατη τῶν ἀρετῶν τούτων εἶναι ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ πατριωτικὴ ὑπερηφάνεια, αἰσθημα σύμμικτον, ἐν ᾧ περιλαμβάνουσι καὶ τὴν μικρὰν χώραν, ἣν ἠλευθέρωσαν ὁ Κανάρης, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτος, ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Βότσαρης καὶ ὁ Καποδίστριας, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν φιλελλήνων καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τῆς Εὐρώπης, καὶ τὸν ἑλληνισμόν ὀλόκληρον, τὰς νήσους, τὰς πόλεις, τὰς ἐπαρχίας, ἐνθα ὀμιλεῖται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὴν Κρήτην, τὴν Ρόδον, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σμύρνην, τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὑπὸ τὴν ἑποψιν μάλιστα ταύτην οἱ νέοι "Ἕλληνες εἶναι ὑπέρτεροι τῶν ἀρχαίων, οἵτινες κατεστράφησαν ἕνεκα τῶν ἀντιζηλιῶν τῶν διαφόρων πόλεων, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης, τῶν Θηβῶν, καὶ δὲν ἠσθάνοντο τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα εἰμὴ διὰ τῆς καταφρονήσεως πρὸς τοὺς βαρβάρους, ἥτοι πρὸς τὸν λοιπὸν κόσμον. Οἱ νέοι "Ἕλληνες ἔχουσι μίαν ὁμοιότητα καὶ πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς. Οἱ Ἰταλοί, ὧν οἱ πατέρες ἀπώλεσαν τὴν χερσόνησον ἕνεκα τῶν ὑπερβολῶν τῆς τοπικῆς διοικήσεως, κατέχουσι ἐπὶ τέλος τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα, ἣν πρῶτος διεῖδεν ὁ Μακιαθέλης. Καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἡ ἐνότης ἀποτελεῖ ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν τὴν φιλοδοξίαν παντὸς Ἑλλήνου. Ἡ μεγάλη ἰδέα εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τοῦ γένους, ἡ ἀνάκτησις τῆς πραγονικῆς κληρονομίας, ἡ θριαμβευτικὴ ἐπάνοδος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν . . . . .».

Η ΕΛΛΑΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΗ ΕΙΡΗΝΙΚΩΣ ¹

Οἱ Πρεσβευταί, κατανοοῦντες, ὅτι ἡ Κυβέρνησις Δεληγιάννη δὲν θὰ ἦτο διατεθειμένη νὰ προδῇ εἰς ῥητὴν περὶ ἀφοπλισμοῦ δήλωσιν, καίτοι πράγματι εἶχεν ἤδη ὑποχωρήσει εἰς τὰς περὶ ἀφοπλισμοῦ ἐπιθυμίας τῶν Μ. Δυνάμεων, ἀπῆλθον ἀμέσως ἐκ τῆς πρωτεύουσας, τῶν Ἐπιτετραμμένων ἀπευθυνάντων τὴν 26 Ἀπρ. τήνδε τὴν διακοίνωσιν: «Οἱ ὑπόφαινόμενοι . . . ἐνετάλησαν ὑπὸ τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων ν' ἀπευθύνωσιν εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν Κυβέρνησιν τὴν ἐπομένην ἀνακοίνωσιν: Ἐξ ἀπαντήσεως τῆς Ἀθηναϊκῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν κοινὴν διακοίνωσιν τῆς 14/26 Ἀπρ. μὴ οὔσης τοιαύτης, ὥστε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς Δυνάμεις, αἱ εἰρημέναι Κυβερνήσεις διέταξαν τοὺς Διοικητὰς τῶν συνηνωμένων ναυτικῶν μοιρῶν των νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἀποκλεισμόν ἐπὶ τῶν παραλλίων τῆς Ἑλλάδος κατὰ παντὸς πλοίου ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν. Ὁ ἀποκλεισμός οὗτος θέλει καταστῆ πραγματικὸς ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τῆς παρουσίας δηλώσεως. Θέλει ἐκταθῆ ἀπὸ τῆς Μαλέας ἄκρας μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σουνίου, ἐκεῖθεν δὲ μέχρι τοῦ ἀρκτικοῦ συνόρου τῆς Ἑλλάδος, περιλαμβανομένης τῆς νήσου Κύβου καὶ θέλει περιλάβῃ ὡσαύτως ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τὴν εἴσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Πᾶν πλοῖον ὑπὸ σημαίαν ἑλληνικὴν ἀποπειραθῆσόμενον νὰ ἐκδιάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν τοῦτον θέλει κατακρατηθῆ». Ἀρχομένης οὕτως μετὰ τούτων διακυμάνσεις τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐλάσσονος καταναγκασμοῦ, οἱ ἐν Ἀθήναις Πρεσβευταί τῶν Μ. Δυνάμεων, τῶν καταφυγουσῶν εἰς τοῦτον, κατὰ ληφθὲν ὁμοίομορφον μέτρον, ἐγκατέλιπον τὴν πρωτὰν τῆς 25 Ἀπρ. τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν, ἀφέντες τοὺς γραμματεῖς τῶν Πρεσβειῶν ὡς Ἐπιτετραμμένους. Ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας Μουὺ ἀπουσίασεν ὡσαύτως ἐξ Ἀθηνῶν διὰ νὰ μὴ δοθῇ εἰς τὰς λοιπὰς συμπεραττούσας Μ. Δυνάμεις

¹ Ἐξέλιξις συνέχεια ἐκ σελ. 405.

εὐλογος ἀρρομή διὰ τὰ ὑποπτεύσωσιν, ὅτι ἡ Γαλλία ἐνεθάρρυνε τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν εἰς ἀντίστασιν κατὰ τῶν κελευσμάτων των, ὃ δὲ Πρεσβευτὴς τῆς Πύλης Φεριδούν-Βέης ἀπῆλθεν ὡσαύτως τὴν πρωΐαν τῆς 25 Ἀπριλ. διὰ τῶν «Χανίων» ἐξ ἀπλῆς πρὸς τὰς καταναγκαζούσας Μ. Δυνάμεις ἀδροφροσύνης, διότι θὰ ἦτο προφανῶς ἄτοπον νὰ παρέμενε διατηρῶν φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως, δεδομένου, ὅτι διὰ ζήτημα ἀφορῶν εἰς τὴν Ἰ. Πύλην κατέφυγον αἱ Μ. Δυνάμεις εἰς τὸν δι' ἐγκαταστάσεως εἰρηνικοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐλάσσονα καταναγκασμόν. εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ ἀνθρώπινος κἀλαμος τὴν πικρὰν, μεθ' ἧς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐδέχθη τὴν εἶδησιν τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν κτηνώδη βίαν. Ἦδη τὴν 4 1/2 μ. μ. τῆς 15 Ἀπρ. εἶχε συγκροτηθῆ ἓν τῇ Πλατείᾳ τοῦ Συντάγματος πολυπληθὲς συλλαλητήριον, καθ' ὃ ὠμίλησεν ἐνθουσιωδέστατα ὁ Κ. Δούνης, ἐπιτεθεὶς κατὰ τῆς πολιτικῆς τῶν Μ. Δυνάμεων, ὧν πολεμικά τινα πλοῖα εἶχον τὴν αὐτὴν ἡμέραν, 15 Ἀπρ., καταπλεύσῃ εἰς Φάληρον. Τὴν 8 1/2 μ. μ. τῆς ἰδίας ἡμέρας, ἧτις ἔτυχε νὰ εἶναι συννεφώδης καὶ σκυθρωπὴ—ὡσαὶ ἡ φύσις νὰ ἤθελεν οὕτως νὰ καταδειξῆ, ὅτι ἦτο πιστὸν κάτοπτρον τῆς βαθείας μελαγχολίας, ὑφ' ἧς κατείχετο ὁ ἑλληνικὸς λαὸς—συνεκροτήθη συλλαλητήριον ἐν ταῖς αἰθούσαις τῆς Δημαρχίας, καθ' ὃ, ἀφ' οὗ ὠμίλησεν ὁ Κορωνάτος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Στούπης, ὅστις συντόμως ἐξήγησε τὸν σκοπὸν τῆς συγκεντρώσεως, ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Ἀναστάσιος Διομήδης Κυριακός, ἐξάρας διὰ πατριωτικωτάτων ἐκφράσεων τὸν κίνδυνον, τὸν ὅποιον διέτρεχεν ἡ ἑλληνικὴ πατρίς, καὶ χαρακτηρίσας τὸ διάθεμα τῶν Μ. Δυνάμεων ὡς ὑβρὶν κατὰ τῆς ἠθικῆς, τοῦ δικαίου καὶ τῆς τιμῆς. Ὁμίλησαν κατόπιν δι' ὀλίγων ὁ Φιλῆρετος, ὁ Τριτάκης καὶ ὁ Κατσίμπαλης, μεθ' οὗς τὸ συλλαλητήριον τοῦτο τῶν «ἐσχάτων μέτρων» διελύθη θορυβωδῶς. Τὴν ἐπομένην, 16 Ἀπρ., συνεκροτήθη ἔνοπλον συλλαλητήριον, πρὸς πρόληψιν δὲ παντὸς ἀπευκταίου ὄλη ἢ φρουρὰ τῆς πρωτεύουσῆς εἶχε τεθῆ ἐπὶ ποδός, ἐκ τῶν ὑστέρων ὅμως κατεδείχθη, ὅτι ἡ συγκέντρωσις τόσο στρατοῦ ἦτο δυσανάλογος πρὸς τὴν εἰρηνωτάτην τοῦ συλλαλητηρίου ὄψιν. Τὴν 3 1/2 μ. μ. ἐνεφανίσθησαν μέλη τινὰ τοῦ «Ἐθνικοῦ Δεσμοῦ», μεθ' ὃ ἔλα-

βον τὸν λόγον κατὰ σειράν οἱ: Καπετανάκης, Καστριμένος, Καρύδης καὶ Τριτάκης. Τὸ ψήφισμα, ὃ βοῆ ἐγένετο δεκτόν, ἔχει οὕτω: «Εἰς συλλαλητήριον συνελθόντες οἱ πολῖται Ἀθηναίων ἐπαναλαμβάνουσι τὴν εὐχὴν, ἣν μυριάκις ἐξεδήλωσαν μέχρι τοῦδε ὑπὲρ τῆς διὰ τῶν ὄπλων διεκδικήσεως τῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς μέχρις ἐσχάτων ἀντιστάσεως κατὰ τῆς ἔξωθεν πιέσεως ὡς ἀνατρεπούσης τὴν ἀνεξαρτησίαν ἡμῶν καὶ ὡς Ἐθνους καὶ ὡς Κράτους, ἔτοιμοι, ὅπως προσφέρωσι πᾶσαν θυσίαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης. Κηρύττουσιν ἔνοχον ἐσχάτης προδοσίας πάντα, ὅστις ἤθελε παραδεχθῆ τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ὑποχώρησιν πρὸ τῶν ἀπειλῶν οἰωνοῦ ἢ ἀντισταθισόμενον εἰς τὴν ἄμεσον δρᾶσιν πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων». Εἰς πλείστας ὄσας πόλεις τῆς Ἑλλάδος συνεκροτήθησαν πάνδημα συλλαλητήρια πρὸς διαμαρτυρίαν, τὴν δὲ 18 Ἀπρ. ἡ ἐν Ἀθήναις ἰταλικὴ παροικία συνῆλθε τὴν 3 μ. μ. ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ πρώην στρατώνος τοῦ Πυροβολικοῦ καὶ, ἀφ' οὗ ἀπεδέχθη τὸ σχετικὸν ψήφισμα, μετέβη ἐν σώματι πρὸς ἐπίδοσιν τούτου εἰς τὸ μέγαρον τῆς Ἰταλικῆς Πρεσβείας. Τὴν 2 μ. μ. τῆς 27 Ἀπρ. συνεκροτήθη ἐν Πειραιεὶ συλλαλητήριον, καθ' ὃ ὠμίλησεν ὁ Ν. Παγκώστας, μεθ' ὃ ὁ πειραικὸς λαὸς, προπορευομένου τοῦ Δημάρχου Ὁμ. Σκυλίτση, ἀνῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐν τῇ Πλατείᾳ τοῦ Συντάγματος ὠμίλησεν ὁ Ν. Παγκώστας, μεθ' οὗ ὁ Δούνης καὶ ὁ Τριτάκης, ὑποβαλόντες ψήφισμα, καθ' ὃ ὁ πειραικὸς καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς διεμαρτύρετο κατὰ τῶν πιεστικῶν μέτρων, συνιστῶν εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀνθισταμένη καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ προβῆ εἰς ἔνοπλον ἐνέργειαν.

Πλὴν εἰς μάτην ὄλαι αὐταὶ αἱ διαμαρτυρίαι, αἱ ἀπευθυνόμεναι πρὸς ὧτα μὴ ἀκούοντων. Ὁ διεθνὴς στόλος, παραμένων ἐν ἐπιφυλακῇ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σούδας, διατελῶν δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς κατὰ μοιραίαν εἰρωνείαν τῆς τύχης τοῦ Ἀλφρέδου, Δουκὸς τοῦ Ἐδιμβούργου, αὐτοῦ ἐκείνου, ὃν οἱ Ἕλληνες διὰ δημοψηφίσματος εἶχον ἄλλοτε ἐκλέξει Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, ἀνεχώρησε τὴν 28 Ἀπρ. ἐκ Σούδας, καταπαυσάσης τῆς τρικυμίας, καὶ ἤρξατο, τῆς ὥρας πλέον ἐπιστάσης, μετὰ παραδειγματικῆς αὐστηρότητος νὰ ἐφαρμόξῃ τὰς ὡς εἶχε λάβῃ διαταγὰς.

Τὴν 10 π. μ. τῆς 27 Ἀπρ. ἡ Κυβέρνησις Δεληγιάννη ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν τῆς, ἐδικαιολόγει δὲ τὸ εἰς ὃ προέβη τοῦτο μέτρον ἐκ τῆς ἀδυναμίας, ἐν ἣ εὕρισκετο, πρὸς συνέχισιν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς μετὰ τὰ τελευταῖον ἐπελθόντα γεγονότα. Τὴν 3 μ. μ. τῆς 28 Ἀπρ. ἐκλήθη εἰς τὰ Ἀνάκτορα ὁ Χαρ. Τρικούπης, ἀλλ' ἠρνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὸν σχηματισμὸν Κυβερνήσεως, ὑποβαλλὼν τὴν γνώμην, ὅπως ἡ Βουλὴ, συγκαλουμένη ἐν τῇ μεταξὺ, ὑποδείξῃ, διὰ τῆς ψήφου αὐτῆς τὴν νέαν τῆς χώρας Κυβέρνησιν. Τὴν 11 π. μ. τῆς 29 Ἀπρ. ἐκλήθη εἰς τὰ Ἀνάκτορα ὁ τέως ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργὸς Ν. Παπαμιχαλόπουλος, ἔχων ἐκπεφρασμένην γνώμην ὑπὲρ τοῦ ἀφοπλισμοῦ, ἀλλὰ τὴν 30 Ἀπρ. κατέθεσε τὴν ἣν εἶχεν ἀναλάβῃ ἐντολήν πρὸς σχηματισμὸν Κυβερνήσεως διαφωνήσας μετὰ τοῦ Στέμματος ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς, τοῦτου δ' ἔνεκα ἀνετέθη εἰς τὸν ἐπίτιμον Πρόεδρον τοῦ Ἀρείου Πάγου Δ. Βάλδην ὁ σχηματισμὸς ἀχρόου Ὑπουργείου, ὅστις τὴν αὐτὴν ἡμέραν, 29 Ἀπρ., ὑπέβαλε τὸν κατάλογον τῶν ὑπουργῶν, οἵτινες περὶ τὴν 5^{ην} ὥραν μ. μ. ὠρίσθησαν καὶ περὶ τὴν 6 1/2^{ην} συνήλθον εἰς ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν. Τὴν 1 Μαΐου διὰ δύο Β. Δ. ἐκηρύσσεται ἡ λήξις τῆς ἐκτάκτου συνόδου καὶ συνεκαλεῖτο ἡ Βουλὴ τὴν 7 Μαΐου εἰς τὴν β' σύνοδον τῆς 1' βουλευτικῆς περιόδου, διευθετήθη δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πρᾶγμα, ἵνα, γενομένων προεδρικῶν ἀρχαιρεσιῶν, προσκαλέσῃ τὸ Στέμμα πρὸς διεύθυνσιν τῶν κοινῶν τὸ κόμμα, τὸ ὅποσον θὰ ἐκέκτητο πλειοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ. Κατὰ τὴν α' συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς, γενομένην τὴν 10 π. μ. τῆς Τετάρτης 7 Μαΐου 1886, αἱ βουλευταὶ Ἀνεξάρτητος καὶ Κρεστενίτης ἐπρότειναν, διὰ νὰ μὴ ἀπόλλυται χρόνος, ὅπως ἡ Βουλὴ προβῇ ἀμέσως τότε εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Προέδρου. Ὁ Δ. Ράλλης, ἀντιτείνων, εἶπε τάδε: «Δὲν γνωρίζω, Κύριοι, τίνα σημασίαν ἀποδίδετε εἰς τὴν ψήφον, ἣν πρόκειται νὰ δώσητε μετ' ἑλίγον, ἀλλὰ δι' ἐμὲ ἡ ψήφος αὕτη ἔχει σημασίαν ἢ ζωῆς ἢ θανάτου, ὑπάρξεως καὶ καταστροφῆς, οὐχὶ πλέον ἀτομικῆς, ἀλλ' ὀλοκλήρου τοῦ τόπου. Καὶ ὅταν τοιαύτην ἀποδίδω σημασίαν εἰς τὴν ψήφον μου καὶ τὴν ψήφον ὑμῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶ, ὅπως γίνῃ ψηφοφορία ἀμέσως

καὶ ἐξ ὑφαρπαγῆς καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἄλλοι μὲν τῶν Βουλευτῶν δὲν ἀφίχθησαν εἰσέτι εἰς Ἀθήνας, ἄλλοι δὲ ἐλθόντες δὲν ἔφθασαν ἀκόμη εἰς τὴν αἴθουσαν». Μετὰ τινὰς συζητήσεις, συνεφωνήθη, ὅπως ἡ ἐκλογὴ τοῦ Προέδρου ἀναβληθῇ διὰ τὴν ἐπομένην, 8 Μαΐου, καὶ ἐλύθη περὶ τὴν 11 1/4 π. μ. ἡ συνεδρίασις. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, 7 Μαΐου, εἶχον συνέλθει ἐπὶ τὸ αὐτὸ οἱ ἐν Ἀθήναις φίλοι τοῦ δεληγιαννικοῦ κόμματος, κατόπιν δὲ συζητήσεως ἐπροτάθη ὁ ἴδιος Θ. Π. Δεληγιάννης ὡς ὑποψήφιος Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, καίτοι πολλοὶ φίλοι τοῦ κόμματος, συνελθόντες παρὰ τῷ Λ. Δεληγεώργῃ, ἀπεδοκίμασαν τὴν τοιαύτην ὑποψηριότητα, διαδλέποντες ἐν ταύτῃ ἐν περιπτύσει ἐπιτυχίας νέαν κατὰ τῆς Εὐρώπης προσβολήν. Ἐν πάσῃ περιπτύσει, γενομένης τὴν 8 Μαΐου μυστικῆς διὰ ψηφοδελτίων ψηφοφορίας, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ Β. Βουδούρη καὶ τοῦ Δ. Λυμπεροπούλου, ἐπὶ 230 ψηφοφορησάντων Βουλευτῶν ὁ βουλευτῆς Ἡλείας Στ. Στεφανόπουλος ἔλαβεν 139 ψήφους, ὁ Θ. Δεληγιάννης 78, ὁ Οἰκονόμος 4, ὁ Τρικούπης 1, εὐρέθησαν δὲ καὶ 8 λευκαὶ ψήφοι. Διαλυθείσης τὴν 11 1/2 π. μ. τῆς συνεδριάσεως, ἐν ἐπευφημίαις συνώδευσεν ὁ λαὸς τὸν Χαρ. Τρικούπην εἰς τὸν οἶκόν του, ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ ὁποίου εἶπε τάδε: «Ἡ ψήφος τῆς Βουλῆς ἱκανοποιεῖ καὶ αὐτὴν καὶ τὸ Ἔθνος. Διερχόμεθα ἡμέρας δοκιμασίας, εἰς ἃς δὲν ἀρμόζουσιν ἐκδηλώσεις χαρᾶς. Μετὰ σοβαρότητος ἃς παρασκευασθῶμεν, ἵνα ἀντιμετωπίσωμεν τὰς δυσχερείας τὰς ἐνώπιον ἡμῶν. Ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ πράξωμεν τοῦτο μετὰ πλήρους πεποιθήσεως, διότι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἔθνους ἀπέδειξαν, ὅτι διετήρησαν ἀκέραιον τὸ ψυχικὸν σθένος. Ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀκεραία, ὅταν πάλλη ἡ καρδία τοῦ Ἔθνους, ὅταν αἱ ζημίαι ὑπῆρξαν μόνον ὑλικάι, δυνάμεθα, προβαίνοντες εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων, νὰ προβλέπωμεν μετ' ἐλπίδων, μετὰ βεβαιότητος περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ μέλλοντος». Τὴν 3 1/2 μ. μ. τῆς 8 Μαΐου ἐκλήθη ὁ Χ. Τρικούπης εἰς τὰ Ἀνάκτορα, ἀποδεχθεὶς δέ, ἐσχημάτισε Κυβέρνησιν, ἧς μετέσχον ὑπὸ τὴν προεδρίαν του οἱ: Σ. Δραγούμης, Γ. Θεοτόκης, Κ. Λομβάρδος, Δ. Βουλπιώτης καὶ Π. Μανέτας. Ἡ νέα Κυβέρνησις θὰ προέβαιεν εὐθὺς εἰς τὴν ἀναλήψιν τῶν κοινῶν εἰς τὸν ἀφοπλισμὸν τῆς χώρας, ἀπο-

λύουσα τοὺς κληθέντας ἐφέδρους, ἀλλ' ἔνεκα τῶν παραμεθο-
ρίων συγκρούσεων ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ κρατηθῶσιν οὗτοι
ἐπὶ τινὰς ἀκόμη ἡμέρας ὑπὸ τὰς σημαίας, διὸ μόνον τὴν 12
Μαΐου διὰ Β. Δ. ἤρξατο πραγματοποιούμενος ὁ παρὰ συσώμου
τῆς Ἑυρώπης ποθοῦμενος ἀφοπλισμός, ὅστις παρίστατο ὡς τὸ
πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν εἰρηνικὴν πολιτικὴν, ἣν ἐπεθύμουν αἱ
Μ. Δυνάμεις. Τὴν 10 Μαΐου, καθ' ὃν χρόνον τουτέστιν αἱ ἐν τοῖς
μεθορίοις συμπλοκαὶ εἶχον λάβη ὀξύτατον χαρακτήρα, ὁ νέος
ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς Στ. Δραγούμης ἀπηύθυνε
τηλεγράφημα πρὸς τὰς παρὰ ταῖς Μ. Δυνάμεισι Πρεσβείας τῆς
Α. Μ., τὸ ὅποιον ἔχει οὕτω: «Τηλεγραφήματα, ἅτινα ταύτη
τῇ στιγμῇ ἐλάδομεν, ἀγγέλλουσιν ἡμῖν, ὅτι αἱ ἐπὶ τῶν συνόρων
ἐνοπλοὶ συγκρούσεις αἱ προχθὲς μὲν ἀρξάμεναι, φαινόμεναι δὲ
ὅτι ἔπαυσαν, ἐπανελήφθησαν ἰσχυρότερον καὶ ὅτι γενικὴ συμ-
πλοκὴ τελεῖται ταύτη τῇ ὥρᾳ ἐπὶ γραμμῆς ἐκτάσεως τριῶν
ὠρῶν ἄνω τοῦ Ἑυρνάδου. Αἱ ἐπίσημοι ἐκθέσεις τῶν ἡμετέρων
ἐν Θεσσαλίᾳ ἀρχῶν συμφώνως πᾶσαι καταγγέλλουσι τὸν τουρ-
κικὸν στρατὸν ὡς προκαλέσαντα τὰς ἐνόπλους ταύτας συγκρού-
σεις. Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βασιλέως, σταθερὰν ἔχουσα ἀπόφασιν,
ὅπως μηδενὸς ἀμελήσῃ πρὸς ἀμυναν τῆς χώρας κατὰ τοιαύτης
ἐπιθέσεως, βλέπει ἐν τούτοις τὰς στρατιωτικὰς αὐτῆς κινήσεις
παρακωλυομένας ὑπὸ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἐλληνικῶν ἀκτῶν.
Ἐνεκα τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου ἔχομεν ἀνάγκην τοῦλάχιστον
δεκαπέντε ἡμερῶν, ὅπως ἐξ Ἀθηνῶν πέμψωμεν ἐπὶ τόπου τῆς
συγκρούσεως τὰς ἐπικουρίας ἐκεῖνας, εἰς ἃς, ὅπως φθάσῃ διὰ
θαλάσσης, δύο μόνον ἡμέραι ἀρκοῦσιν. Ἐπειδὴ αἱ Δυνάμεις,
αἵτινες ἠυδόκησαν, ὅπως τοιαῦτα καθ' ἡμῶν ἐνταῦθα διατάξω-
σιν, ἔκριναν ἐν ταύτῃ καλὸν ν' ἀφίσωσιν ἐκεῖθεν τελείαν ἐλευ-
θερίαν κινήσεων κατὰ τε ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, τὰ ἐμπό-
δια τὰ παρεμβλλόμενα εἰς τὴν ἡμετέραν ἀμυναν προεβιδάσθη-
σαν εἰς ὕψος ἀδικήματος μὴ ἔχον ἀνάγκην σχολίων. Διὸ καὶ
μόνον ὅπως διαμαρτυρηθῶμεν, πέμπομεν ὑμῖν τὸ τηλεγράφημα
τοῦτο, οὗτινος παραγγέλλομεν, ὅπως ἀνακοινώσητε τὸ περιεχό-
μενον εἰς τὴν Κυβέρνησιν, παρ' ἣ ἔστὲ διαπεπιστευμένος». Ἡ
Ἑλλ. Κυβέρνησις ἤλπισεν, ὅτι ἅμα τῇ ἐκδόσει τῶν περὶ ἀπο-
λύσεως τῶν κληθέντων ἐφέδρων καὶ ἐθελοντῶν τοῦ στρατοῦ

καὶ τῶν ἐφέδρων ἐργατῶν θαλάσσης οἰκείων ἀπὸ 12 Μαΐου
Βασ. Διαταγμάτων, ὁ εἰρηνικὸς ἀποκλεισμός θὰ ἦροτο αὐτο-
προαιρέτως παρὰ τῶν ἐκδιαζουσῶν Μ. Δυνάμεων ὡς μὴ ἔχων
οὐδένα πλέον λόγον περαιτέρῳ ἀσκήσεως, τῆς Ἑλλάδος συμ-
μορφωθείσης πρὸς τὰς θελήσεις των. Ἀπέφυγε δ' ἡ Ἑλλ.
Κυβέρνησις ἐπὶ τοῦ προκειμένου ν' ἀνακοινώσῃ πρὸς τὰς Μ.
Δυνάμεις ἐπισήμως τὰ κατὰ τὸν ἀρξάμενον ἤδη ἀφοπλισμὸν,
διὰ νὰ θεωρηθῇ, ὅτι οὗτος δὲν ἐπῆλθε συνεπείᾳ τῆς κτηνώδους
βίας, ἀλλ' ὅτι ἐπῆλθε, διότι οὕτως ἠθέλησεν ἡ Ἑλλ. Πολιτεία,
ἐφρόνει δ' ὅτι αἱ Μ. Δυνάμεις, πρὸ τῆς νέας τῶν πραγμάτων
εἰρηνικῆς καταστάσεως, ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας θὰ προέβαινον
εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ εἰρηνικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Αἱ ἐλπίδες οὐχ ἦττον
τῆς Κυβερνήσεως Ἑρικούπη διεψεύσθησαν, διὸ ἐξηκολούθει ἡ
ἀσκήσις τοῦ ληφθέντος μέτρου καὶ μετὰ τὸν ἀρξάμενον νὰ
πραγματοποιηθῇ ἀφοπλισμὸν τῆς χώρας, τῶν Μ. Δυνάμεων
ἀναμενουσῶν ἐπίσημον περὶ τοῦ συντελουμένου ἀφοπλισμοῦ
ἀνακοίνωσιν ἐκ μέρους τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως ἢ δήλωσιν τῆς
Πύλης, ὅτι ἀρκεῖται εἰς τὸ γεγονὸς τοῦ ἀφοπλισμοῦ τῆς Ἑλλά-
δος διὰ ν' ἀφοπλισθῇ καὶ αὕτη, τῆς Ἑρωσίας μόνης δηλωσάσης,
ὅτι θὰ ἤρκειτο εἰς μόνον τὸ πραγματικὸν γεγονὸς τοῦ ἀφο-
πλισμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς Βουλῆς τῆς 13
Μαΐου, ἐπὶ τῇ ἐπερωτήσει τοῦ Βουλευτοῦ Ἰω. Μεσσηνέζη περὶ
τῆς θέσεως, ἐν ἣ εὑρίσκετο τὸ ζήτημα τῆς ἄρσεως τοῦ ἐγκατα-
στάντος καταναγκαστικοῦ μέτρου, ὁ Πρωθυπουργὸς Ἑρικούπη
εἶπε τάδε: «Περὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ γινώσκομεν ὅσα εἶδομεν
δημοσιευθέντα περὶ αὐτοῦ, γινώσκομεν καὶ ὅσα εὔρομεν ἐν τοῖς
ἀρχείοις ἀνακρινωθέντα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Ἐκ τούτων
δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἀποτέλεσμα καταστάσεως
εἰρηνικῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν ἔσεται ἡ ἄρσις τοῦ ἀποκλεισμοῦ,
ἀλλὰ πληροφορίαν ἄμεσον οὐδεμίαν ἔχομεν, διότι εἰς οὐδεμίαν
πρὸς τὰς Δυνάμεις ἤλθομεν σχέσιν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ
ἀποκλεισμοῦ εἰμὴ μόνον ὅπως διαμαρτυρηθῶμεν κατ' αὐτοῦ». Μετὰ τὸν
Οἰκονόμον καὶ τὸν Φιλάρετον, ζήτησαντας σαφεῖς
ἐξηγήσεις περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ὄλου ζητήματος, ὁ Α. Ρηγό-
πουλος εἶπε τάδε: «Ἐν μέσῳ τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ ναυαγίου, εἰς
τὸ ὅποιον ὤθησαν τὸ πολυπαθὲς ἡμῶν Ἔθνος οἱ ἀλληλοδιαδό-

χώς διευθύναντες τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος ὀφείλω ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ διαμαρτυρηθῶ καὶ διαμαρτύρομαι κατὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων ὑπὸ τῶν Μ. Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, διότι ὁ ἀποκλεισμὸς οὗτος ἀντιβαίνει εἰς τὸ Διεθνὲς Δίκαιον καὶ καταστρέφει τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν τοῦ Ἑλλ. Κράτους, πρὸς δὲ τούτοις εἶναι καὶ ἀποτρόπαιος καὶ ἄδικος. Διότι ἐν ᾧ αἱ Δυνάμεις αὗται δεσμεύουσι τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα εἰς τοὺς λιμένας, πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ, ἀφ' ἑτέρου ἐπιτρέπουσιν εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ μεταφέρῃ διὰ τῶν πλοίων τῆς στρατιῶτας καὶ πολεμικὰ εἰς τὰ σύνορα, ἐνθα μ' ἔλα ταῦτα ἐτιμήθησαν τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα... Εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὄχι μόνον οἱ σύγχρονοι λαοὶ θέλουν στιγματίζειν τὴν πράξιν αὐτὴν τῶν Δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία. Παρακαλῶ τὸ Προεδρεῖον, νὰ ἀναγράψῃ τὴν διαμαρτυρήσιν μου αὐτὴν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς σημερινῆς συνεδριάσεως τῆς Βουλῆς». Ὁ Γ. Φιλάρετος, ὁμιλήσας ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, εἶπε τάδε: «Αὐτὸς ὁ διὰ τόσον μετρίως ἐκφράσεως λεγόμενος ἀποκλεισμός, γενόμενος κατὰ τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος — Ἔθνος κυριάρχου καὶ ἀνεξαρτήτου — ἀνευ κηρύξεως πολέμου, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ πειρατεία, διαπραττομένη ὑπὸ πέντε Μ. Δυνάμεων. Τοιαύτην τὸν χαρακτηρίζει ἡ ἐπιστήμη. Ἐπαναλαμβάνω, ἵνα ἐννοηθῶ καλλίτερον, ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ πράξις αὐτῆ τῶν Δυνάμεων, γενομένη ἐναντίον ἡμῶν, ἢ ληστική πρᾶξις ἰσχυρῶν κατ' ἀσθενῶν, στιγματισμοῦ ἀξία. Ἐὰν δ' ἡ ἀντιπροσωπία, συνεργομένη διαρκούντος μάλιστα τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ φθάνουσα εἰς Ἀθήνας διὰ ξένων πλοίων, δὲν ὑψώσῃ φωνὴν ἐντόνου διαμαρτυρίας κατὰ τῆς ληστρικῆς ταύτης πράξεως, βεβαίως δὲν θέλει ἐπιτελέσῃ τὸ καθήκον τῆς». Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 16 Μαΐου ἐπὶ τῇ ἐπερωτήσῃ τοῦ Κωνσταντοπούλου, ζητήσαντος, ὅπως ἡ Ἑλλάς ἀνακοινώσῃ πρὸς τὰς Μ. Δυνάμεις ἐπισήμως τὸν συντελεσθέντα ἤδη ἀφοπλισμὸν τῆς χώρας, ὁ Πρωθυπουργὸς διεκήρυξεν: «Ἡμεῖς φρονοῦμεν, ὅτι ἐνόσῃ ἐλευθέρως ἐργαζόμεθα καὶ δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν ἴδιαν γνώμην δὲν ἐπιτρέπεται εἰς Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος ν' ἀναλάβῃ ὑποχρεώσεις περὶ ἐξοπλισμοῦ ἢ ἀφοπλισμοῦ, ὅτι ὁ ἐξοπλισμὸς ἢ ἀφοπλισμὸς Κράτους τινὸς ἐγκείται εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ

καὶ ὅτι ἐὰν τὸ Κράτος ἀναλάβῃ τοιαύτας ὑποχρεώσεις, ὑφίσταται μείωσιν τῆς κυριαρχίας αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο διευθύνοντες τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ζητήματος τούτου ἡμεῖς, θέλομεν προσπαθήσῃ διὰ παντὸς τρόπου νὰ μὴ ἀναλάβωμεν ὑποχρεώσεις, θέλομεν προσπαθήσῃ διὰ παντὸς τρόπου νὰ διατηρήσωμεν ἀκέραια τὰ δικαιώματα τοῦ Κράτους». Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει διεκήρυξεν ὡσαύτως: «Ἡ ἔκδοσις τοῦ Β. Δ. περὶ ἀπολύσεως ἡλικιωῶν ἀπατελεῖ νέον καθεστῶς, καθεστῶς, τὸ ὁποῖον ἐθεωρήθη ἐπαρκὲς ὑπὸ τῆς Τουρκίας. Διὰ τὸ καθεστῶς τοῦτο δὲν θεωρεῖται ἐπαρκὲς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, ὅπως ἄρῃσι τὸν ἀποκλεισμόν, τοῦτο δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωστοποιήσω εἰς τὴν Βουλὴν. Ὅτι ὁμοῦς δύναιμι νὰ βεβαιώσω τὴν Βουλὴν εἶναι, ὅτι, ἂν αἱ Δυνάμεις ζητῶσιν, ἵνα ἄρῃσι τὸν ἀποκλεισμόν, ὑποχρεώσεις παρὰ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως πρὸς αὐτάς, σχετιζομένας πρὸς τὸν ἀφοπλισμὸν, ταύτας ἢ παροῦσα Κυβέρνησις δὲν θέλει παράσχη». Κατανοοῦσα ἐν τούτοις ἡ Κυβέρνησις, ὅτι οὐδὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀναμείνῃ ἐκ τῆς περαιτέρω ἐπιμονῆς αὐτῆς, ὅπως μὴ ἀνακοινώσῃ ἐπισήμως εἰς τὰς Μ. Δυνάμεις τὰ κατὰ τὸν συντελεσθέντα ἀφοπλισμὸν καὶ ὅτι, διὰ τὴν τήρησιν ἀπλοῦ τύπου, ἐξηκολούθει εἰσέτι ἢ ἀνώμαλος κατάστασις, ἣν ἐδημιούργησεν ἢ προσφυγὴ εἰς τὴν ἡσσονα βίαν, ἀπέστειλε τὴν 19 Μαΐου τηλεγράφημα πρὸς τὰς ἐν Λονδίνω, Βερολίνω, Βιέννῃ, Ρώμῃ καὶ Πετρούπολει Βασ. Πρεσβείας, ἔχον οὕτω: «Διαρκούσης τῆς πενθήμερου κατὰ τὰ σύνορα ἑλληνοτουρκικῆς συγκρούσεως, ἀπὸ τῆς 8/20 μέχρι τῆς 12/24 Μαΐου, ἡ Βασ. Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐναντίον τῆς καταστάσεως, ἣν ἐπλασεν ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐν ᾧ αἱ ἐπικουραὶ συνέρρεον ἐλευθέρως πανταχόθεν κατὰ τὴν ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐξογκοῦσαι τὰς ἤδη πολλῶν ὑπερτέρας δυνάμεις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἡ Ἑλλάς ἐβλεπεν ἐν ἀδημονίᾳ παραλελυμένας τὰς ἀμυντικὰς αὐτῆς κινήσεις. Τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Τρικούπη προεδρευόμενον ὑπουργεῖον εἰσήρχετο εἰς τὰ πράγματα τὴν ἐπισύσαν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ λυπηρὰ αὐτῆ σύγκρουσις ἐξερράγη. Ἐμπνεόμενον δὲ ὑπὸ αἰσθημάτων φιλειρηνικῶν καὶ ἐπαγγελλλόμενον πολιτεῖαν φιλικῆς διαγωγῆς πρὸς τὴν Ὀθωμ. Αὐτοκρατορίαν ἐλυπήθη ἀληθῶς, ὅτε αὐτὴν ἐκείνην τὴν

ἡμέραν, καθ' ἣν ἀπόφασιν σταθερὰν εἶχε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ ἐπισφαλές τῶν φιλικῶν σχέσεων, ἠναγκάσθη ν' ἀναβάλῃ τὴν δημοσίευσιν τῶν διαταγμάτων τῶν μεθιστόντων τῶν ἐλληνικῶν στρατῶν εἰς τὴν ἐν ὥρᾳ εἰρήνης κατάστασιν. Εὐθὺς ὡς συνεφώνησαν ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν οἱ ἀρχηγοί, ὑπὸ τὴν συγκυροῦσαν θέλησιν ἀμφοτέρων τῶν Κυβερνήσεων, ἐξ ἴσου ἐνδιαφερομένων εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἡ Βασ. Κυβέρνησις οὐδὲ στιγμὴν ἀπολέσασα, ἐχώρησεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν προμεμελετημένων. Ἀπὸ τῆς 12/24 Μαΐου καὶ πρὶν ἢ αἰ μετὰ τοῦ Ἐγιοῦπ-Πασσᾶ διαπραγματεύσεις ἀπαπερατωθῶσι τελείως, Βασ. Διάταγμα ἀπέλυε πάντας τοὺς ἀπηλλαγμένους καὶ πέντε σειρὰς ἐφέδρων. Ἐν ταύτῃ δέ, διαταγῇ τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργοῦ, ἀπεσύροντο ἐνδότερον, μετασταθμεύοντα, τὰ στρατεύματα τὰ ἐπὶ τῶν συνόρων παρατεταγμένα. Νῦν δὲ καίτοι βλέπει ὑπόπτους τινὰς κινήσεις τῶν τουρκικῶν δυνάμεων πρὸς τὴν Ἄρταν καὶ τὸ Μέτσοβον ἡ Κυβέρνησις μὴ παύσασα νὰ διαμαρτύρηται ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοιαύτης καταφώρου παραδιάσεως πανηγυρικῶν ὑποχρεώσεων, οὐχ ἦτιον ἐξακολουθεῖ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν προστεταγμένων. Χιλιάδες στρατιωτῶν ἀπελύθησαν ἤδη μετὰ δὲ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας πάντες οἱ ἄνδρες, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς κατηγορίας, τὰς ἀναφερομένας ἐν τῇ τῆς ἀποστρατεύσεως διατάγματι, ἔσονται ἐν ταῖς ἐστίαις αὐτῶν. Ἐν ταύτῃ δὲ στρατιωτικὰ σώματα, καταλείποντα τὴν Ἄρταν καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ἐπανέρχονται εἰς τοὺς προτέρους σταθμοὺς ἐνθεν τῶν παλαιῶν συνόρων. Ἀλλὰ κατέναντι τοιαύτης συμπεριφορᾶς, ἱκανῆς νὰ καθησυχάσῃ πάντα ἐνδιαφερόμενον, μετ' ὀδύνης ἀποκαλύπτωμεν, ὅτι ἡ πλεισις, ἣν ἐπάγεται ἡ βία τῶν ἡμετέρων ἀκτῶν περιβολῇ, οὐδὲ τὸ παράπαν ἐχαλαρήθη. Τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἢ ὑπηρεσίας, αὐστηρῶς ἐκτελουμένη, παραλύει τὰς κινήσεις τοῦ τε ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας τῆς Ἑλλάδος. Πολλαχοῦ δὲ τοῦ Βασιλείου ἐπιλείπουσιν αἱ τροφαὶ καὶ ὁ ἀποκλεισμός, ἀντιπράττων πρὸς τὸν σκοπὸν, ὃν ἐπιδιώκει, δυσχεραίνει τὴν ἐπάνασιν τῶν στρατιωτικῶν σωματίων καὶ τῶν ἀπολυομένων στρατιωτῶν. Καὶ ἐκβαίνει μὲν τῶν ὀρίων τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης ἢ ἐξέτασις τῶν λόγων, οἵτινες ἔπεισαν τὰς Μ. Δυνάμεις, ἵνα μετέλθωσι κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκβιασμένον.

Ἀλλὰ πρόδηλον, ὅτι ἅμα διαλυθέντος τοῦ ἐκ τῶν στρατιωτικῶν τῆς Ἑλλάδος παρασκευῶν κινδύνου — εὐθὺς ὡς ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις κινουμένη ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς — συμφέροντος συμπλπτοντος κατὰ τὴν γνώμην αὐτῆς πρὸς τὸ τῆς γενικῆς εἰρήνης συμφέρον — ἐπεμελήθη νὰ ἄρῃ πᾶσαν ἀφορμὴν φόβου — ἢ περαιτέρω ἐξακολουθήσῃ βίας προκαλεσάσης ἤδη παρ' ἡμῶν διαμαρτυρίας στερεῖται ἐφεξῆς καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν λόγων, οὓς καθώρισαν αὐτῇ αἱ Μ. Δυνάμεις. Παρακαλεῖσθε ν' ἀνακοινώσητε τὸ κείμενον τοῦ ἐγγράφου τούτου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, παρ' ἣ ἔστὲ διαπεπιστευμένος». Εἰς τὸ ἐγγράφον τοῦτο τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ Στ. Δραγούμη, τὸ ἄποιν μόνον ἀνεγνώσθη πρὸς τοὺς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοὺς τῶν Μ. Δυνάμεων ἐκ μέρους τῶν ἡμετέρων ἀπεσταλμένων, μὴ ἐχόντων διαταγὴν ν' ἀφήσωσιν ἀντίγραφον τούτου, ἀπαντῶσαι τὴν 26 Μαΐου αἱ Δυνάμεις ἔγραψον τὰδε, αἴρουσαι τὸν ἐγκαταστάνα εἰρηρικὸν ἀποκλεισμόν: «Οἱ ὑπογεγραμμένοι... ἐνετάλησαν παρὰ τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων νὰ πληροφορήσωσι τὴν Α. Ε. τὸν κ. Δραγούμη, Ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ὅτι μετὰ τὴν ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν τηλεγραφήματος τῆς Α. Ε. ὑπὸ ἡμερομηνίαν 19/31 Μαΐου ε. ε. σχετικὴν πρὸς τὰ ληφθέντα παρὰ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως μέτρα περὶ ἀφοπλισμοῦ καὶ ἀπέναντι τῶν εἰρηρικῶν διαβεβαιώσεων τῆς Ἀθηναϊκῆς Κυβερνήσεως, τῶν ἀπορρουσῶν ἐκ τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης, αἱ προμνησθεῖσαι Κυβερνήσεις, λαμβάνουσαι σημείωσιν τῶν διαβεβαιώσεων τούτων, μετ' εὐχαριστήσεως ἀναγνωρίζουσιν, ὅτι ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσι δὲν ὑφίσταται πλέον λόγος νὰ παρατείνωσι τὰ αὐστηρὰ μέτρα, εἰς ἃ προσέφυγον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς γενικῆς εἰρήνης. Ἐπιόμένως οἱ ὑπογεγραμμένοι, ἐν ὀνόματι τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων, λαμβάνουσαι τὴν τιμὴν ν' ἀναγγεῖλωσιν εἰς τὴν Α. Ε. τὸν κ. Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι οἱ Διοικηταὶ τῶν συνηνωμένων ναυτικῶν μοιρῶν ἔλαβον διαταγὴν νὰ ἄρῃσι τὸν ἀποκλεισμόν τῶν παραλίων τῆς Ἑλλάδος». Αἱ περὶ ἄρσεως τοῦ ἐγκαταστάνατος εἰρηνικοῦ ἀποκλεισμοῦ διαπραγματεύσεις παρέχουσιν ἄρκετὸν ἐνδιαφέρον. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, θεωρήσασα πληρέστατα

ικανοποιητικόν τὸ ἀπὸ 19 Μαΐου ὡς ἄνω τηλεγράφημα τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως, ἔλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς προτάσεως πρὸς ἄρσιν τοῦ μέτρου, σὺν τῇ προτάσει δὲ ταύτῃ ὑπέβαλε τὴν γνώμην, ὅπως διὰ ταυτοσήμου διακοινώσεως αὐτῶν οἱ ἐν Ἀθήναις Ἐπιτετραμμένοι ἀνακοινώσωσι τῇ Ἑλλ. Κυβερνήσει ἐπισημῶς τὴν ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ. Ἡ Γερμαν. Κυβέρνησις, ἀπαντῶσα, ἐδήλου ὅτι δὲν ἔδλεπε τὸν λόγον, δι' ὃν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐπίσημος ἀνακοίνωσις. Δεδομένου μάλιστα, διετύπου, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν Ἑλλήνων μεταβάλλονται ταχέως, πρακτικώτερον θὰ ἦτο νὰ ἀνακαλέσωσιν ἀπλῶς αἱ Μ. Δυνάμεις τὰ πολεμικά των πλοῖα, ἅτινα, συγκεντρούμενα ἐν τῇ κόλπῳ τῆς Σούδας ν' ἀνέμενον ἐκεῖ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων, μὴ ἐπιμένουσα ὅμως εἰς τὴν γνώμην τῆς ταύτης ἢ Γερμ. Κυβέρνησις, ἐδήλου περαιτέρω, ὅτι ἦτο πρόθυμος, ἂν θεωρεῖτο ἀναγκαῖα ἢ ἄμεσος κοινοποίησις τῆς ἄρσεως, νὰ μετάσχῃ ταύτης ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι καὶ αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις, ἰδίᾳ δ' ἡ Ῥωσία, θὰ μετεῖχον. Τῆς ἀμέσου κοινοποιήσεως κριθείσης ἀπαραιτήτου, ἀπεφασίσθη, ὅπως σταλῶσιν τοῖς Ναυάρχοις ὁδηγίαι περὶ ἄρσεως τοῦ εἰρηνικοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἅμα δ' οὗτοι ἄρῳσι τὸ ἀσκούμενον καταναγκαστικὸν μέτρον νὰ εἰδοποιήσωσιν ἀμέσως τοὺς ἐν Ἀθήναις Ἐπιτετραμμένους διὰ νὰ ἐπιδόσωσιν οὗτοι τῇ Ἑλλ. Κυβερνήσει τὴν περὶ ἄρσεως ταυτόσημον διακοίνωσιν. Ἐν ταῖς περὶ τῆς διατυπώσεως τοῦ κειμένου ταύτης συζητήσεσι μεταξὺ τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐπιτετραμμένων, εἰς οὓς εἶχεν ἀνατεθῆ ἢ φροντίς αὕτη, ὁ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐν τῇ πρωτεύουσῃ εὕρισκόμενος Πρεσβευτῆς τῆς Ῥωσίας Βύτσωφ ἐπρότεινε ν' ἀνακοινωθῆ πρῶτον ἢ ἄρσις ἐπισημῶς τῇ Ἑλλ. Κυβερνήσει καὶ μετὰ ταῦτα νὰ εἰδοποιηθῶσιν οἱ Ναύαρχοι. Ὁ Ἐπιτετραμμένος ὅμως τῆς Ἀγγλίας Βάρυν ἀντέτεινεν, δισχυρισθεὶς, ὅτι δὲν ἦτο ὀρθὸν νὰ παραβῶσιν εἰς παρεμφερὲς διάδημα πρὶν ἢ βεβαιωθῶσιν, ὅτι οἱ Ναύαρχοι εἶχον ὁδηγίαι νὰ ἄρῳσι τὸν εἰρηνικὸν ἀποκλεισμόν. Διό, πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων, συνεφωνήθη, ὅπως, ἅμα ὡς ὁ διοικητῆς τοῦ διεθνoῦς στόλου ἀναγγείλῃ τὴν ἄρσιν, προδῶσιν οἱ Ἐπιτετραμμένοι εἰς τὴν ἐπίσημον κοινοποίησιν ταύτης πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν. Τὴν 11 π. μ. τῆς 26 Μαΐου ἐλήφθη τὸ

παρὰ τοῦ Δουκὸς τοῦ Ἐδιμβούργου ἀναμενόμενον τηλεγράφημα καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐγένετο ἡ ἀνακοίνωσις κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως ἀπλῶς τὴν αὐτὴν ἡμέραν γνωστοποιήσασθαι τὴν λήψιν τῆς ταυτοσήμου διακοινώσεως. Ὁ δὲ διεθνὴς στόλος, καθ' ὃς εἶχε διαταγὰς ἔπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σούδας διὰ νὰ παρακολουθῆ ἐκεῖθεν τὴν εἰλικρίνειαν τῶν περὶ ἀφοπλισμοῦ δηλώσεων τῆς Κυβερνήσεως Ἑρικούπη.

Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Βουλῆς τῆς 26 Μαΐου ἐπὶ τῇ ἐπερωτήσει τοῦ Ν. Λεβίδου διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀναστολῆς τῆς πρὸς τὰ σύνορα πορείας τοῦ α' συντάγματος καὶ τῶν ἐμπέδων ταγμάτων, ἠρξάτο ποιᾶ τις πολιτικὴ συζήτησις, τοῦ δὲ Δ. Ράλλη ζητήσαντος, ὅπως ἐξετασθῆ ἢ εὐθύνη τῶν Κυβερνήσεων ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν μεθόριον συμβάντων, ὁ Πρωθυπουργὸς Ἑρικούπης ἐδήλωσε τάδε: «Νομίζω, ὅτι δὲν ἔφθασεν ἔτι ἡ ὥρα πρὸς τοιαύτην ἐξέτασιν καὶ διὰ τοῦτο παρακαλῶ, ἂν πρόκειται περὶ τοιαύτης συζητήσεως, νὰ μὴ ἐπιληφθῶμεν τοῦ ἀντικειμένου τούτου, εἰμὴ ὅταν φθάσῃ ἢ κατάλληλος ὥρα, ἀδιστακτικῶς δὲ φρονῶ, ὅτι, ὅπως ἢ Κυβέρνησις, οὕτω καὶ ἡ Βουλὴ θὰ θεωρήσῃ τὴν τοιαύτην συζήτησιν ὡς πρόωρον». Ὁ Ράλλης ἐζήτησε τὴν δικαιολογίαν τοῦ προώρου τῆς τοιαύτης συζητήσεως, ὁ δὲ Πρωθυπουργὸς, ἀπαντῶν, εἶπε τάδε: «Ἡ ἀνακοίνωσις τῶν λόγων θέλει ἀποτελέσει ἀκριθῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον νομίζω, ὅτι πρέπει ν' ἀποφύγωμεν. Εἶπον, ὅτι εἶναι πρόωρος ἢ περὶ τοῦ θέματος συζήτησις, λέγω δὲ ὅτι εἶναι πρόωρος καὶ ἡ ἀνακοίνωσις τῶν λόγων περὶ τοῦ προώρου τῆς συζητήσεως δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι εἶναι πρόωρος καὶ ἡ συζήτησις». Ὁ Ράλλης ἀπέσυρε τὴν πρότασίν του, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα οἱ Βουλευταὶ Φιλάρετος καὶ Χοιδᾶς ἐπέμενον, ὅπως ὀρισθῆ ἡμέρα πρὸς συζήτησιν τῆς πολιτικῆς τῶν Κυβερνήσεων Δεληγιάννη καὶ Βάλδη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χοιδᾶς δὲν ἠθέλησε ν' ἀποσύρῃ τὴν πρότασίν του, ὅπως ἐντὸς τῆς ἐπομένης ἡμέρας καταθέσῃ ἢ Κυβέρνησις πάντα τὰ σχετικὰ ἔγγραφα καὶ ὅπως ὀρισθῆ ἢ προσεχῆς Πέμπτη ὡς ἡμέρα συζητήσεως τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος, ὑπεβλήθη ἢ πρότασις εἰς ψηφοφορίαν, ἀλλ' ἀπερρίφθη δι' ἀναστάσεως. Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 7 Ἰουν., δόντος ἀφορμὴν τοῦ Σωτηροπούλου,

προυκλήθη ποιὰ τις πολιτικὴ συζήτησις, καθ' ἣν ὁ Δεληγιάννης, ἐξηγῶν τὴν ὑποψηφιότητά του ὡς Προέδρου τῆς Βουλῆς, ἐδήλωσε τάδε: «Δὲν ὑπηγόρευσε τὴν πράξιν μου ταύτην μόνον τὸ συμφέρον νὰ συντηρήσω ἐν τῇ ἐμῇ προσώπῳ τὴν πλειονοψηφίαν, διότι τοῦτο ἦτο ταπεινὸν συμφέρον, ἀλλ' ὑπηγόρευσε αὐτὴν ἄλλο εὐγενὲς συμφέρον, τὸ συμφέρον νὰ σχηματισθῇ Κυβέρνησις ἐκ τῆς πλειονοψηφίας, διότι ἄλλως τὰ περὶ τῆς θεραπείας τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας ἐμὰ κυβερνητικὰ σχέδια ἤθελον μείνῃ ἄνευ ἐπιτυχίας πρὸς ἐκτέλεσιν, ἂν ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐσχηματίζετο ἐκ τῶν μελῶν τῆς πλειονοψηφίας. Ἔνα δὲ συντελέσω εἰς τὸν σχηματισμὸν τοιαύτης Κυβερνήσεως ἔπρεπε ἐγὼ νὰ παρασταθῶ ἐνώπιον τοῦ Στέμματος ὡς διερμηνεύων τὸ φρόνημα τῆς πλειονοψηφίας». Διαλυθείσης μετὰ ταῦτα περὶ τὴν 8 1/2 μ. τῆς συνεδριάσεως, διεκόπησαν αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς διὰ νὰ ἐπαναληφθῶσι τὴν 27 Ὀκτ. 1886.

Ἐν τῇ σημείῳ τούτῳ λήγει φυσικῶς ἡ ἀφήγησις τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων συνεπειῶν, τὰς ὁποίας ἔσχε διὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ βουλγαρικὸν πραξικόπημα τῆς 6 Σεπτ. 1885. Πρὶν ἢ ἐν τούτοις κλείσω τὴν μικρὰν μου ταύτην συμβολὴν εἰς τὴν διπλωματικὴν ἱστορίαν τοῦ συγχρόνου ἑλληνισμοῦ νομίζω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον τὸ καλούμενον ἐπεισόδιον τῆς Σκιάθου — ἐπεισόδιον ἄγνωστον ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτοῦ, περὶ τῶν αἰτίων δὲ τοῦ ὁποίου ἔχω νὰ ἀναφέρω τὰ ἀκόλουθα. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ στρατοῦ Σαπουντζάκης, ἀνησυχήσας ἐκ τινος εὐρύτατα διαδοθείσης φήμης, καθ' ἣν ὀθωμανικὰ πλοῖα θὰ ἀπεβίβαζον στρατὸν εἰς Ἰζάγεζι πρὸς ὑπερφάλαγγισιν τοῦ ἑλληνικοῦ τοιούτου, ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ τὸν ἐν Λαρίσῃ τότε παρεπιδημοῦντα Δήμαρχον Σκιάθου Ν. Δημητριάδην, μεθ' οὗ συνεννοήθη, ὅπως τοποθετηθῇ εἰς τὴν βορείαν ἄκρην τῆς νήσου ὁ ἐμποροπλοίαρχος Ν. Τσότρας, ἵνα διὰ τηλεσκοπίου ἐπιδλέπῃ τὴν ἐξοδὸν τοῦ θερμαϊκοῦ κόλπου, ἀνακοινῶν τηλεγραφικῶς τῷ ἐν Θεσσαλίᾳ Ἀρχηγείῳ πᾶσαν ὑποπτὴν, ἣν θὰ παρετήρει, κίνησιν. Ὁ σκοπός, δι' ὃν παρέμενε ὁ Τσότρας ἐν τῷ καθορισθέντι σημείῳ τῆς νήσου, παρέμενε μυστικός, ἀλλ' ὅταν κατέπλευσεν ὁ αὐστριακὸς στόλος, ἡ σύζυγος τοῦ λατροῦ Βιλδ κατέστησε τοῖς ἀξιωματικοῖς γνωστόν, ὅτι ὁ εἰρηγι-

κὸς ἀποκλεισμός θὰ ἀπετύγχανε, διότι διὰ τῶν τηλεγραφικῶν ἀνακοινώσεων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν σημείων, ἀδηθὲν ἔκαμνε ἀφ' ἑτέρου ὁ Τσότρας, εἰδοποιοῦντο νὰ μὴ προσεγγίζωσι πρὸς τὴν ζώνην τοῦ ἀποκλεισμοῦ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ ἐν γένει εἰδοποιοῦντο καταλλήλως περὶ τῆς παρουσίας ἢ οὐ τοῦ μέλλοντος νὰ καταλάβῃ ταῦτα αὐστριακοῦ πολεμικοῦ. Ἦντο δὲ κυβερνήτης τοῦ ἐν τῷ λιμένι τῆς νήσου ὀρμουῦντος αὐστριακοῦ πολεμικοῦ διέταξε τὴν 30 Ἀπρ. κατώτερόν τινα ἀξιωματικὸν νὰ ἀποδιδοθῇ μεθ' ἑνὸς ὑπαξιωματικοῦ καὶ δέκα ναυτῶν εἰς τὴν νήσον καὶ παραλάβῃ τὴν τηλεγραφικὴν μηχανὴν καὶ τὸν γεωγραφικὸν χάρτην τοῦ τηλεγραφικοῦ γραφείου, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Εἰς τὸν Δήμαρχον Δημητριάδην, παρεπιδημοῦντα ἐν Βόλῳ, κατέστησε γνωστὰ τὰ λαβόντα χώραν μία μικρὰ λέμβος, ἣτις, φέρουσα τὸν τηλεγραφοφύλακα Διοματάρην Ῥήγαν μετὰ τῶν σχετικῶν ἐπισήμων ἐκθέσεων τῶν ἐγγυρίων ἀρχῶν, διεπεραιώθη νύκτωρ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Προμυρίου, παραδοθεισῶν δὲ τούτων εἰς τὸν Δημητριάδην, ἀπεστάλησαν αὐθιρῆ εἰς τὸ Ἰπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν. Ὁ Δήμαρχος Σκιάθου ἐτηλεγράφη ὡσαύτως τὴν 1 Μαΐου ἐκ Βόλου, ὅτι αἱ συνδημόται του ἐν τῇ νήσῳ στεροῦνται ἀπολύτως ἀλεύρων ὡς ἐξαντληθείσης τῆς ὑπαρχούσης παρακαταθήκης καὶ ὅτι θὰ ἀπέθνησκον ἐκ πείνης. Τὸ Ἰπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν, ἅμα ὡς ἔλαβε τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, ἀνέθεσεν εἰς τὸν Δήμαρχον Ἐρμουπόλεως Βαφειαδάκην τὴν προμήθειαν ἀλεύρων, ὧν τὸ ἀντίτιμον, ἀνερχόμενον εἰς 11,002 δρχ., κατεβλήθη ἐξ ἐκτάκτου πιστώσεως, διατεθείσης ἐν τῇ 15' συνεδριάσει ἀπὸ 25 Ἰουλ. τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἄλευρα, κομισθέντα εἰς Σκιάθον δι' ἀγγλικοῦ ἀτμοπλοίου, παρέλαβεν ἡ ἐπὶ τούτῳ συστάσα ἐκ δημοτικῶν συμβούλων ἐπιτροπὴ, ὅπως μετὰ τοῦ Δημάρχου Δημητριάδου ἐνεργήσῃ τὴν ἐκποίησιν τοῖς μετρητοῖς ἢ ἐπὶ πιστώσει, τοῦ ἐκ τῆς πωλήσεως ἀντιτίμου, τόσον ἐν τῇ μιᾷ ὅσον καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ περιπτώσει, εἰσαχθησομένου εἰς τὸ ἐπαρχιακὸν ταμεῖον τῆς νήσου.

Ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις διεμαρτυρήθη διὰ τὴν ἀρπαγὴν τοῦ χάρτου καὶ τῆς μηχανῆς ἐντόνως πρὸς τὴν Αὐστρ. Κυβέρνησιν διὰ τοῦ ἐν Βιέννῃ διαπεπιστευμένου ἀντιπροσώπου τῆς, δη-

λαύσα, «ὅτι παρεμπερεῖς βιαιότητες, διατυραττόμεναι τὴν παραμονὴν τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς, τῆς μελλούσης νὰ διευθετήσῃ τὸ ζήτημα τὸ προκαλέσαν τὸν ἀποκλεισμόν, εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον θλιβεραὶ καθόσον οὐδὲν παράπονον τοιούτου εἶδους ἀπηυθύνθη ἡμῖν κατὰ τῶν πλαίων τῶν ἀποκλειόντων ἀλλὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος». Ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἀντίγραφον τοῦ τηλεγραφήματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλε τῇ ἐν Βιέννη διπλωματικῇ ἀντιπροσώπῳ, ἀνεκοίνωσε καὶ τῇ ἐν Λονδίνῳ τοιαύτῳ διὰ νὰ φέρῃ οὗτος τὰς αὐστριακὰς βιαιότητας εἰς γνῶσιν τῆς Ἀγγλ. Κυβερνήσεως, ἥτις ὁμῶς ἠρνήθη ἐπὶ τοῦ προκειμένου νὰ ἐπέμβῃ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐνεργηθειῶν διαταγῇ τοῦ διοικητοῦ τοῦ διεθνοῦς στόλου Ἀλφρέδου, Δουκὸς τοῦ Ἐδιμβούργου, αὐστηρῶν ἀνακρίσεων, ἀπεδόθησαν τὰ ἀφαιρηθέντα πράγματα καὶ ἐτιμωρήθη ταυτοχρόνως ὁ ἀξιωματικός, ὅστις ἀφῆρεσε ταῦτα, διὰ 30ημέρου φυλακίσεως, ὡς ἂν ἔπταιεν αὐτός, ὅστις μόνον διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων του ἐξετέλει. Ἐν ταῖς συνεδριάσει τῆς Βουλῆς τῆς 9 καὶ 10 Μαΐου, 31 Ὀκτ. καὶ 4 Νοεμ. 1886 ὁ Βουλευτὴς Γ. Φιλάρετος εἶχε ζητήσῃ πληροφορίας ἐπισήμους περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου τῆς Σκιάθου μετὰ καταθέσεως τῶν σχετικῶν ἐγγράφων. Ὁ Πρωθυπουργὸς Τρικούπης ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 4 Νοεμ., ἀπαντῶν, εἶπε τὰκόλουθα: «... Ἀλλὰ τί ἔπραξε ἡ Ἑλλάς πρὸς ἱκανοποίησιν διὰ τὴν ὕβριν τοῦ ἀποκλεισμοῦ; Νομίζετε, ὅτι εἶναι αὐτὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς νὰ φέρωμεν ἐν τῇ Κοινοβουλίᾳ, ἵνα ἐξετάσωμεν διατὶ δὲν ἐλάθομεν ἱκανοποίησιν διὰ τὸν ἀποκλεισμόν καὶ διὰ τὰ ἐπεισόδια αὐτοῦ εἴτε ἐν Σκιάθῳ εἴτε ἀλλαχοῦ που;... Ἐὰν δὲν ἀπεκτήσαμεν τὴν ἱκανοποίησιν, ὅλοι ἐννοεῖτε διατὶ δὲν τὴν ἀπεκτήσαμεν, τὸ δὲ πόρισμα δὲν εἶναι ἢ πρόκλησις ἐνταῦθα σκανδαλωδῶν ἐπερωτήσεων, ἀλλ' ἐργασία σοβαρά, ὅπως φθάσωμεν εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου θὰ εὐρωμεν τὴν ἱκανοποίησιν...» Τῆς συζητήσεως γενικευθείσης, ὁ Πρωθυπουργὸς Τρικούπης ὑπέβαλε τήνδε τὴν πρότασιν: «Ἡ Βουλὴ δὲν ἐγκρίνει τὴν ἀπαίτησιν περὶ καταθέσεως ἐγγράφων, ὧν ἢ κοινοποιήσις κρίνεται παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἀσύμφορος». Πρὶν ἢ ὁμῶς ὑποβληθῇ ἢ πρότασις αὕτη εἰς ψηφοφορίαν ὁ Κωνσταντόπουλος ἐν μέσῳ μεγάλου θορύβου προέτεινεν ἔνστα-

σιν περὶ μὴ ἀπαρτίας, μὴ εὐρεθείσης δὲ τῆς Βουλῆς ἐν νομίμῳ ἀπαρτίᾳ, διελύθη ἢ συνεδρίασις, διήμερον δὲ μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὴ ἢ Βουλὴ, παρακαμφθέντος οὕτω τοῦ σκοπέλου τῆς ἐπὶ τοῦ ζητήματος πολιτικῆς συζητήσεως,—ζητήματος, οὐ οὐ μόνον τὰ ἠθικά, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ ὕλικά ἔχνη παρέμειναν ἀνεξιτήλα, διὰ τὸν λόγον ὅτι αἱ ὑπέρογκοι ἐκεῖναι διὰ τὰς πολεμικὰς προπαρασκευὰς δαπάναι ἐπέφερον τὴν πτώχευσιν καὶ αὕτη τὰς βαρεῖας συνεπειάς, τὰς ὁποίας ἐπέφερον ὁ ἀτυχῆς ἡμῶν ἐκεῖνος μετὰ τῆς ὁμόρου Ἑπικρατείας πόλεμος. Ἐλπίζωμεν ἐν τούτοις ἐπὶ τὸ μέλλον.

Ἐὰν αὐριον ἔσεται ἄμεινον.

ΔΗΜ. Γ. Δ. ΔΡΟΣΟΣ

Η ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΦΥΜΑΤΙΩΣΕΩΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩΙ ΚΑΘΗΓΗΤΗΝ ΚΙΡΧΝΕΡ

Όταν γίνεται λόγος περί τῶν μεγάλων λοιμωδῶν νόσων εὐλόγως σκέπτεται τις τὴν πανώλην, ἥτις κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐπροξένει παρ' ἡμῶν μεγάλας ἐρημώσεις καὶ πάλιν ἤδη ἐνεφανίσθη ἐν τῇ Ἀπω Ἀνατολῇ ἢ τὴν χολέραν, ἥτις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπεχείρησε πολυαριθμούς περὶ τὴν ὑφήλιον περιηγήσεις. Δὲν θὰ σκεφθῇ τις ὅμως μίαν ἀσθένειαν, ἥτις ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ κατέχη τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ ἐνδιαφέροντι, διότι ζητεῖ τὰ πλεῖστα θύματα· καὶ εἶναι αὕτη ἡ φυματίωσις.

Ἡ φυματίωσις ἦτο ἤδη γνωστὴ ἐν ταῖς ἀπωτάτοις χρόνοις. Παρ' αὐτῷ τῷ Ἰπποκράτει τὴν εὐρίσκομεν ἀναφερομένην ὡς φθίσις. Ἡ γνώσις ὅμως τοῦ ὅτι εἶναι μεταδοτικὸν νόσημα, εἶναι ἀπόκτησις τῶν τελευταίων 30 ἐτῶν. Χάρις εἰς τὰς προόδους τῆς ὑγιεινῆς, αἱ μεγάλαι ἐρημώσεις ὅσας ἡ φθίσις ἐπροξένει, ἤρχισαν νὰ ἐλαττώνωνται ἀπὸ τοῦ ὀγδοηκοστοῦ ἔτους τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Ἐνῶ πρότερον ἐν Πρωσίᾳ κατ' ἔτος ἐπὶ 100.000 κατοίκων ἀπέθνησκον 340 ἐκ φυματιώσεως, ἤρχισεν ὁ ἀριθμὸς οὗτος νὰ ἐλαττώνεται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἀλλ' ἡ ἐλάττωσις αὕτη ἦτο ἀναλόγως βραδεῖα, διότι ἠγγόουν πῶς παράγεται καὶ ἐλαττοῦται ἡ φθίσις. Οἱ μὲν παρεδέχοντο ὅτι παράγεται διὰ κρυσλογήματος, ἀλλῆ γνώμη ἦτο ὅτι εἶναι κληρονομικὴ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχη εἰς ὠρισμένας οἰκογενείας ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Ἐν τῷ σκότει διεχύθη ἐξαίφνης φῶς, ὅταν ὁ μέγας ἐξερευνητῆς Ροβέρτος Κῶχ, τὸν ὁποῖον μετὰ λύπης εἶδομεν ἀπόθιγοντα τῇ 27ῃ Μαΐου 1910, ἔλαβε τὴν φθίσις ὡς ἀντικείμενον τῶν ἐρευνῶν του καὶ ἐξέπληξε τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τῇ 24ῃ Μαρτίου 1882 διὰ τῆς ἀνακοινώσεως ὅτι εἶχεν ἀνακαλύψει τὸ αἴτιον τῆς φθίσεως ἐν τῷ μικροβίῳ τῆς φυματιώσεως.

Βεβαίως παρήλθε χρόνος μέχρις οὗτο τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης ἐφαρμοσθῶσιν ἐν τῇ πράξει. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς δὲν ἐχρησίμευεν ἡ γνώσις τῆς ὑπάρξεως τοῦ μικροβίου τῆς φθίσεως. Ἀναμφιδόλως ὅμως ἔμαθον ἀμέσως νὰ διακρίνωσιν, εἰς ποίας περιπτώσεις χρόνιον νόσημα τῶν πνευμόνων ἦτο ἀκινδύνου φύσεως ἢ προήρχετο ἐκ τῆς προσβολῆς ὑπὸ τοῦ μικροβίου τῆς φθίσεως. Ὁ στρατὸς ἀμέσως ἐπωφελήθη αὐτοῦ στρατιῶται, εἰς τοὺς ὁποίους εὕρισκον φυματίωσιν, ἀπέλυοντο καὶ οὕτως ἀπηλλάσσετο ὁ στρατὸς τοῦ κινδύνου τῆς μεταδόσεως.

Κατ' ἀρχὰς ἐπεκράτει ἡ γνώμη ὅτι τὰ μικρόβια τῆς φυματιώσεως εὐρίσκονται πανταχοῦ. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶχε τι τὸ ἀληθές. Διότι τὰ μικρόβια τῆς φυματιώσεως διακρίνονται δι' ἰδιαιτέρας σχέσεως, ἣν ἔχουσι πρὸς τὰ χρώματα τῆς ἀνιλίνης. Δυσκόλως μὲν ἀπορροφῶσι χρωστικὰς οὐσίας, ἀλλ' ἄπαξ ἀπορροφήσαντα ταύτας τὰς ἀποδίδουσι μετὰ τῆς αὐτῆς δυσκολίας. Εὐρον ἐν τῇ φύσει, ἐπὶ τῆς χλόης, εἰς διάφορα σημεῖα ἐν τῇ γῆ, ἄτομα ἔχοντα τὴν αὐτὴν ἰδιότητα τοῦ νὰ προσλαμβάνωσι χρωστικὰς οὐσίας καὶ ἠδύνατό τις νὰ νομίση ὅτι ὅλα ταῦτα ἦσαν μικρόβια τῆς φυματιώσεως. Τοῦτο ἀπέδιδον εἰς τὴν μεγάλην ἐξάπλωσιν τῆς νόσου. Ταχέως ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι τὰ ἄτομα ταῦτα οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον μετὰ τῆς νόσου. Ὅταν τὰ μετέδιδον δι' ἐμβολιασμοῦ εἰς κόνικλους, παρέμενον οὗτοι ὑγιεῖς. Ἀλλ' ὅταν τοῦναντίον μετέδιδον εἰς ζῆα ἀληθῆ μικρόβια τῆς φυματιώσεως ἐκ τῶν πτυέλων φυματιῶντος, ἀπέθνησκον ταῦτα ἐκ φυματιώσεως. Ἀπεδείχθη ὅτι τὰ μικρόβια τῆς φυματιώσεως εὐρίσκονται μόνον ἐν τῷ σώματι τῶν ὑπὸ τῆς νόσου προσβεβλημένων.

Ἐγεννᾶτο λοιπὸν τὸ ἐρώτημα· ἀρά γε τὰ μικρόβια τῆς φυματιώσεως εὐρίσκονται μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους; Εἰς τὸν Κῶχ ὀφείλεται ἡ ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τῶν μικροβίων τῆς φυματιώσεως καὶ εἰς τοὺς βόας, τοὺς ἵππους, τοὺς κόνικλους, τὰ πτηνὰ κ.τ.λ. καὶ ὅτι οὐδὲν σχεδὸν θηλαστικὸν ζῷον ὑπάρχει, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ δύναται νὰ προσβληθῇ ὑπὸ τῆς φυματιώσεως. Ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθη ἡ ἀντίληψις, ὅτι τὰ ζῷα, μεθ' ὧν ἐρχόμεθα εἰς τὴν μεγαλειτέραν συνάφειαν, τῶν ὁποίων τὸ κρέας τρώγομεν, τῶν ὁποίων τὸ γάλα δίδομεν εἰς τὰ τέκνα μας, ἦσαν

ἡ πηγὴ τῆς ἀνθρωπίνης φυματιώσεως. Ἡ γνώμη αὕτη διετηρήθη ἐπὶ μακρόν· μέχρι τοῦ 1890 οἱ ἰατροὶ γενικῶς ἀπηγόρευον τὴν χρῆσιν ἀδράστου ἀγελαδινοῦ γάλακτος. Ἐν τούτοις ἐν ἔτει 1901 ὁ Ροδέρτος Κῶχ προεκάλει τὴν προσοχὴν λέγων ὅτι μεταξὺ τῶν μικροβίων τῆς φυματιώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν τῆς ἀγελάδος ὑπάρχουσι βαθύταται διαφοραί.

Ἐνθυμούμαι συνδιάλεξιν, τὴν ὁποῖαν ἔσχον μετὰ τοῦ Κῶχ, ὅτε μοῦ ἀνεκοίνωσε τὰ ἀποτελέσματά του· ἀνέπτυξεν ὄλους τοὺς λόγους, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ἀντιταχθῶσιν εἰς τὴν γνώμην του, ἀλλ' ἐκεῖνος ἦτο τόσο πεπεισμένος περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἰδέας του, ὥστε τὴν ἐγνωστοποίησεν εἰς τὸ κατὰ τῆς φυματιώσεως συνέδριον τοῦ Λονδίνου. Τότε ἠγέρθη θύελλα ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ κόσμῳ, ἰδίως δὲ οἱ κτηνίατροι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξοικειωθῶσι πρὸς τὴν γνώμην ταύτην· πολυετεῖς ἀγῶνες διεξήχθησαν, μέχρις ὅτου διὰ θεμελιωδῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐν Βερολίνῳ αὐτοκρατορικοῦ Ὑγειονομικοῦ Γραφείου καὶ ἄλλων ἐξερευνητῶν ἐξηκριβώθη μετὰ βεβαιότητος, ὅτι τῇ ὄντι τὰ μικρόβια τῆς φυματιώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σχεδὸν ἀκίνδυνα διὰ τὰς ἀγελάδας, καὶ ἀντιθέτως, ὅτι τὰ μικρόβια τῆς ἀγελάδος εἶναι τελείως σχεδὸν ἀβλαβῆ εἰς τὸν ἀνθρώπον¹. Διὰ τῶν ἐξερευνήσεων τούτων καθίστατο πρὸς τούτοις φανερόν, ὅτι τὰ μικρόβια τῆς φυματιώσεως τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὰ πτηνὰ δὲν ὁμοιάζουσιν οὔτε πρὸς τὰ τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε πρὸς τὰ τῆς ἀγελάδος.

Οὕτω βλέπομεν, ὅτι ἡ φυματίωσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ προέλθῃ οὔτε δι' εἰσπνοῆς κονιορτοῦ ἀναμεμιγμένου μετὰ τῶν ἀνωτέρω ἀτόμων (τῶν ἐν τῇ γῇ καὶ ἐπὶ τῆς χλόης εὑρισκομένων), οὔτε διὰ χρήσεως γάλακτος φυματιώσεως ἀγελάδος, ἀλλὰ μόνον διὰ συναφείας μετὰ φυματιῶντος ἀνθρώπου. Ὁ ἀσθενὴς ἀνθρώπος εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ μόνη πηγὴ τῆς φυματιώσεως, καὶ ὡς ἐκ τούτου μόνον μέτρα κατὰ τῶν ἀσθενῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ προφυλάξωσι τὴν διάδοσιν τῆς φυματιώσεως.

Ἡ γνώμη αὕτη μόλις ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐγένετο παραδεκτὴ,

¹ Ἐγκριτοὶ ἄλλοι φυσιολόγοι καὶ ἀκριβολόγοι παρατηρηταὶ φρονοῦσιν ὅτι ἡ μετάδοσις τῆς φθίσεως διὰ τοῦ γάλακτος καὶ τοῦ κρέατος φθισίωσης ἀγελάδος εἶναι εὐχάρης.

καὶ πρέπει νὰ θέσῃ τὴν βάσιν τῶν κατὰ τῆς φυματιώσεως προφυλακτικῶν μέτρων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶχε μείνη ἀδρανῆς. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ μικροβίου τῆς φυματιώσεως μετέβη ὁ Κῶχ, κατὰ διαταγὴν τοῦ κράτους, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς Ἰνδίας, ὅπως μελετήσῃ τὴν χολέραν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἀπὸ τῆς περιφέρειας ἐκείνης ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν περιοδείας, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἀνεκάλυψε τὸ μικρόβιον τῆς χολέρας, ὁ Κῶχ ἠσχολήθη πάλιν εἰς τὴν περὶ τῆς φθίσεως ἐρευναν καὶ ἐζήτηει νὰ εὑρῇ φάρμακον κατ' αὐτῆς. Ἦδη ἐν ἔτει 1891 ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀνακοινώσῃ ὡς πόρισμα τῆς ἐξερευνησεώς του, ὅτι εἶχεν εὑρεῖ φάρμακον, τὴν φυματίνην (tuberkulin).

Ἠγέρθη τότε νέα θύελλα ἐνθουσιασμοῦ, ἣτις βεβαίως δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, διότι εἶχον στηρίξῃ ὑπερόγκους ἐλπίδας εἰς τὸ φάρμακον τοῦτο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ Ροδέρτου Κῶχ, οἵτινες ἔμενον πεπεισμένοι περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς θεωρίας του, ἦτο μικρὸς, καὶ τόσο ἠλαττώθη, ὥστε ἡ φυματίνη ἐξηφανίσθη σχεδὸν ἐκ τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Ὀλίγοι μόνον πιστοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Κῶχ ἔκαμνον ἀκόμη χρῆσιν αὐτῆς σιωπηλῶς, μέχρις ὅτου μετὰ πολυετεῖς ἐργασίας κατέστη φανερόν ὅτι ὁ Κῶχ εἶχε δίκαιον. Σήμερον ὅλοι, ὅσοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς φυματιώσεως, εἶναι πεπεισμένοι ὅτι ἡ φυματίνη εἶναι ἀσφαλὲς μέσον, ὅπως διαγνώσῃ καὶ θεραπεύσῃ τις τὴν φυματίωσιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελήφθησαν τινες τῆς καταπολεμήσεως τῆς φυματιώσεως κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐν ἔτει 1894 ὁ Ἐρνέστος φὸν Λέυδεν μετὰ τοῦ διασήμου λαρυγγολόγου Βερνάρδου Φρένκελ, ἀπεφάνθησαν ὅτι ἡ φυματίωσις θεραπεύεται διὰ διαίτης. Ἀπέστειλλον δηλ. τοὺς φυματιῶντας εἰς τὰ καλούμενα φθισιατρεῖα, ἐνθα ἔμενον οὔτοι κατακεκλιμένοι ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα καὶ ἐτρέφοντο καλῶς. Ἀπεδείχθη ὅτι συχνάκις ἤρχουν ὀλίγοι μῆνες, ὅπως ἀναλάβωσιν ἀσθενεῖς ἐτοιμοθάνατοι, καὶ βαθμηδὸν ἤρχισαν νὰ σχηματίζωνται σύλλογοι πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς ἀνωτέρω γνώμης. Καὶ ἰδρύθησαν οὕτω πλεῖστα φθισιατρεῖα.

Ὁ Κόχ και οἱ μαθηταὶ του δὲν ἐπεδοκίμαζον τελείως τὴν κίνησιν ταύτην. Πρὸς καταπολέμησιν τῶν λοιμωδῶν νόσων πρέπει νὰ ἀπομονώνωνται ὅσοι φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς σπέρμα κακῆς φύσεως διὰ τὴν ἀσφάλειαν ἀπὸ τῆς μεταδόσεως. Ἐτέθη τὸ ζήτημα, ἐάν δὲν ἔπρεπε νὰ πράξωσιν, ὅτι και κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐγένετο κατὰ τῆς λέπρας, ὅτε ἀπέβαλλον τελείως ἀπὸ τῶν πόλεων τοὺς λεπρούς. Ἡ ἀπὸ τῆς κοινωνίας ὅμως ἀπομάκρυνσις τῶν φυματιῶντων δὲν εἶναι ἀναγκαία. Διότι αἱ περὶ τῆς νόσου γνώσεις μᾶς διδάσκουν, ὅτι οἱ ὑπ' αὐτῆς προσβεβλημένοι δὲν εἶναι ἐπικίνδυνοι ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀσθενείας των, και πολλάκις μάλιστα οὐδὲ ἐπὶ ὀλοκλήρους μῆνας και ἔτη. Δὲν ἐξάγουσιν ἀκόμη διὰ τοῦ βηχῶς μικρόβια και δύνανται ἀφόδως νὰ διαμένωσι μετὰ τῆς οἰκογενείας των. Τοῦτο ὅμως μεταβάλλεται σὺν τῷ χρόνῳ. Τὰ φυματιώδη κοκκία ἀρχίζουσι νὰ διαρρηγνύωνται ἐντὸς τῶν πνευμόνων, διὰ δὲ τῶν πτυέλων ἐξάγουσιν οἱ ἀσθενεῖς τὰ μικρόβια τῆς φυματιώσεως. Τότε πλέον καθίστανται οὗτοι ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς πέριξ. Ἀλλὰ και τότε ἀκόμη, ἐάν εἶναι προσεκτικοὶ περὶ τῶν πτυέλων των, δύνανται νὰ παραμείνωσιν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ των. Ὁ φυματιῶν καθίσταται ἀληθῶς ἐπικίνδυνος, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀρχίζει ἡ τῆξις τῶν φυματιῶδων ἐστιῶν ἐντὸς τῶν πνευμόνων και ἡ ἀποβολὴ τῶν ἐκκριμάτων αὐτῶν διὰ τῶν βρόγχων πρὸς τὰ ἔξω, ἀναφαίνονται πυρετὸς και ἰδρῶς και γενικὴ ἐξάντλησις, ἧτοι φαινόμενα γενικῆς τοῦ ὀργανισμοῦ καταπτώσεως. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου πρέπει, εἰ δυνατόν, νὰ ἀπομονωθῇ ὁ ἀσθενής.

Οὐδερμία ἀνάγκη εἶναι ἡ ἀπομόνωσις νὰ ἐγκεῖται, ὡς συνήθως νομίζουσιν, εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀσθενοῦς ἐκ τῶν σπλάγχων τῆς οἰκογενείας του· δύνανται νὰ μείνῃ ἐν αὐτῇ ἐάν ἔχῃ ἰδιαιτέρον δωμάτιον, τὰ χρειώδη ἀντικείμενα, ἴδια σκεύη πρὸς πόσιν και τροφήν, και ἐάν πᾶν ὅ,τι ἔρχεται εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν πτυέλων του, δηλαδὴ ἐνδύματα, πάτωμα, ἐπιπλα κ.τ.τ., συνεχῶς καθαρίζεται μετὰ προσοχῆς. Τότε μόνον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀποκρύνῃ τις τὸν φυματιῶντα ἐκ τῆς οἰκογενείας, ἐάν ἡ κατάστασις τῆς κατοικίας του εἶναι τόσον κακὴ, ὥστε ὁ κίνδυνος τῆς μεταδόσεως τῆς νόσου εἰς τὴν οἰκογένειαν ἐπίκειται ἀφευκτός.

Τὸ κυριώτερον ὅμως εἶναι ἡ ἀσφαλῆς διάγνωσις τῶν φυματιῶντων. Εὐθὺς ὡς ὀρισθῇ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ὁ ἀσθενής εἶναι προσβεβλημένος ὑπὸ τῆς νόσου, πρέπει νὰ ἀποφασισθῇ τί πρέπει νὰ γίνῃ.

Προκειμένου περὶ φυματιῶντος εὐρισκομένου ἀκόμη ἐν τῷ πρώτῳ σταδίῳ, τὸ ὅποιον ἐκ πείρας γνωρίζομεν ὅτι θεραπεύεται, στέλλουν τὸν ἀσθενῆ, εἰ δυνατόν, εἰς φθισιατρεῖον. Πρῶτον, μόνον εὐποροὶ ἠδύναντο νὰ ἀποφασίσωσι τὸ τοιαῦτον, διότι ἐθεώρουν ὅτι μόνον ὁ ἀγῆρ τῶν ὑψηλῶν μερῶν ἦτο κατάλληλος. Ἀπέστειλλον τὸν ἀσθενῆ εἰς τὴν Ἑλβετίαν, π. χ. εἰς τὸ Λαβῶς ἢ εἰς τὸ γερμανικὸν ὄρος Χάρτζ και μάλιστα διὰ πολὺν χρόνον.

Κατόπιν ἐξηκριθῆθη ὅτι και εἰς παραθαλασσίας πεδιάδας και δάση δύνανται νὰ ἰδρυθῶσι τοιαῦτα φθισιατρεῖα, εἰς τὰ ὅποια εἶναι δυνατόν δι' ἀναπαύσεως, καθαροῦ ἀέρος και καλῆς τροφῆς νὰ ἀναλάβωσιν οἱ ἀσθενεῖς. Δυστυχῶς ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποσταλῶσι πάντες οἱ φυματιῶντες εἰς τοιαῦτα φθισιατρεῖα.

Προκειμένου περὶ φυματιῶντος βαρύτερον ὑπὸ τῆς νόσου προσβεβλημένου, γεννᾶται τὸ ζήτημα νὰ ἀπομακρυνθῇ οὗτος ἀπὸ τῆς οἰκογενείας του, ἵνα μὴ καταστῇ ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς οἰκέλους του. Ὑπάρχουσι πρὸς τοῦτο εἰδικὰ ἄσυλα, εἰς διάφορα μέρη.

Διὰ τινος ὅμως φυματιῶντος πρέπει νὰ ληφθῶσιν ἄλλου εἴδους μέτρα, οὗτοι δὲ ἀποτελοῦσι τὸ μεγαλειότερον μέρος τῶν πασχόντων. Ὅσοι δηλαδὴ δὲν εὐρίσκονται πλέον ἐν τῷ πρώτῳ σταδίῳ τῆς νόσου, και ὡς ἐκ τούτου δὲν δύνανται νὰ μεταδῶσιν εἰς φθισιατρεῖον, ἀλλὰ και οἵτινες δὲν ἔχουσιν ἀπολέσει ἀκόμη τὴν πρὸς τὴν ἐργασίαν ἰκανότητα· περὶ τούτων ἐλήφθη τὸ πρῶτον πρόνοια ἐν Βελγίῳ και ἐν Γαλλίᾳ. Χάριν τούτων ἰδρυθῆσαν εἰς τὰς δύο ταύτας χώρας καταστήματα (dispensaires antituberculeux = ἰατρεῖα κατὰ τῆς φυματιώσεως), ἐνθα οἱ φυματιῶντες λαμβάνουσι συμβουλὰς, γίνεται ἐξέτασις τῶν πτυέλων των, ἀπολύμανσις τῶν ἐνδυμάτων των και δίδονται εἰς αὐτοὺς ὀδηγίαι περὶ τοῦ πῶς δύνανται νὰ εὐρωσι γάλα ἀγνὸν ἢ χρηματικὴν ὑποστήριξιν, ἵνα δυνηθῶσι νὰ εὐρύνωσι τὴν ἴσως

πολύ στενόχωρον κατοικίαν των διὰ τῆς ἐνοικιάσεως ἐνὸς προσέτι δωματίου.

Ἐπεσκέφθην ἐν ἔτει 1902, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας τὰ ἐν Βελγίῳ καὶ Γαλλίᾳ καταστήματα ταῦτα, καὶ ὁ Ὑπουργὸς ἐπρότεινε τὴν Ἰδρυσίν των καὶ εἰς τὴν Πρωσσίαν, δύναμαι δὲ νὰ βεβαιώσω εὐχαρίστως, ὅτι ἡ κατόπιν τῆς διαταγῆς ταύτης συσταθεῖσα ἐπιτροπὴ διὰ τὰ καταστήματα ταῦτα εἰργάσθη ἀποτελεσματικῶς. Ἑριακόσια ἐν ὄλῳ τοιαῦτα καταστήματα ἰδρύθησαν ἐν τῇ Πρωσσίᾳ ἐπικρατεία, τὰ ὅποια ἀποστέλλουσι ἀδελφὰς τοῦ ἐλέους εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν φυματιῶντων, ἵνα ἐπιθεωρήσωσι τὰς κατοικίας των καὶ λάβωσι φροντίδα περὶ αὐτῶν, ὅπως τοῖς χορηγηθῶσι βοηθήματα. Οὕτως ὑπάρχουσι ἤδη πλεῖστα μέρη, ἐνθα πάντες οἱ φυματιῶντες διατελοῦσιν ὑπὸ διαρκῆ ἐπιτήρησιν· τοῖς δίδονται συμβουλαί, παρηγοροῦνται, τοῖς παρέχονται βοήθειαι καὶ ἐμποδίζονται ἀπὸ τῆς μεταδόσεως τῆς ἰδίας των θλιβερᾶς τύχης.

Ἐὰ φθισιατρεία, τὰ κατὰ τῆς φυματιώσεως ἰατρεία καὶ τὰ ψυχα τῶν φθισικῶν, ἀποτελοῦσι τὰ κυριώτατα κατὰ τῆς νόσου ὕπλα.

Μετάφρασις Γ. Μ.

ΑΙ ΣΚΙΑΙ ΤΗΣ ΝΥΚΤΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΠΑΥΛΟΥ ΜΑΡΓΚΕΡΙΤ

— Τολμῶ νὰ πιστεύω, συνεπέρανεν ὁ δόκτωρ Χερτάλ μετὰ συγκινήσεως, ὅτι ἡ δεσποινὶς Σιμώνη θὰ εἴρῃ εἰς ἐμὲ ἕνα σύντροφον τῆς ζωῆς τῆς ἀφωσιωμένον, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος καὶ ὅσον οὐδεὶς ἄλλος μεριμνῶντα περὶ τῆς εὐτυχίας της· σεῖς δέ, φίλτατε κύριε Μαρτίλ καὶ σεῖς, κυρία, θὰ εἴρετε εἰς ἐμὲ υἷον γεμάτον ἀπὸ σεβασμὸν καὶ στοργήν.

Τοὺς λόγους τούτους ἀπήγγειλε διὰ μιᾶς, ἄνευ διακοπῆς. Φλόξ ζωηρά, ἀγέρωχος, ἐνεψύχου τοὺς ελλικρινεῖς ὀφθαλμούς του. Ἡ νεαρὰ λεόντειος κεφαλὴ του, μὲ τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω ἐρριμμένην κόμην, ἐξέφραζε τὴν ἀποφασιστικότητα, τὴν παρηρσίαν, καλλονὴν τινα ἠθικὴν, ἣτις ἀνήκει συνήθως εἰς τοὺς ἐξασκοῦντας ἐπαγγέλματα πλήρη κινδύνων καὶ ἀφοσιώσεως. Ἐναγωνίως δέ, κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ἐπακολουθησάσης σιγῆς, παρετήρει ἐναλλάξ τοὺς συζύγους Μαρτίλ, τὴν τραχεῖαν τὴν ἀνοικτὴν, τὴν στιβαρὰν καὶ ἔντονον μορφὴν τοῦ βιομηχάνου, καὶ τὰ λεπτὰ καὶ ἀποπνέοντα ἀγαθότητα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀλγεινοῦ ὀπωσοῦν προσώπου τῆς συζύγου του.

Μὲ ἠθος πρᾶον καὶ μὲ ἐλπίδα τινα συνεχομένην ἀνύψου αὕτη τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σύζυγόν της, ὅστις σκεπτικὸς, ἔκρουε τὴν τράπεζαν μὲ ἕνα χαρτοκόπτην.

— Ἀγαπητέ μου Χερτάλ, εἶπεν ἐν τέλει, ἡ πρότασίς σας μᾶς τιμᾷ καὶ μᾶς συγκινεῖ. Συνεδέθημεν μαζί σας μὲ δεσμοὺς εὐγνωμοσύνης, τοὺς ὁποίους ἡ ἄρρωστί σας εἶδω ποτὲ δὲν θ' ἀπαρνηθῆ . . .

Ὁ Χερτάλ ἔκαμε νεῦμα φιλόφρονος αἰδοῦς· εἶχε σώσει τὴν κυρίαν Μαρτίλ ἐκ σοβαρωτάτου τυφοειδοῦς πυρετοῦ.

— Ὁ χαρακτήρ σας, ἐξηκολούθησεν ὁ Μαρτίλ, ἡ κοινὴ ὑπόληψις, τὴν ὁποίαν τόσον ἐπαξίως ἀπεκτήσατε, τὸ ὄρατον μέλλον, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς σας περιμένει, ὅλα αὐτὰ θὰ μᾶς ἐπέβαλλον.

βεβαιωθήτε, ἀπάντησιν εὐνοϊκῆν εἰς τὴν αἰτήσιν σας, ἀλλὰ δυστυχῶς ὑπάρχουν προγενέστεραι ὑποχρεώσεις, αἵτινες με ἀναγκάζουν μετὰ λύπης νὰ μὴ δεχθῶ τὴν πρότασιν σας. Ἡ Σιμώνη εἶναι μνηστευμένη.

— Δὲν τὸ ἐγνώριζα, εἶπεν ὁ Χερτάλ, ἀνασκιρτήσας ἐλαφρῶς ἐκ τοῦ τραύματος, ὑπερ ἐδέχετο κατάστηθα.

— Ἐπρεπε νὰ σᾶς τὸ εἶπω, ὑπέλαθεν ἀφελῶς ὁ Μαρτίλ· ἀλλὰ τί τὰ θέλετε, εἶναι τρεῖς μῆνες μόλις ποῦ γνωρίζομεθα καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῶν δύο μῆνῶν ἡ υγεία τῆς συζύγου μου ἦτο ἡ μόνη μου σκέψις. Ἐπειτα ἠναγκάσθην νὰ ταξιδεύσω διὰ τὰς ἐργασίας μου, ποῦ εἶχαν καθυστερήσῃ, καὶ ἐπέστρεψα μόλις χθές . . . Καὶ σεῖς πάλιν, ἐπρόσθεσε μετὰ τινος λεπτῆς πονηρίας, δὲν ἐχάνετε τὸν καιρὸν σας, ἀφοῦ εὐρίσκασθε ἐδῶ μαζί μας καὶ συνομιλοῦμεν ὡς καλοὶ φίλοι . . .

— Ἀυποῦμαι πάρα πολύ, εἶπεν ὁ νεαρὸς ἰατρός. Ἄν τὸ ἐγνώριζα, βεβαίως . . .

— Ἡ Σιμώνη, εἶπεν ὁ πατήρ, ἐμνηστεύθη πρὸ δύο ἐτῶν τὸν κύριον Δὲ Κερδός, ἀξιωματικὸν τοῦ ναυτικοῦ διὰ λόγους ὑπηρεσίας καὶ ἐξ ἀνάγκης, ὅπως ἀνακτήσῃ μετὰ τὰ θαλάσσια ταξίδια ὁ μέλλων γαμβρός μου τὴν κάπως κλονισθεῖσαν υγείαν του, καὶ ἐπειδὴ ἐξ ἄλλου ἡ κόρη μου ἦτο ἀκόμη πολὺ νέα, ἐσυμφωνήσαμεν ν' ἀναβάλωμεν τὸν γάμον, ὁ ὅποιος θὰ γίνῃ αὐτὸν τὸν χειμῶνα.

— Σὲ παρακαλῶ . . . εἶπε παρεμβαίνουσα πρῶτος ἡ κυρία Μαρτίλ.

— Ναί, ναί! . . . εἶπεν ὁ βιομήχανος ἀποτόμως με δεσποτικὸν ὕφος, ξεύρω τί θέλεις νὰ μοῦ εἰπῆς!

Καὶ στρεφόμενος πρὸς τὸν Χερτάλ μετὰ παρρησίας, ἐξηκολούθησεν:

— Ἡ σύζυγός μου ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦτο καὶ πολὺ ἐνθουσιασμένη ἀπὸ αὐτὸ τὸ συνοικέσιον . . . Ἀπὸ μητρικὸν ἐγωϊσμόν, τὸν ὅποιον ἄλλως εὐρίσκω δικαιολογημένον. Ἐνας γαμβρός ποῦ ταξιδεύει μακρὰ καὶ ὁ ὅποιος ἠμπορεῖ νὰ πάρῃ μαζί του τὴν γυναῖκά του εἰς κανένα σταθμὸν εἰς τὴν ἄκρην τῆς Ἀσίας, δὲν τῆς εἶναι καὶ πολὺ ἀρεστός . . . Ἀλλὰ τί νὰ γίνῃ; Ἡ Σιμώνη ἔστερξε, ἐδώσαμεν λόγον . . .

— Ἀλλὰ ἡ κόρη μας . . . ἐφιθύρτισεν ἡ κυρία Μαρτίλ.

Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ὁ σύζυγος συνωφρυνώθη.

— Ἡ Σιμώνη εἶναι παιδί! . . . Καὶ ἐγὼ ἔχω χρέος σεβόμενος τὸ ὄνομά μου καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τιμιότητος, τὰς ὁποίας ἀκολουθῶ πάντοτε εἰς τὰς ὑποθέσεις μου, νὰ τηρήσω τὸν λόγον μου. Τί ἰδέαν θὰ ἐσχημάτιζε περὶ ἐμοῦ ὁ ἰατρός, ἐὰν ἐλάμβανα πρῶτος τὴν ἀπόφασιν νὰ διαλύσω χωρὶς κανένα λόγον καὶ χωρὶς καμμίαν σοβαρὰν ἀφορμὴν μίαν συμφωνίαν ἔντιμον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνέχεται ἡ συνείδησις δύο οἰκογενειῶν;

Ὁ Χερτάλ ἠγέρθη ὀπισθοῦν ὠχρός, ἀλλὰ μετὰ τὴν ρυτίδα γενναίας ἀποφάσεως μετὰ τῶν ὀφρῶν. Ναί, ἔπασχεν ἔπασχεν ὀδυνηρῶς, διότι ἠγάπα τὴν Σιμώνην καὶ ἐνόμιζεν ὅτι καὶ ἐκεῖνη δὲν ἦτο πρὸς αὐτὸν ἀδιάφορος. Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ φανῇ γενναῖος. Ἐν πρώτοις δὲν ἀπηλπίζετο ποτὲ διὰ κανέν πρᾶγμα δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀπελπίζεταὶ αὐτός, ὁ ἀγωνιζόμενος κατὰ τῶν νόσων καὶ τοῦ θανάτου.

Τὸ κάτω κάτω ὑπέκυπτε πρὸ τῆς ἀδίκου εἰμαρμένης, διότι τῇ ὄντι ὁ Μαρτίλ δὲν ἠδύνατο νὰ παραδῇ τὸν λόγον του.

— Βεβαιωθήτε, εἶπε μετὰ φωνὴν τεθλιμμένην, ἀλλ' ἔντονον, ὅτι σᾶς ἐννοῶ πληρέστατα. Δὲν ἤμην τυχηρός, αὐτὸ εἶναι ὄλον· καὶ δὲν μοῦ μένει ἄλλο παρὰ νὰ σᾶς ἀποχαιρετήσω.

— Ὅχι, ὄχι, φίλτατε Χερτάλ, ὄχι. Αὔριον ἀρχίζει τὸ κυνήγι εἰς τὰ κτήματά μου· θὰ κυνηγήσωμεν μαζί. Δὲν ἐννοῶ νὰ χάσω ἕνα φίλον ὡσὰν ἐσᾶς. Θέλω νὰ μοῦ ἀποδείξετε μένων μαζί μας σήμερον καὶ αὔριον, ὅτι εἴσθε ἄνδρας! Ὁ ἔρωσ σας πρὸς τὴν Σιμώνην δὲν εἶνε δὲ καὶ τόσον παλαιός, ὥστε νὰ καταβάλλεσθε τόσον γρήγορα! . . . Μείνετε, καὶ θὰ ἰδῆτε ὅτι θὰ κάμωμεν ἕνα κυνήγι ἕξοχον.

Ὁ Χερτάλ ἐδίστασε μόνον ἐπὶ ὀλίγας στιγμὰς. Παρακινούμενος δὲ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειάν του καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ἣν ἤσθάνετο νὰ φανῇ ἀπαθής, ἀπήντησεν.

— Ἔστω, θὰ μείνω μαζί σας ἕως αὔριον.

— Ἄγιος ὁ Θεός! εἶπεν ὁ Μαρτίλ.

Καὶ ἀνωθεν τῆς τραπέζης τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τὸν ἰατρόν, ἀντήλλαξε μετ' αὐτοῦ ζωηρὰν χειραψίαν.

Μετά ημίσειαν ὥραν ἐπεριπάτει εἰς τὸν κήπον ὑπὸ τὸ κράτος ζοφερᾶς λύπης· ἤθελε νὰ εἶναι μόνος, νὰ μὴ ανταλλάσῃ μετὰ τῶν ἄλλων λόγους ἀδιαφόρους, ἐντρυφῶν ἐν τῇ μονώσει νὰ γεύεται τὸ πένθος του. Ἄ! δὲν θὰ τὸ ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἔπασχε τόσον πολὺ! Πόσον ἀνόητος καὶ πόσον ἀδικος ἦτο ἢ εἰμαρμένη! Ποτὲ βεβαίως δὲν θὰ ἠγάπα εἰς τὸ μέλλον ἄλλην τόσον, ὅσον ἠγάπα τὴν Σιμώνην. Εἶχε κάτι τὸ τόσον ἀφελές, τὸ τόσον εὐθὺ καὶ τὸ τόσον ἀγνόν! Δὲν ὠμοίαζε διόλου πρὸς τόσας ἄλλας ὁμοίας της, φιλαρέσκους, ἐπιτετηδευμένας, αἱ ὁποῖαι καταγίνονται εἰς τὴν φλυαρίαν καὶ τὰς ἐρωτολογίας καὶ ξετρελλαίνονται μὲ τὰ κουρέλια των. Μορφωμένη, ἡσκημένη ἐξαιρέτως εἰς τὴν μουσικὴν, ἀγαπῶσα τὴν προσπάθειαν καὶ τὴν ἐνεργητικότητα, ἐνδιαφερομένη περὶ πολλῶν πραγμάτων, θὰ ἦτο ἢ ἐντελής τοῦ βίου του σύντροφος, ἢ ἐκλεκτὴ αὐτοῦ συνέταιρος.

Τὸ κάλλος της δὲ καὶ ἡ ἐναρμόνιος χάρις της τὸν ἔκαμναν ἀκόμη περισσότερο νὰ τὴν ἀποζητή.

Ἐνίοτε ἔλεγε καθ' ἑαυτόν.

— Ἄλλὰ μήπως ὀνειρεύομαι; Διατί τάχα θὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ συνοικέσιον; Εἶναι μνηστευμένη· μάλιστα, πολὺ καλὰ! Ἄλλ' ἂν τυχὸν ἀγαπᾷ ὀλιγώτερον ἀφ' ὅσον φαντάζεται τὸν Κερβόζ; Σήμερον δὲν εἶναι πλέον παιδί — καὶ κατὰ τοῦτο ὁ πατήρ της πολὺ πλανᾶται — ἦτο ὅμως πολὺ μικρὰ πρὸ δύο ἐτῶν, ὅταν ἔστερξε νὰ δώσῃ τὸν λόγον της. Εἰς ἡλικίαν δεκαοκτῶ ἐτῶν ἢ καρδία δὲν γνωρίζει ἀκόμη καλὰ τὸν ἑαυτὸν της. Τώρα εἶναι εἴκοσιν ἐτῶν. Ποῶς ἠξεύρει μήπως κατὰ τὸ μακρὸν αὐτὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας ἢ εἰκῶν τοῦ μνηστῆρός της δὲν ἐξηλείφθη ἐκ τῆς μνήμης της;

»Διατί, ὅταν συνέπιπτε νὰ εὕρισκώμεθα οἱ δύο μας κοντὰ εἰς τὴν κλίνην τῆς ἀσθενούσης μητρός της καὶ ἐκάμναμεν τόσας βραχείας μὲν, ἀλλὰ φιλικὰς συνομιλίας, δὲν μοῦ εἶπεν ὅτι ἦτο μνηστευμένη; Καὶ ὅμως θὰ ἦτο πολὺ φυσικόν. Μήπως πλανῶμαι πιστεύων ὅτι αἰσθάνεται κάτι τι περισσότερο παρά συμπάθειαν πρὸς ἐμέ; Βεβαίως θὰ μοῦ ὀφείλῃ χάριτας, διότι ἐνοσῆλευσα τὴν μητέρα της ὡς νὰ ἦτο ἡ ἰδική μου μητέρα. Ἄλλ' ὅσον ἐπιφυλακτικὴ καὶ ἂν εἶναι, ἢ τρελλὸς εἶμαι ἐγὼ, ἢ μοῦ φαίνεται ὅτι κάτι ἄλλο θὰ συμβαίῃ... Καὶ ἂν συμβαίῃ

αὐτό, ἂν ἀληθῶς αἰσθάνεται δι' ἐμέ, χωρὶς νὰ τὸ ὁμολογῇ, μέρος ἐκ τοῦ αἰσθήματος, τὸ ὅποιον αἰσθάνομαι ἐγὼ δι' αὐτήν... διατί τότε τὸ μέλλον νὰ μᾶς ἀποκλεισθῇ;

»Ἔδωκε τὸν λόγον της· ναί, ἢ ὑπόσχεσις εἶναι ἱερά. Ἄλλ' ὡς ἐξετάσωμεν κομματάκι καλλίτερα καὶ αὐτὸ τὸ ζήτημα τῆς συγειδήσεως. Δὲν εἶναι προτιμότερον νὰ διαλύῃ κανεὶς τὴν μνηστείαν, ὁμολογῶν ἐν εἰλικρινείᾳ ὅτι εἰς τὴν καρδίαν του, τῆς ὁποίας τὸ κάτω-κάτω κανεὶς δὲν εἶνε ἀπόλυτος κύριος, μετεβλήθη καὶ ὅτι καλῇ τῇ πίστει ἠπατήθη ὡς πρὸς τὴν ἀληθῆ ἀξίαν τῶν αἰσθημάτων του; Δὲν εἶναι προτιμότερον ν' ἀποφεύγῃ κανεὶς ὅπωςδῆποτε συνοικέσιον, εἰς τὸ ὅποιον ὑποκύπτει μόνον καὶ μόνον, ὅπως τηρήσῃ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν καὶ εἰς τὸ ὅποιον ἐμβαίνει ἐνωρὶς ἢ μεταμέλεια καὶ ἢ ἀνάνηψις ἐκ τῆς πλάνης;

»Ναί, ἀπήντα βεβαιωτικῶς ὁ Χερτάλ εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα· ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι δι' ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ μὲ ἀγαπᾷ. Ἄλλὰ καὶ τότε πάλιν — ἐσκέπτετο μετ' ἀποθαρρύνσεως — ὁ πατήρ της, ὅστις ὀφείλει τὴν παρουσίαν του εἰς τὴν ἀνεγνωρισμένην ἀκεραιότητά του, δὲν θὰ ἠνείχετο νὰ παραδῇ ἢ κόρη του μίαν ὑπόσχεσιν δοθεῖσαν. Καὶ διοικεὶ αὐτὸς ἐδῶ μέσα! Ἡ σύζυγός του καὶ ἡ κόρη του τὸν ὑπακούουν τυφλῶς. Διατί λοιπὸν νὰ ταραξῶ ἐπὶ ματαίῳ τὴν καρδίαν τῆς Σιμώνης, νὰ τὴν ἐξωθήσω νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς μίαν θέλησιν, ἣτις εἶμαι βέβαιος ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θὰ τὴν συντρίψῃ; Διατί νὰ τὴν ὀδηγήσω εἰς ὁδὸν ἀβεβαιότητος καὶ ταλαιπωρίας; Ὅχι, δὲν θὰ τὸ κάμω ποτέ· δὲν τὸ θέλω! Θὰ ἦτο κάκιστον».

Μεθ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἢ ἐπίβουλος ἐλπίς, ἢ ἰσχυρογνώμων, ἢ ἰσχυροτέρα παντὸς συλλογισμοῦ καὶ ἀτίθαστος, διότι εἶναι αὐτὴ ἡ ζωὴ, τοῦ ἐψιθύριζε:

«Ἄν αὐτὴ ὅμως σὲ ἠγάπα;...»

* *

Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τῶν σκέψεών του εὕρισκετο ὁ Χερτάλ, ὅτε εἰς τὴν καμπὴν δενδροστοιχίας συνηντήθη μετὰ τῆς δεσποινίδος Μαρτίλ, ἣτις φέρουσα ἐσθῆτα ἐκ λευκῆς φλανέλλας, περιστήθιον λινδὸν μὲ κεντήματα καὶ ὑποδήματα χαμηλά, μὲ τὴν

ρακέτταν τοῦ τένις εἰς τὴν χεῖρα, ἐπανήρχετο ἐκ τοῦ βάθους τοῦ κήπου ροδόχρους καὶ ἐξημμένη ἐκ τῆς προσφάτου παιδιᾶς.

— Μόνος εἰσθε, κύριε Χερτάλ; ἠρώτησε. Διατί μᾶς ἀφίσατε τοὺς Βερνίλ καὶ ἐμέ; Ἦναγκάσθημεν νὰ παίξωμεν οἱ τρεῖς μᾶς μόνοι καὶ τὸ παιγνίδι μὲ τρεῖς δὲν εἶναι πολὺ διασκεδαστικόν.

Ἦ Χερτάλ ἐδικαιολογήθη λίαν ἀδεξιῶς, διότι τὸ βλέμμα καὶ τὸ μειδίαμα τῆς Σιμώνης τὸν ἐτάραττον σφοδρότατα.

— Καὶ ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία Βερνίλ; ἠρώτησε.

— Ἐβγήκαν εἰς τὰ χωράφια νὰ κάμουν ἓνα περίπατον πρὸ τοῦ γεύματος. Εἶναι τόσοσιν ὥρατος καιρός!

Ἦ Χερτάλ δὲν τὸ εἶχε παρατηρήσει. Καὶ ὅμως ἦτο πράγματι ἡ ὥραία ὥρα τοῦ λάμποντος φθινοπώρου, τοῦ πρασίνου καὶ ἐρυθρωποῦ, ὁ Σεπτέμβριος ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ ζέσει, μὲ τὸν διαυγῆ οὐρανόν, μὲ τὴν ὠχρίωσαν ἤδη βλάστησιν, ἀποτελῶν εἰκόνα τινα ἔντονον καὶ τερπνὴν τῆς φθινοῦσης λάμψεως τοῦ καλοῦ καιροῦ. Ἦ ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἔβλεπεν εἰμὴ μόνον τὴν δεσποινίδα Μαρέιλ, ὑψηλὴν, εὐλύγιστον, καὶ τὴν νεότητά της τὴν τόσοσιν εὐγενῆ καὶ τὸ πρόσωπόν της τὸ ἄγνόν.

Ἦ νεᾶνις ἐπανελάθε:

— Ποῦ ἐγυρίζατε λοιπόν; Σεῖς, ὁ ὅποιος εἰσθε ἀνταγωνιστῆς τόσοσιν ἐπίφοβος ἢ σύντροφος τόσοσιν πολύτιμος εἰς τὸ παιγνίδι...

Ἦ τὸ ἐλαφρῶς πονηρὸν νόημα τῶν λόγων τούτων δὲν ἐξημίωνε ποσῶς τὴν θελκτικὴν οἰκειότητα τοῦ τόνου, μεθ' οὗ ἐλέγοντο. Ἦ ἰατρὸς ἀπήντησεν:

— Ἐξέφραζα πρὸς τὸν κατέρα σας καὶ πρὸς τὴν κυρίαν Μαρέιλ τὴν λύπην μου, διότι ἀναγκάζομαι νὰ συντομεύσω τὴν ἐδῶ διαμονήν μου· ἐπειδὴ αὔριον τὸ βράδυ...

— Ἀναχωρεῖτε, κύριε Χερτάλ;

Ἦ Σιμώνη ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας μετὰ ζωηρότητος, καὶ ἡ κραυγὴ αὕτη ἢ αὐθόρμητος τῆς λύπης καὶ τῆς αἰφνιδίως διαψευδομένης ἐλπίδος ἐπροξένησεν αἰσθησιν εὐφρόσυνον εἰς τὸν νέον, ὅστις ἀπήντησε ταπεινῶν τὴν φωνήν:

— Εἶναι ἀνάγκη, δεσποινίς.

Ἦ τὸν προσέβλεπεν, ὅπως ἐσυνήθιζε νὰ προσβλέπη τοὺς ἄλλους ἀπτοήτως, κατὰ πρόσωπον. Ἦ ἔμάντευσεν ἄρά γε τίποτε; Ἦ γνώριζε τίποτε; Ἦ ρυθρίασε καὶ ἔπειτα μὲ τὴν συνήθη διαύγειαν

τοῦ πνεύματός της, ἦτις δὲν ἠρκεῖτο εἰς τὰς ἀτελεῖς ἐξηγήσεις, ἠρώτησεν ἐπακριβῶς:

— Ἦ ἀλλὰ θὰ ἐπιστρέψετε νὰ μᾶς ἰδῆτε;

— Δὲν τὸ πιστεύω, δεσποινίς.

— Ἦ!

Κατέστη παραδόξως σοβαρά. Ἦ ἐδάδιζε παραπλεύρως αὐτοῦ μετὰ χάριτος καὶ μετὰ ἠθους ἀγερώχου· εἶπε δ' ἀπλῶς:

— Διατί;

— Σκέπτομαι νὰ φύγω ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος.

— Καὶ ὅμως σᾶς ἤρεσε τόσοσιν πολὺ.

Ἦ νέος δὲν ἀπήντησεν, ἀμηχανῶν ἐκ τῆς ἀμέσου ταύτης παρατηρήσεως.

— Ἦ τότε θὰ ἔχετε κάποιαν θλιψιν, κύριε Ἦνδρέα;

Συνήθως τὸν ἐκάλει διὰ τοῦ ἐπωνύμου του καὶ τὸν ἔλεγε κύριον Χερτάλ, διατί τώρα τὸν ὠνόμαζεν αἰκείως μὲ τὸ βαπτιστικόν του ὄνομα; Εἰς τὸν νεαρὸν ἰατρὸν ἔκαμε τὴν ἐντύπωσιν θωπέας.

— Ναι, δεσποινίς, ἀπήντησεν· ἔχω μίαν μεγάλην θλιψιν.

— Καί... δὲν ἠμπορεῖτε νὰ μοῦ τὴν εἰπῆτε;

Ἦ τὴν ἐκύτταξεν· ὁ πόθος του ὀλόκληρος καὶ ὀλόκληρος ἦ λύπη διὰ τὴν σκληρὰν θέσιν, ἦτις τῇ ἐπεβάλλετο, συνεκρούοντο ἐντός του.

— Ἦ ὀχι, δεσποινίς, εἶπε.

Ἦ ἐπεκράτησε σιγή. Ἦ ἀλλ' ἡ νεᾶνις ἦτο θαρραλέα καὶ δὲν ὠπισθοχώρει. Ἦ ὅθεν προέβη κατ' εὐθείαν πρὸς τὸ ἐμπόδιον.

— Καὶ αὐτὸ ποῦ σᾶς στενοχωρεῖ τὰ γνωρίζουν οἱ γονεῖς μου; ἠρώτησεν.

Ἦ ἰατρὸς ἔσχε μόνον τὴν δύναμιν νὰ νεύσῃ καταφατικῶς διὰ τῆς κεφαλῆς.

Ἦ νεᾶνις ἐνόησε. Ζωηρὰ λάμψις διήλθε διὰ τῆς μορφῆς της, ἦτις ὅμως εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἐπεσκιάσθη. Ἦ Χερτάλ ἐφρικίασεν ἐννοῶν τὴν ἐνδόμυχον ἐκείνην θύελλαν. Ἦ στραφῆ πρὸς αὐτὸν καὶ μὲ φωνὴν γλυκεῖαν καὶ σοβαρὰν τοῦ εἶπε:

— Ἦ δεῖξετε πολὺ μεγάλην καλωσύνην πρὸς τὴν μητέρα μου· τὴν ἐσώσατε· δὲν θὰ τὸ λησμονήσω ποτέ. Ἦ ἐδῶ θὰ ἔχετε φίλους παντοτειγούς, κύριε Χερτάλ.

Τὸν ἐχαιρέτισε δι' ὑποκλίσεως καὶ μὲ τὸ βάδισμά της τὸ μεγαλοπρεπὲς ὡς θεᾶς ἀπεμακρύνθη, ἀφίνουσα αὐτὸν ἔτι μᾶλλον περίλυπον, ἀφοῦ ἐγνώριζεν ἤδη πληρέστατα τίνα θησαυρὸν ἔχανε. Διηυθύνθη εἰς τὸ δωμάτιόν του διὰ νὰ ἀλλάξῃ ἔνδυμα. Ἄνεμόνοντο καὶ ἄλλοι ξένοι τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, ὁ συνταγματάρχης Ρετοάλ καὶ οἱ Δολεμόν. Τὸ ὄχημα εἶχεν ἤδη μεταβῆ νὰ τοὺς παραλάβῃ ἐκ τοῦ σταθμοῦ. Ὁ συνταγματάρχης καὶ ὁ Δολεμόν ἦσαν δεξιοὶ κυνηγοί, ὅσον ἀφορᾷ τὴν χαρίεσσαν Σιωσάνναν Δολεμόν, ἔπρεπε νὰ τὴν ἀποφεύγουν εἰς τὸ κυνήγιον, διότι ἦτο ζωηρὰ καὶ ἀπερίσκεπτος καὶ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχεν ἐξαποστείλῃ ἐξ ἀπροσεξίας δεκάδα σφαιριδίων εἰς τὸ σαρκῶδες μέρος τῆς κνήμης ἑνὸς τῶν συγκυνηγούντων μετ' αὐτῆς.

Ἐνῶ ὁ Χερτάλ ἔμελλε νὰ διέλθῃ διὰ τῆς μικρᾶς αἰθούσης, ἐσταμάτησε διακρίνας διὰ τῆς θύρας τὴν κυρίαν Μαρτίλ, ἣτις λίαν τεταραγμένη, ἔλεγε πρὸς τὴν παρακολουθοῦσαν αὐτὴν Σιμώνην:

— Φαντάσου τί ἀπροσδόκητον! Ὁ Ραβὼ (ὁ ἐπιστάτης τῆς ἐπαύλεως), ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑπάγῃ μὲ τὸ ποδήλατον εἰς τὸν σταθμὸν νὰ παραλάβῃ μιὰν πίτταν ἀπὸ πάπιες τοῦ Ἄνεσε διὰ τὸ γεῦμα, ἦλθεν ὀπίσω γρήγορα γρήγορα νὰ μὲ εἰδοποιήσῃ ὅτι θὰ ἔχωμεν εἰς τὸ τραπέζι καὶ κάποιον ποῦ δὲν τὸν ἐπεριμέναμεν διόλου!... κάποιον ποῦ... μὰ δὲν τὸν μαντεύεις λοιπόν;

Διακριτικὸς ὁ Χερτάλ ἠθέλησε ν' ἀπομακρυνθῆ· ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασεν ἀκουσίως του δὲ περιεργος, ἤκουσε τὸ τέλος τῆς φράσεως:

— Ὁ κύριος Κερβόζ, ὁ μνηστήρ σου!...

— Ὁ μνηστήρ μου!

Δὲν διέλαθε τὴν προσοχὴν τοῦ Χερτάλ ἢ συγκεκινημένη φωνὴ καὶ ἡ ταραχὴ τῆς Σιμώνης. Μὲ κίνδυνον νὰ παρατηρηθῆ, ἰστάμενος δὲ παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς μεγάλης αἰθούσης καὶ ἔτοιμος νὰ ἐξαφανισθῆ, ἤκουσεν ἔπειτα τοὺς ἐξῆς λόγους ἐκφερομένους ὑπὸ τῆς κυρίας Μαρτίλ.

— Πῶς σοῦ φαίνεται; Δὲν μιλεῖς;... Ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ συνέλθω! Ἀκοῦς νὰ μὴ μᾶς προειδοποιήσῃ! Καὶ τὸ περιεργότερον εἶναι ὅτι δὲν ἠθέλησε, μὲ ὅλας τὰς παρακλήσεις ποῦ τοῦ ἔκαμε ὁ Ραβὼ, ν' ἀναβῆ εἰς τὸ ἀμάξι. Ἐπροτίμησε νὰ

ἔλθῃ πεζός, καὶ ἐπομένως θέλει τρία τέταρτα τῆς ὥρας νὰ φθάσῃ.

Ὁ Χερτάλ ἀπεμακρύνθη ταχέως, ἀλοχυνόμενος διότι ἤκουσε τὴν συνδιάλεξιν ταύτην. Τὸ αἷμα ἔσφυζε σφοδρῶς εἰς τὰς ἀρτηρίας του. Τὸ δεῦτερον αὐτὸ ἀπρόοπτον ἦτο ἰσχυρότερον τοῦ πρώτου, διότι συνεπήγετο τὸ ἀνεπανόρθωτον.

Ἡ ἀφίξις τοῦ κ. δὲ Κερβόζ ἦτο ἡ τελευταία φάσις παιγνιδίου ὀριστικῶς ἀπολεσθέντος δι' αὐτόν. Φέρων τὸ γόητρον τῆς ἐπανόδου, ἰσχυρὸς ἐν τῇ δικαιοματί του, ἐπωφελοῦμενος ἐκ τῆς συγκινήσεως, ἐκ τῆς χαρᾶς, ἣν ἔμελλε νὰ προξενήσῃ, ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ εἰσῆρχετο ἐκεῖ ὡς κατακτητῆς.

Ὁ Χερτάλ ἐσκέφθη νὰ φύγῃ. Ἄλλ' εὐτυχῶς ἐξηγέρθη ἡ ἀγερωχία του καὶ τὸν συνεκράτησεν. Ἄλλως ἐπόθει νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν εὐτυχῆ του ἀντίζηλον, νὰ τὸν μετρήσῃ δι' ἑνὸς βλέμματος· καὶ τίς οἶδε;...

* *

Εἰς τὴν αἰθούσαν κατῆλθε μόνον μετὰ τὸ δεῦτερον κτύπημα τοῦ κώδωνος, ἀναγγέλλοντος εἰς τοὺς ξενιζομένους ἐν τῇ ἐπαύλῃ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος. Τὸ πρῶτον τοῦ βλέμμα ἔρριψε ἐπὶ νέου ἀνδρὸς ὑψηλοῦ, μὲ ξανθὸν γένειον καὶ κυανοὺς ὀφθαλμοὺς λίαν ἀνοικτοῦ χρώματος, ὀρθίου παρὰ τὴν ἐστίαν καὶ μὲ ἦθος συνεσταλμένον συνομιλοῦντος μετὰ τῆς δεσποινίδος Μαρτίλ, θελκτικωτάτης μὲ τὸ ρόδινον φόρεμα, τὸ μόλις ἀνοικτὸν εἰς τὸ στῆθος, μὲ τράχηλον λευκὸν ὡς τὸ γάλα, περιβεβλημένον διὰ λεπτοτάτου ἀραχνοῦφάντου πέπλου.

Ὁ Χερτάλ ἠσπάσθη τὴν χεῖρα τῆς κυρίας Δολεμόν, ἀντήλαξε ρωμαλέαν χειραψίαν μετὰ τοῦ συζύγου της καὶ ἑτέραν μετὰ τοῦ συνταγματάρχου.

Ὁ κ. Μαρτίλ ἐπροχώρησε καὶ εἶπεν:

— Ὁ κύριος δὲ Κερβόζ, ὁ μνηστήρ τῆς κόρης μου!... Ὁ ἰατρὸς κ. Ἀνδρέας Χερτάλ, ὅστις ἔσωσε κυριολεκτικῶς τὴν ζωὴν τῆς συζύγου μου.

Ὁ κ. δὲ Κερβόζ προσέκλινε μετὰ ποιᾶς τινος ψυχρότητος. Ἡ σύννοια προσέδιδεν εἰς τὴν κανονικὴν καὶ ἀρκετὰ ὠραίαν μορφήν του ἰδιαιτέραν τινὰ ἔκφρασιν, τὴν ὁποίαν ὁ Χερτάλ ἀπέδωκεν εἰς κρυφίαν ζηλοτυπίαν.

Τίς οἶδε μήπως ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ δὲν εἶχεν ἀκούσῃ

νά γίνεται λόγος περί τῶν οικείων σχέσεων τοῦ ἱατροῦ καὶ μήπως ἢ ἀπρόοπτος ἐκείνη ἐπάνοδος τοῦ δὲν ἐνεπνέετο ἐκ τῆς ἐλπίδος ἢ τοῦ φόβου ν' ἀνακαλύψῃ τι σχετικὸν μετὰ αὐτὴν τὴν ὑπαψίαν;

Ὅπως ὅποτε οὐδεμία συμπάθεια προσήγγιζε τοὺς δύο ἐκείνους ἄνδρας πρὸς ἀλλήλους.

— Κυρία, τὸ τραπέζι εἶναι ἕτοιμον, ἀνήγγειλεν ὁ γηραιὸς Εὐσέβιος, ὁ τραπεζοκόμος, ἀνοίξας ἀμφότερα τὰ φύλλα τῆς θύρας.

Εἰς τὴν τράπεζαν ὁ Χερτάλ ἐκάθισε μεταξὺ τῆς κυρίας Βερνίλ, φιλαρέσκου καὶ φλυάρου, τοῦθ' ὅπερ τὸν ἀπήλλασσεν ἀπὸ τοῦ νὰ κατατρίβεται αὐτὸς εἰς ὀμιλίαν, καὶ τοῦ Οὐμβέρτου, παιδίου ὀκταετοῦς, ἀδελφοῦ τῆς Σιμώνης. Εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς τραπέζης εὐρίσκετο ὁ κ. δὲ Κερβόζ καὶ ἡ νεᾶνις, τῆς ὁποίας οὐδ' ἔπαξ συνήντησε τὸ βλέμμα. Ἡσθάνθη ἀλγεινὴν ζηλοτυπίαν. Ἐληγε λοιπὸν ἡ περίοδος τῶν ὥραιων στιγμῶν, καθ' ἃς ἡ ψυχὴ τοῦ ἐγκατελείπετο εἰς ὅλα τὰ ὄνειρα τοῦ ἔρωτος!

Κατεσχόπευσε κρυφίως τὸ ἐκφραστικὸν πρόσωπον τῆς Σιμώνης καὶ ἐνόμισεν ὅτι διέκρινεν εἰς αὐτὸ τὴν ἔκφρασιν γαληνίου καὶ ἐσκεμμένης εὐδαιμονίας.

— Ἴδού ἡ καταδίκη μου! ἐσκέφθη.

Πολλάκις ἀνεζήτησε κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην τὸ μυστικόν, τὸ ὁποῖον προέκυπτεν ἐκ τῶν προσφιλῶν του ἐκείνων χαρακτηριστικῶν, ὅπως δὲ συμβαίνει συνήθως εἰς τοὺς ἐρῶντας, ἢ ἀπελπὶς βεβαιότητος τοῦ μετεβλήθη εἰς ἀμφισβολίαν καὶ ἐκυμάνθη ὑπὸ τῶν μάλλον ἀπιθάνων ἐλπίδων, διὰ τὴν μεταπέση εἰς μαύρην ἀπόγνωσιν.

Ἰδίως τοῦ ἐπροξένει ἐντύπωσιν τὸ παράδοξον ἦθος τοῦ κ. δὲ Κερβόζ. Ἐφαίνετο ἀκούων μετ' ἄκρας προσοχῆς πάντα τὰ λεγόμενα περὶ αὐτόν. Ταυτοχρόνως δὲ ἐφαίνετο κατεχόμενος ὑπὸ ἐνδομύχου ἰδεοληψίας. Ὁ κρότος κοχλιαρίου, ἐκφεύγοντος ἐκ τῶν χειρῶν ὑπηρετρίας καὶ καταπίπτοντος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὸν ἔκαμνε ν' ἀνασκιρτᾷ νευρικῶς.

Ὁ Χερτάλ παρετήρει ἐπίσης ὅτι ἔφερεν ἐνίοτε τὴν χεῖρα εἰς τὸ μέτωπον, ὡσεὶ θέλων ν' ἀποδιώξῃ ἐπίμονον κεφαλαλγίαν· ἤρχιζε δὲ νὰ σχηματίζῃ τὴν γνώμην ὅτι ὁ κ. δὲ Κερβόζ ἦτο νευρασθενικός.

Ἀκουσίως ὁμως ἐμειδίασε διὰ τὴν διάγνωσίν του καὶ ἐχλεύαζε τὸν ἑαυτὸν του. Πῶς! ἤρχιζε λοιπὸν νὰ ὑποτιμᾷ τὸν ἀντίζηλόν του; Νευρασθενικός ἢ ὄχι ὁ κ. δὲ Κερβόζ εἶχεν ὠραῖον παράστημα καὶ εὐγένειαν ἦθους προφανῆ· ἡ δὲ νοημοσύνη, ἣν ἀπέπνεεν ἡ μορφή του, εἰ καὶ φέροντος τὴν ἔκφρασιν ἀποκρουστικῆς ἀλαζονείας, ἦτο ἱκανὴ νὰ γοητεύσῃ.

Εἰς τὸν ὄμιλον ἐκείνον τῶν πλουσίων καὶ ἀνωτέρας περιωπῆς ἀστῶν, ἔνθα μόνος ὁ συνταγματάρχης Ρετοάλ παρίστα εἰκόνα ἀνθρώπου εὐγενεστέρας ὑποστάσεως, ἡμαυρωμένην κάπως ἐκ τῆς ἡλικίας, ἀπέναντι τοῦ Δολεμόν, ὅστις ὠμοίαζε μετὰ καλοκάγαθον μολοσσόν, καὶ τοῦ Βερνίλ, ὅστις μετὰ τὴν ἀνεπίληπτον περιβολὴν του ἐμαρτύρει ἐπιπόλαιον καὶ ἐπιδεικτικὴν προσήλωσιν εἰς τὸν συρμόν, ὁ κ. δὲ Κερβόζ τούναντίον διεκρίνετο ὡς ἀφωσιωμένος εἰς τὸν συρμόν.

Αἴφνης ἠκούσθη ἡ ἐγκάρδιος φωνὴ τοῦ κ. Μαρέιλ.

— Πῶς, ἀγαπητὲ Κερβόζ, δὲν τιμᾷς καὶ σὺ αὐτὴν τὴν ὄρνιθα τὴν παραγεμισμένην μετὰ τροῦφες, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ σέμνωμα τοῦ ὄρνιθῶνός μας;

Ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ ἀνεσκίρτησεν ἀκούσας νὰ τοῦ ὀμιλοῦν καὶ μετὰ προφανῆ στενοχωρίαν διετύπωσε μίαν χυδαίαν πρόφασιν, τὴν ὀλίγην ὄρεξιν, τὸ ταξιδιὸν του κλπ.

— Ἀλλὰ οὔτε πίνεις. Καὶ αὐτὸ τὸ παλαιὸν μου κρασί, τὸ σαμπερτέν ἀξίζει τὸν κόπον.

— Πράγματι, παρετήρησεν ὁ Χερτάλ, ὁ κ. δὲ Κερβόζ μόλις ἐγγίζει τὰ φαγητὰ καὶ δὲν ἤγγισε διόλου μετὰ τὰ χεῖλη του τὸ ποτήρι.

— Δὲν εἶναι ἀλήθεια, ἱατρέ, ἐδήλωσε γενναίως ὁ κ. Μαρέιλ, ὅτι τὸ κρασί μου εἶναι λαμπρόν;

— Ἐξοχόν!

Ἄφου διεκήρυξε τὴν ἀλήθειαν ταύτην — καὶ θὰ διέπραττεν ἀδικίαν, ἐὰν τὸ ἠρνεῖτο — εἶδε τὸ βλέμμα τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ ἐξακοντιζόμενον ἐπ' αὐτοῦ μετὰ ἀνησυχητικὴν ἀπλάνειαν. Δυσηρεστήθη τάχα διὰ τὸν ἀθῆρον ἀστεϊσμόν τοῦ Μαρέιλ καὶ καθίστα διὰ τοῦτο ὑπεύθυνον τὸν ἱατρόν; Δὲν ἦτο πολὺ πιθανὸν αὐτό· ἀλλὰ διατί λοιπὸν τὸν ἐκύτταξε μετὰ τὸ ὕψος ἐκεῖνο τὸ φιλύποπτον ἅμα καὶ προκλητικόν; Ὁ Χερτάλ δὲν

είχεν ἐξαιρετικὴν ὑπομονήν· ἐσυλλογίσθη ὁμοίως ὅτι ὁ μνηστήρ τῆς Σιμώνης εἶχε τίτλους καὶ δικαίωματα, ὧν αὐτὸς ἐστερεῖτο. Ἀπέστρεψε τὸ βλέμμα καὶ ἀνεμίχθη εἰς συνδιάλεξιν πολὺ ζωηράν μεταξὺ τοῦ συνταγματάρχου Ρετοάλ καὶ τῆς εὐειδοῦς κυρίας Βερνίλ. Συνώμιλουν περὶ πνευματισμοῦ, περὶ ἐκδηλώσεων μαγνητικοῦ ρευστοῦ, περὶ ἐμφανίσεων καὶ τῶν τοιούτων.

Ὁ συνταγματάρχης εἶχε παρευρεθῆ εἰς διάφορα πειράματα κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ περὶώνυμος Εὐσαπία Παλαδίνο συνελήφθη ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀπατώσα τοὺς παρεστῶτας, δυστύχημα κοινόν, καθὰ φαίνεται, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πλέον εἰλικρινεῖς μεσάζοντας. Ἡ κυρία Βερνίλ ἐξέφραζε διὰ μικρῶν κραυγῶν τοὺς ἀκαίρους φόβους τῆς.

Ὁ Χερτάλ ρίψας τυχαίως τὸ βλέμμα πρὸς τὸ μέρος τῆς Σιμώνης καὶ τοῦ μνηστήρός τῆς, ἐξεπλάγη ἰδὼν ὅτι ἡ μορφή τοῦ κ. δὲ Κερβόζ εἶχε πολὺ σκυθρωπάσῃ κατὰ τὸ διάστημα τῆς συνδιαλέξεως ταύτης.

Ἀνησυχία ἤστραπτεν εἰς τοὺς διαυγεῖς ὀφθαλμούς του. Εἶδε δὲ ὁ Χερτάλ ὅτι καὶ ἡ Σιμώνη ἐφαίνετο σκεπτικὴ καὶ ὀπωσοῦν κατηφής.

— Ἐγὼ, εἶπεν ὁ Μαρρέιλ, δὲν πιστεύω παρὰ ὅτι βλέπω, καὶ ποτὲ δὲν εἶδα αὐτὰς τὰς ἀοράτους δυνάμεις, διὰ τὰς ὁποίας γίνεται τόσος λόγος. Τί λέτε σεῖς, Κερβόζ;

Ἐκ νέου ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ ἀνεσκίρτησεν ἐλαφρῶς, καὶ μετὰ φωνῆς σοβαρᾶς καὶ ὀπωσοῦν σπασμωδικῆς, νευρικῆς περισσότερον ἀφ' ὅσον ἐπέτρεπεν ἢ ἐρώτησις:

— Μ' ἐρωτᾶτε ἂν πιστεύω; Εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ πιστεύω.

Ἀλλὰ προτιμῶ νὰ μὴ ὁμιλῶ ποτὲ περὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

Ἐλαφρὰ τις ψυχρότης ὄλων ἐπηκολούθησε καὶ ἡ συνδιάλεξις ἐτράπη πρὸς τὸ θέμα τοῦ κυνηγεσίου τῆς ἐπαύριον. Τὸ θέμα δὲ αὐτὸ ἐχρησίμευσεν — ἀφοῦ οἱ συνδαιτημόνες ἔμελλον νὰ ἐγερθοῦν κατὰ τὴν τετάρτην τῆς πρωΐας — ὅπως συντομευθῆ ἢ ἐσπερῆς, μετὰ ἐν ἀπαραίτητον παιγνίδιον μπριτζ καὶ μετὰ μίαν νυκτερινὴν μελωδίαν τοῦ Σοπέν, ψαλεῖσαν ὑπὸ τῆς κυρίας Δολλεμόν. Ὁ Χερτάλ ἀνελθὼν εἰς τὸ δωμάτιόν του, παρετήρησε μετὰ δυσαρεσκείας ὅτι εἶχεν ἄμεσον γείτονα τὸν κ. δὲ Κερβόζ. Ὑπέστη ἀπτόητον τὸ σκληρόν του βλέμμα μετὰ τὴν ἀνταλλα-

γὴν χαιρετισμοῦ ὄλως τυπικοῦ καὶ οἱ δύο ἄνδρες ἐκλείσθησαν εἰς τὸ ἰδιαιτερόν ἑκαστος δωμάτιόν του.

* * *

Ὁ Χερτάλ δὲν ἐνύσταζεν. Ἐξημμένος λίαν ἐκ τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἡμέρας δὲν ἠσθάνετο τὴν ὄρεξιν νὰ γευθῆ ἀμέσου ἀναπαύσεως. Ἦναψε τὴν καπνοσύριγγά του, σύντροφον καλὸν διὰ τὰς σκέψεις καὶ τὰς ὄνειροπολήσεις, καὶ ἤρχισε νὰ συλλογίζεται τὴν Σιμώνην μὲ θλίψιν ἀκόμη μεγαλειτέραν.

Πόσον σοβαρὰ ἦτο τὴν ὥραν ὁποῦ ἀπεχωρίσθησαν! πῶς τὸν ἐκύτταζεν, ὅταν τοῦ ἔσφιγξε τὴν χεῖρα! Τί ἄρά γε νὰ περιείχετο εἰς τὸ βλέμμα ἐκεῖνο; λύπη καὶ μεταμέλεια τάχα, καὶ συμπάθεια καὶ αἰσθήματα κρύφια, ἅτινα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκμυστηρευθῆ;

Θὰ ἔδιδεν εὐχαρίστως ὅ,τι δῆποτε διὰ νὰ ἐμβατεύσῃ εἰς τὴν μυστηριώδη σκέψιν τῆς.

Ὅσον δὲ μάλλον ἀνελογίζετο τὸ ἀτυχὲς ἐμπόδιον, τὴν ἀπροσδόκητον ἐπιστροφήν τοῦ ἀντιζήλου του, τόσον μάλλον κατηράτο τὴν ἀδικίαν τῆς τύχης. Παρέβαλλε τὸν ἑαυτὸν του πρὸς τὸν Κερβόζ ἐκεῖνον, καὶ τέλος πάντων εὕρισκεν ὅτι δὲν ἦτο κατώτερος· τὸ ἦθος ἐκεῖνου εἶχε κάτι τὸ ἀπατηλόν.

Ἠγάπα ἄρα γε αὐτὸς τὴν Σιμώνην;

Δὲν εἶχεν ὁμοίως δεῖξῃ μεγάλην θερμότητα. Προήρχετο τοῦτο τάχα ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἤθελε νὰ φανερώσῃ τὸ αἰσθημὰ του ἐνώπιον τῶν ἀδιαφόρων; ἢ ἐκ τοῦ μὴ διαχυτικοῦ χαρακτήρός του; Ἔστω.

Ἐν τούτοις κάτι τὸ ἀπροσδιόριστον ὑπῆρχεν εἰς τὴν συμπεριφορὰν του καὶ τοὺς ὀφθαλμούς του, ὅπου ἐφώλευε διαρκῆς τις ἀνησυχία, κάτι τὸ ἀσύνηθες, τὸ ὁποῖον ἐξέπληττε καὶ ἐτάραττε καὶ ἠρέθειζε τὸν Χερτάλ.

— Πιθανὸν νὰ εἶναι ζηλότυπος αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἐσκέπτετο πιθανὸν νὰ πάσχῃ ἀπὸ νευρικὴν ἀνησυχίαν, ἐπιταθεῖσαν ἐκ τῆς διαμονῆς του εἰς τὰς μακρυνὰς χώρας καὶ εἰς κλίματα νοσηρὰ. Ἔπρεπε νὰ ὑπακούσω εἰς τὴν πρώτην μου ἔμπνευσιν καὶ νὰ φύγω σήμερον ἀπὸ τὴν ἑπαυλιν. Ἀλλὰ τώρα ὅ,τι ἐγινεν ἐγινεν. Ἄς περιμένω ἕως αὔριον. Θὰ τηρήσω τὴν μάλλον φρό-

νιμον και αξιοπρεπή στάσιν. "Αν δὲ ὁ κ. δὲ Κερβόζ κάμῃ τὸ σφάλμα νὰ προκαλέσῃ ρῆξιν μαζί μου, ἂν και τὸ πρᾶγμα θὰ μᾶς γελοιοποιήσῃ και τοὺς δύο, ξεύρω ἐγὼ πῶς πρέπει νὰ τοῦ φερθῶ!

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἐτίναξε [τὴν καπνοσύριγγά του ἐπὶ τοῦ σιδήρου τῆς ἐστίας, διὰ ν' ἀπορρίψῃ τὴν τέφραν, ἔπειτα ἔλαθεν ἐν ἰατρικὸν περιοδικὸν και προσεπάθησε νὰ συγκεντρώσῃ τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἄρθρου τινὸς περὶ ἡπατικῶν αὐτομολύνσεων. Ἄλλ' ὅσῃν κλίσιν και ἂν εἶχε πρὸς τὴν ἐπιστήμην του, δὲν κατώρθωσεν ἢ ἀνάγνωσις νὰ τοῦ ἐλκύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον.

Ἡ λατρευτὴ εἰκὼν τῆς Σιμώνης τὸν κατεδίωκε και αὐτὴ ἢ ἐντύπωσις τοῦ ἦτο ἀπεχθής, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τῆς ἐνοχλητικῆς ἀναμνήσεως τοῦ μνηστῆρός της.

— Τοῦλάχιστον ἂν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ εὐτυχής, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν, θὰ ἐθυσιαζόμην μὲ περισσοτέραν ἐγκαρτέρησιν. Ἄλλὰ θὰ γίνῃ τάχα εὐτυχής; Δὲν ἤξεύρω διατί δὲν ἔχω πεποίθησιν ὡς πρὸς αὐτό. Ἐχῶ ἀμφιβολίας ἀκατανοήτους και ἀνησυχίας και φόβους, τοὺς ὁποίους ἀδυνατῶ νὰ διατυπώσω και νὰ προσδιορίσω. Ὅταν ἐχωρίσθημεν δὲν ἐφαίνετο ὅτι ἦτο πολὺ εὐτυχής και εὐχαριστημένη. Περὶ τίνος ἄρᾳ γε νὰ συνωμίλησαν; Τί τάχα νὰ τῆς εἶπεν ἐκεῖνος διὰ νὰ εἶναι τόσον σκεπτικὴ; Ἄν πρόκειται νὰ νυμφευθῇ διὰ νὰ δυστυχῆσῃ, εἶναι φρικτὸν και νὰ τὸ συλλογισθῇ κανεὶς και δὲν δύναμαι νὰ τὸ ἀνεχθῶ!

Ἄλλ' ἐσκέφθη και εἶπε πάλιν μετ' ὀλίγον:

— Τί εἶναι αὐτὰ ὅπου σκέπτεσαι, καὶ μένε Ἀνδρέα! Τί συλλογισμοὶ εἰν' αὐτοί, ἀλήθεια;... Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπλοῦν και σαφές, ὅπως ἢ ἀρχαία Βίμαρμένη. Πρέπει νὰ φανῆς ἄνδρας, ὅπως λέγει και ὁ καλὸς ἐκεῖνος Μαρτίλ.

Κατήντησε νὰ κατακλιθῇ ἀργὰ και νὰ κοιμηθῇ περὶ τὴν δευτέραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον.

Ὁνειρεύθη ὅτι πρὸ πολλῶν ὥρων εὗρσκατο εἰς τὸ κυνήγιον, ὅτι δὲ ἀφοῦ εἶχε διασχίσῃ ἀγροὺς ἠροτριωμένους και χέρσους γαίας και δάση και πεδιάδας, ἐβάδιζεν εἰς μεγάλην ὁδόν, ὅπου μακρὰν τὰ φορτηγὰ ἀμάξια ἐκυλόντο βαρέως μὲ ὑπόκωφον κρότον βροντῆς ἔπειτα εἶδε τὸν οὐρανὸν ζοφούμενον ὑπὸ πυκνῶν συννέφων ἢ θύελλα προσήγγιζε. Ἐδρόντα. Ὁ κρότος τοῦ

κεραυνοῦ τὸν ἀφύπνισεν. Ἐτείνε τὸ οὖς ναμίζων ὅτι ἤκουσε τὸν κρότον τῆς καταπιπτούσης βροχῆς. Τὰ ὦτα του ἐδόμβουν ἀκόμῃ.

— Θὰ εἶναι δυσάρεστον δι' αὐρίον; ἐψιθύρισεν, ἢ κάλλιον νὰ εἰπῶ διὰ σήμερον... Τί ὥρα νὰ εἶναι;

Προσέτριψε πυρεῖον και παρετήρησεν.

— Εἶναι τρεῖς!

Διηυθύνθη πρὸς τὸ παράθυρον, παρεμέρισε τὰ παραπετάσματα και διήνοιξε τὰ φύλλα.

Ἡ πανσέληνος ἐφώτιζεν ἀπλέτως τὰς πρασιάς και τὴν λευκάζουσαν ἐκ τῆς ἐπεστρωμένης ἄμμου κυρίαν αὐλήν. Ἡ νύξ ἦτο λαμπρὰ και ὁ οὐρανὸς διαυγής.

— Θὰ ὄνειρεύθῃ χωρὶς ἄλλο, εἶπε καθ' ἑαυτὸν, και ἦται μάζετο νὰ κατακλιθῇ ἐκ νέου, ὅτε ἤκουσε κρότον ὅμοιον πρὸς τὸν τοῦ ὄνειρου του. Ἐκυλίοντο ἔπιπλα εἰς τὸ παραπλεύρως κείμενον δωμάτιον, ἤκούετο ἢ ὀξεῖα προστριβῆ αὐτῶν εἰς τοὺς τοίχους και τὸ ὑπόκωφον τρίξιμον ἐπὶ τοῦ πατώματος. Τί ἦλθε τάχα τοῦ κ. δὲ Κερβόζ νὰ κάμῃ τὴν τοιαύτην ἀλλόκοτον μετακόμισιν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν.

Αἴφνης κάποιος ἔκρουσε τὴν θύραν του. Δὲν ἐσυνήθιζε νὰ φοβῆται μετέδῃ εὐθύς ν' ἀνοίξῃ, ἀφοῦ προχείρως ἐνεδύθη, και εὐρέθη ἐνώπιον τοῦ κ. Μαρτίλ, κρατοῦντος τὸ κηροπήγιόν του.

— Τί θόρυβος εἰν' αὐτός; ἠρώτησεν οὗτος λίαν ἀνήσυχος.

Ὁ Χερτάλ μὲ νεύμα ἀγνοίας ἐδειξε τὸ συνεχόμενον δωμάτιον. Ὁ κ. Μαρτίλ ἐξεληθὼν πάλιν, ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ δωματίου τοῦ Κερβόζ.

— Ἐρρίκε! εἶσαι ἄρρωστος;

Οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἐδόθη, κρότος τις μόνον ὑπόκωφος ἀντήχησεν εἰς τὸ ξύλον τῆς θύρας, ὡς νὰ εἶχε τεθῆ ἐκεῖ φραγμὸς τις.

— Ἐρρίκε! ἀνοιξε! ἐγὼ εἶμαι, ὁ Μαρτίλ!

Τότε φωνὴ τις πνιγομένη ἐκ τῆς ἀγωνίας ἐκραύγασεν ὅπισθεν τῆς θύρας:

— Βοήθεια! βοήθεια!...

Ὁ Μαρτίλ ὠχρίασεν.

— Δὲν ἀκοῦτε;... Βοηθήσατέ με, κύριε Χερτάλ, νὰ σπάσωμεν τὴν θύραν.

Ἄλλ' ἡ προσπάθεια τῶν δύο ἀνδρῶν ὑπῆρξεν ἄγανος. Αἱ θύραι τῆς ἐπαύλεως ἐκ ξύλου συμπαγοῦς καὶ ὀγκωδῶν κλειθρῶν ἦσαν τέλεια ἔργα λεπτουργικῆς καὶ σιδηρουργικῆς Ἡ φωνὴ τοῦ Κερβόζ ἀντήχησεν ἐκ νέου φοδερὰ.

— Ἀφήστε με! ἀφήστε με! βοήθεια! . . . Ἀφήστε με λοιπόν!

— Τὸν σκοτώνουν! ἀνεβόησεν ὁ Μαρτίλ. Φωνάξατε βοήθειαν! . . . Τρέξατε γρήγορα! . . . Ἐνα πέλεκυν! . . . Ἐυπνήσατε τοὺς ὑπηρέτας! . . .

Καὶ μὲ φωνὴν στεντορείαν διὰ μέσου τῆς κλειστῆς θύρας ἐφώνησε:

— Βάστα καλά, Ἐρρίκε! Ἐδῶ εἴμεθα!

Ἦδη προσέτρεχεν ὁ συντάγματάρχης, ἔπειτα ὁ Δολεμὸν ἀνευ ἐπενδύτου καὶ ἡ σύζυγός του ἔντρομος μὲ οἰκιακὴν ἐσθῆτα ροδίνου χρώματος. Ὁ Χερτάλ εἶχεν ἤδη προσκαλέσῃ τὸ προσσωπικόν, ἀρπάσας δὲ μεγάλην κλίμακα καὶ τρέχων εἰς τὴν αὐλήν, προσήρμοσεν αὐτὴν εἰς τὸν τοῖχον ὑπὸ τὸ παράθυρον τοῦ Κερβόζ, διὰ νὰ εἰσχωρήσῃ ἐκεῖθεν καὶ προλάβῃ τὴν δραπέτευσιν τοῦ φονέως. Διότι περὶ φόνου ἀναμφισβύτως ἐπρόκειτο. ἄλλως δὲν θὰ ὤχυροῦτο ἔσωθεν ἡ θύρα.

Ὁ Μαρτίλ ἠγωνίζετο πρὸ τῆς θύρας ἀπεγνωσμένως· δὲν εὗρέθη πέλεκυς καὶ ἐκτύπα ρωμαλέως διὰ σιδηροῦ λαστοῦ ἐν ᾧ ὁ συντάγματάρχης μὲ μίαν ψαλίδαν καὶ ἐν σφυρίον προσεπάθει νὰ θραύσῃ τὸ κλειθρον.

Ἐκ νέου ἠκούσθη ἡ κλαυθμηρὰ φωνὴ τοῦ Κερβόζ.

— Ἐλεος! ἔλεος! δὲν θέλω ν' ἀποθάνω!

— Εἶναι φρικτόν! . . . ἐπιθύρῃσεν ἡ κυρία Δολεμὸν ἐτοίμη νὰ λιποθυμήσῃ.

Ἀντήχησε τότε πυροβολισμός. Ἐπειτα ἐπεκράτησε φρικτὴ καὶ πένθιμος σιωπὴ. ἠκούσθη εἰς τῶν σκόλων τῆς ἐπαύλεως ὀλακτῶν. Ἐπειτα κρόται ἠχηραί, πάταγος ξύλων καὶ ὕαλων συντριβομένων καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Χερτάλ βοῶντος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου:

— Γρήγορα, γρήγορα! . . . πηδήσατε εἰς τὸ δωμάτιον . . . φυλάγετε εἰς τὸ παράθυρον νὰ μὴ φύγῃ κανεὶς ἀπ' ἐκεῖ! . . .

— Χερτάλ! σεῖς εἰσθε; . . . τί συμβαίνει; . . . κανένα δυστύχημα; ἐφώνησεν ὁ κ. Μαρτίλ.

— Μεγάλο δυστύχημα . . . Περιμένετε νὰ ἐλευθερώσω τὴν θύραν. . . .

* *

Πάταγος καὶ πάλιν ἠκούσθη ἐπίπλων ἀνατρεπομένων, τὸ κύλισμα ἑνὸς κομοῦ, τὸ ἐκτόπισμα ἑνὸς ἔρμαριου . . . Τέλος ἡ θύρα ἠνοιχθη. Ὁ Χερτάλ ἐνεφανίσθη, καὶ παρὰ τὴν θύραν, προηγουμένου τοῦ Μαρτίλ εἰσώρμησαν εἰς τὸ δωμάτιον καὶ εἶδον τὸν Κερβόζ ἐκτάδην ἐπὶ τῆς ἀθίκτου κλίνης, πλέοντα εἰς τὸ αἷμά του, μὲ ἐν περίστροφον παραπλεύρως αὐτοῦ.

Ὁ κηπουρός, ὁ ἠνιολος, ὁ ἐπιστάτης Ραβῶ μὲ τὸ τουφέκιόν του ἐφρούρουν τὸ παράθυρον ὀρθάνοικτον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐφαίνετο ὁ νυκτερινὸς οὐρανὸς καὶ ἡ λάμψις τῆς σελήνης.

— Ποῦ εἶναι ὁ φονεὺς; ἠρώτησεν ὁ Μαρτίλ.

Ὁ Χερτάλ ἀπήντησε:

— Δὲν ὑπάρχει.

— Ἀδύνατον!

— Τὸ δωμάτιον ἦτο ἀδειανόν. Δὲν ἠμπόρεσα νὰ εἰσέλθω, μαζὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς ἀνθρώπους ἀπὸ πίσω μου μὲ τὴν σκάλα, εἰμὴ πολὺ ἀργά, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν πυροβολισμόν. Εἰς τὸ δωμάτιον δὲν ἦτο κανεὶς.

— Δὲν γίνεται! εἶπεν ὁ Μαρτίλ. Θὰ εἶναι κρυμμένος ἀποκάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κλίνην δὲν ἦτο κανεὶς. Τὸ ὑπ' αὐτὴν σκοτεινὸν κενὸν ἦτο ἔρημον. Ἐκύτταξαν εἰς τὸ ἔρμαριον, εἰς τὰς σκευοθήκας, ἠρεύνησεν εἰς τὴν θερμάστραν . . .

— Ἀπ' ἐκεῖ θὰ ἐφυγεν! ἐφώνησεν ὁ κ. Μαρτίλ.

Ἀλλὰ πάραυτα μεταμελοῦμενος εἶπεν:

— Ὁχι! ἡ θερμάστρα ἔχει φραγμόν, εἶναι ἀδύνατον! . . . Καὶ ὅμως δὲν γνωρίζω νὰ ὑπάρχῃ καμμία κρυφία διέξοδος.

Ἐξήτασαν τοὺς τοίχους, ἐκρούσαν τὸ πάτωμα, ἀλλ' εἰς μάτην.

Ἦτο πρόδηλον ὅτι οὐδὲν ἀνθρώπινον ὄν θὰ ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ ἐκεῖθεν.

Μία ὀπτασία τότε τραγικὴ ἐφάνη εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου, ὀρθία, ὠχροτάτη ἡ Σιμώνη, συνοδευομένη ὑπὸ τῆς μητρὸς τῆς, ἐστάθη μὲ τεταραγμένην ὄψιν καὶ ἠρώτησεν:

— Είπατε μου τὰ πάντα. Ὁ κ. δὲ Κερβόζ ἀπέθανε, δὲν εἶν' ἀλήθεια;

Ὁ Χερτάλ δὲν εἶχε τὴν σκληρότητα ν' ἀπαντήσῃ. Ὁρμησε πρὸς τὸ πτώμα καὶ τὸ ἔκρυψε.

Ἦδη ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς εἰσόδου τοῦ στιγμιαία ἐξέτασις τοῦ εἶχε ἀρκέσῃ διὰ νὰ βεβαιωθῇ ὅτι τὸ κακὸν ἦτο ἀνεπανόρθωτον.

— Πήγαινε, κόρη μου, εἶπεν ἡρέμα ὁ κ. Μαρέιλ.

— Εἶχα προαίσθημα πατέρα μου, ὅταν ἤκουσα τὸν πυροβολισμόν, ὁ ὁποῖος μὲ ἐξύπνησεν. Εἶδα μίαν ὀπτασίαν. Ὁ κ. δὲ Κερβόζ τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἐφάνη ἐμπρὸς μου μὲ πρόσωπον τεταραγμένον. Τὸν εἶδα μέσα εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ὅπου δὲν ὑπῆρχε φῶς· τὸν εἶδα ὅπως εἶναι ἐνδεδυμένος αὐτὴν τὴν στιγμήν. Μ' ἐκύτταξεν ἀπλανῶς καὶ ἔπειτα ἐξηφανίσθη εἰς τὸ σκότος.

Ὁ κ. Μαρέιλ προσέβλεψε τὴν κόρην του ἐν ἀπογνώσει, ὑποπτευόμενος μήπως παρεφρόνησε καὶ αὐτή.

Ὁ Χερτάλ παρενέβη μετὰ φιλοστόργου ἀποφασιστικότητος.

— Πηγαίνετε, δεσποινίς, εἶπε· τίποτε πλέον δὲν δύνασθε νὰ κάμετε διὰ τὸν δυστυχῆ.

Ἡ κυρία Δολεμόν καὶ ἡ κυρία Βερνίλ συνήνωσαν τὰς παραινέσεις των μαζί μὲ τὰς τῆς κυρίας Μαρέιλ. Ἡ Σιμώνη ὑπέκυψεν, ἀφοῦ ἐγονυπέτησε πρὸς στιγμὴν πρὸ τοῦ μνηστῆρός της καὶ τὸν παρετήρησεν ἐνδακρυσ μετ' οἴκτου. Τὴν ἀπήγαγεν ἐκεῖθεν τρέμουσαν, ἀλλὰ καταβάλλουσαν προσπάθειας, ὅπως ἀνθέξῃ εἰς τὴν συγκλίνησιν.

— Μὰ δὲν μοῦ λέγετε, ἰατρέ, τί εἶν' αὐτὰ ποῦ συμβαίνουν ἐδῶ; ἐψιθύρισεν ὁ κ. Μαρέιλ, φρικιῶν ἀκουσίως. Καὶ ὅμως αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον δὲν τὸν ἐσκότωσαν βέβαια φαντάσματα. Ἀκοῦς ἐκεῖ ἡ κόρη μου νὰ λέγῃ πῶς τὸν εἶδε!

Ὁ Χερτάλ ἀπήντησεν:

— Ἡ δεσποινίς Σιμώνη ἐνόμισεν ὅτι εἶδε. Ἐὰν τηλεπαθητικὰ ταῦτα φαινόμενα εἶναι ἐξηκριθωμένα. Ἦμπορεῖ νὰ ὑπῆρξε μία ὀφθαλμαπάτη τυχαία. Πιθανὸν νὰ ἐκοιμήθῃ μὲ ἐντυπώσεις δυσαρέστους, τῶν ὁποίων ὑποπτεύομαι τώρα τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς ὁποίας αὐτὴ θὰ σᾶς ἐμπιστευθῇ. Ἐρωτήσατέ την.

— Ἄλλ' ὁ Κερβόζ; . . . ὁ Κερβόζ! . . . Θεέ μου! . . . Πρέπει νὰ εἰδοποιήσωμεν τὴν δικαστικὴν ἀρχήν. Ραβῶ!

Ὁ κ. Μαρέιλ ἐστράφη πρὸς τὸν ἐπιστάτην.

— Πήγαινε νὰ εἰδοποιήσῃς τὸν ἀγροφύλακα καὶ ὁ Φιρμίνος νὰ ζεύξῃ ἀμέσως τὸ ἀμάξι καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν χωροφυλακὴν. Τί κακοτυχία! . . . Ἡ κάποιος δολοφόνος ὑπάρχει, ἦ . . .

— Δὲν ὑπάρχει δολοφόνος, εἶπεν ὁ Χερτάλ. Καμμία ἄλλη φωνὴ πλὴν τῆς ἰδικῆς του δὲν ἠκούσθη.

— Πρὸς ποῖον λοιπὸν ἀπετείνεται ὁ Κερβόζ καὶ ἐζήτει χάριν;

— Πρὸς φωνὰς ἀοράτους. Ὁ κ. δὲ Κερβόζ ἐπαρραλήρει.

— Ἐπαρραλήρει;

— Ναί· κατείχεται ὑπὸ τοῦ παραληρήματος τῆς καταδιώξεως; ὑπὸ ψυχώσεως συστηματικῆς. Ἐνόμιζεν ὅτι ἠγωνίζετο ἐναντίον ἐχθρῶν, ὅτι τὸν κατεδίωκαν, ὅτι τὸν ἐβασάνιζαν, ὅτι τοῦ ἀπηύθυναν προσβολὰς καὶ ὕβρεις. Ἴσως μάλιστα αἱ φωναὶ— διότι ἡ πλάνη τῆς ἀκοῆς πάντοτε σχεδὸν συμπαρομαρτεῖ εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς φρενοβλαθείας— τὸν διέτασαν ν' αὐτοκτονήσῃ!

— Εἶναι τερατώδες! ἐψιθύρισεν ὁ Μαρέιλ· εἶναι τρομερόν! Κύριοι, εἶμαι πατήρ· συγχωρήσατε τὴν συγκλίνησίν μου· ἡ δυστυχισμένη ἡ κόρη μου ὀλίγον ἔλειψε νὰ νυμφευθῇ ἕνα παράφρονα! . . . Καὶ αὐτὸς ὁ ταλαίπωρος! . . . Ἀλλὰ πῶς δύνασθε σεῖς, κύριε Χερτάλ, νὰ τὸ βεβαιώσετε αὐτό, ἀφοῦ ἐπὶ τέλους δὲν τὸν ἐγνωρίζατε; Σεῖς δὲν ἠκούσατε κἂν ποτὲ νὰ γίνεταί λόγος περὶ αὐτοῦ τοῦ δυστυχοῦς νέου καὶ ἀπόψε τὸν εἶδατε μόνον διὰ πρώτην φοράν. Ποῦ ὑπάρχει ἡ ἀπόδειξις; Ποῖαν ἀπόδειξιν ἠμπορεῖτε νὰ μᾶς δώσετε δι' ὅσα λέγετε;

— Ἴδου ἡ ἀπόδειξις εἶπεν ὁ Χερτάλ.

**

Ἐτείνε πρὸς τὸν κ. Μαρέιλ ἐν σημειωματάριον μαῦρον, τὸ ὁποῖον εἶχε πέσῃ ἐκ τοῦ θυλακίου τοῦ Κερβόζ, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἀνήγειρε τὸ ἄψυχον σῶμά του διὰ νὰ τὸ τοποθετήσῃ ἐπὶ τῆς κλίνης.

— Μὰ αὐτὸ τὸ σημειωματάριον εἶναι ἄγραφον! ἀνεφώνησεν ὁ κ. Μαρέιλ· τὸ χαρτί εἶναι ἄσπρον.

“Όλοι οί παριστάμενοι μὲ πρόσωπα ἐναγωνίως ἀνυπομονούντα προσέδλεπαν τὸν νεαρὸν ἰατρόν. Οὗτος ἀνέλαβε τὸ σημειωματάριον καὶ ἔδειξε εἰς τὴν πρώτην του σελίδα ἐν συμβολικὸν σχεδίασμα παριστάνον σύμπλεγμα φλογῶν.

— Κυττάξετε αὐτὸ τὸ σχεδίασμα, εἶπε, κυττάξετε καὶ τὴν ὄψιν τοῦ ἔχουν αὐτὰ τὰ φύλλα, τριμμένα, τσαλακωμένα, ὡς νὰ εἶχαν ξεφυλλισθῆ πολλὰκις μὲ τὸ δάκτυλον καὶ πολλὰκις γραφῆ καὶ διαθασθῆ.

— Μὰ ἀφοῦ δὲν εἶναι τίποτε γραμμένον εἰς αὐτὰ! ἀνεφώνησεν ὁ κ. Μαρτίλ μετὰ τινος νευρικῆς παραφορᾶς, ὡς νὰ ἦσθάνετο κλονιζόμενον τὸ λογικόν.

— Παρατηρήσατε, εἶπεν ὁ Χερτάλ.

Ἐτοποθέτησε τὴν πρώτην λευκὴν σελίδα ἀνωθεν τῆς φλογὸς λυχνίας, τὴν ὁποίαν εἶχε κομίσῃ εἰς τῶν ὑπηρετῶν, σημεῖα δὲ τότε μελανὰ, σειραὶ γραφῆς χαραχθείσης διὰ συμπαθητικῆς μελάνης ἐφάνησαν ἐπὶ τοῦ χάρτου.

— Ἀναγνώσατε, εἶπεν ἀπλῶς.

Ἐκ. Μαρτίλ ἀνέγνωσε μεγαλοφώνως.

«Αἱ φωναὶ δὲν μὲ ἀφίουν ποσῶς εἰς ἡσυχίαν. Οἱ ἄδρατοι ἔχθροί μου δηλητηριάζουν τὰ φαγητά μου, ταράττουν τὸν ὕπνον μου, μὲ συκοφαντοῦν εἰς τοὺς ἀνωτέρους μου, ζητοῦν νὰ μ' ἐξωθήσουν εἰς τὰ ἔσχατα. Γελοῦν, ὅταν διέρχωμαι μ' ἐξυβρίζουν, μὲ...»

Καὶ ὁ Χερτάλ ἀπεφάνθη:

— Ἐκ. δὲ Κερβόζ ἦτο τρελλός.

Μακρὰ καὶ ἀλγεινὴ σιωπὴ ἐπεκράτησεν.

Ἐκ. Μαρτίλ εἶπε μὲ ὕφος κλαυθμηρόν.

— Πολὺ λυπηρὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἱστορία! Καὶ θὰ γίνῃ λόγος δι' αὐτήν. Ἴτι θὰ εἶποιν ἄρά γε; Λυποῦμαι ἐξ ὅλης ψυχῆς αὐτὸν τὸν δυστυχῆ νέον καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Ἀλλὰ μὰ τὴν ἀλήθειαν, αὐτὴ ἡ ἀτυχεστάτη ἐπιστροφή...

Ἐκ. συνταγματάρχης Ρετοάλ ἐπέθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ φίλου του καὶ μὲ εὐγενῆ παρρησίαν τοῦ εἶπεν:

— Ἐλα, Μαρτίλ, πρέπει νὰ φανῆς ἄνδρας.

Καὶ ὁ Χερτάλ προσέθηκεν:

— Ἐχετε φίλους.

Ἐκ. Μαρτίλ τὸν ἐκύτταξεν ἐνόησε τὴν ἀδράν πρόθεσιν, τὴν χρηστότητα καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς λέξεως ἐκείνης. Ἐσφιγξε τὴν χεῖρα τοῦ νέου καὶ ἀπήντησεν:

— Ἀλήθεια, κύριε Χερτάλ. Δὲν πρέπει νὰ συλλογίζωμαι τὸν ἑαυτὸν μου ἔχω φίλους πραγματικῶς.

Καὶ ὁ Χερτάλ, ὠχρὸς καὶ φρικιῶν, διείδεν ὡς ἐν ὄνειρῳ λευκὴν μορφήν μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρυβρέκτους, ἥτις προέβαινε πρὸς αὐτόν, ὡσεὶ θέλουσα νὰ ζητήσῃ προστασίαν ἀπὸ τῶν ἀπροόπτων δυστυχημάτων τῆς ζωῆς, τῶν κινδύνων, τῶν ἀπειλῶν τῆς...

Προέτρεχε τοῦ μέλλοντος καὶ ἔδλεπεν ὅτι ἔμελλε ν' ἀποκτήσῃ τὴν Σιμώνην.

— Κλείσατε τὸ παράθυρον, εἶπεν ἔγὼ θὰ μείνω πλησίον τοῦ νεκροῦ.

Ἐσθάνετο ὅτι εἶχε τὸ καθήκον τοῦτο ἀπέναντι ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἀνεπλήρωνεν.

Οἱ λοιποὶ ἀπεχώρησαν μετὰ σεβασμοῦ πρὸς τὸν θάνατον, οὐτινος ἡ πένθιμος ἰδέα ἐπεβάλλετο εἰς τὴν ψυχὴν των ἐκεῖ διὰ τῆς παρουσίας τοῦ νεκροῦ. Καὶ αἱ τύχαι τῶν δύο ἀντιζήλων ἐραστῶν τῆς Σιμώνης εὐρέθησαν ἀντιμέτωποι, ἡ μὲν θραυσθεῖσα ὀριστικῶς, ἡ δὲ βαδίζουσα πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, πρὸς τὴν ὠραιότητα τῆς ζωῆς, τῆς δράσεως τῆς ἐργασίας, τοῦ ἔρωτος.

ΓΝΩΜΑΙ ΤΟΥ ΚΑΡΛΑΪΛ

Πνεῦμα, ποιητής — ἤξεύρομεν ἄρα γε τί σημαίνουν αὐταὶ αἱ λέξεις; Μίαν ψυχὴν ἐμπνευσμένην, ἢ ὁποῖα μᾶς ἐδωρήθη κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆν μεγάλην πυρίνην καρδίαν τῆς Φύσεως διὰ νὰ βλέπῃ τὴν ἀλήθειαν, νὰ τὴν λέγῃ καὶ νὰ τὴν πράττῃ. Εἶναι ἢ ἱερὰ φωνὴ τῆς Φύσεως, ἢ ὁποῖα μίαν φοράν ἀκόμη ἀκούεται διὰ τοῦ ἐρήμου καὶ ἀχανοῦς στοιχείου τῆς φήμης, τῆς φλυαρίας καὶ τῆς δειλίας, ἐκεῖθεν ὅπου ἀπεπλανήθη ἢ εἰς τὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς φθάσασα γῆ.

*

“Ὅσοι ἄνθρωποι ὑπάρχουν εἰς ἓν ἔθνος, οἱ ὅποιοι ἤμποροῦν νὰ βλέπουν καὶ νὰ γνωρίζουν τὴν ἀόρατον δικαιοσύνην τοῦ οὐρανοῦ (ὅτι εἶναι παντοδύναμος ἐπὶ τῆς γῆς), τόσοι εἶναι καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι στέκονται ὡς προπύργιον μεταξὺ ἑνὸς ἔθνους καὶ τῆς καταστροφῆς του. Τόσοι καὶ ὄχι περισσότεροι. Ἡ οὐρανια παντοδυναμία στέλλει νέους καὶ νέους πάντοτε, οἱ ὅποιοι ἐγεννήθησαν μὲ καρδίας ἀπὸ σάρκα καὶ ὄχι ἀπὸ πέτραν — καὶ αὐτὴ ἢ μεγάλη δυστυχία, ἄλλοτὲ ποτε ἀρκετὰ βαρεῖα, θ' ἀποθῆ διδάσκαλος!

*

‘Ὁ βίος μεγάλου ἀνδρὸς εἶναι, καθὼς εἶπαν, ὡσὰν μία ἅγια Γραφή, ὡσὰν Εὐαγγέλιον τῆς ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον κηρύττεται εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον μανθάνομεν ὅτι δὲν ἐξηλείφθη ἀκόμη ἐντελῶς ὁ ὑψηλὸς νοῦς, ἂν καὶ ὑπάρχουν τόσοι ἄπιστοι ἄνθρωποι. “Ὅσον καὶ ἂν μᾶς περικυκλῶνει πάντοθεν ἢ εὐτέλεια καὶ ἢ ποταπότης, χάρις εἰς αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον βλέπομεν ὅτι ἢ φύσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν παύει νὰ εἶναι θεία καὶ εὐρίσκομεν μέσα εἰς αὐτὸ τὴν προτροπὴν νὰ μὴ χάσωμεν ποτὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι ἢ πλέον σημαντικὴ πίστις, τὴν πίστιν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας.

**

“Ὅπως τὸ πλέον ὑψηλὸν Εὐαγγέλιον ἦτο μία βιογραφία, ὁμοίως καὶ ἢ βιογραφία ἑνὸς ἐκάστου ἀγαθοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀληθινὸν Εὐαγγέλιον, καὶ τὸ κήρυγμά των ἀποτείνεται εἰς τὸν ὀφθαλμόν, εἰς τὴν καρδίαν καὶ εἰς ὅλον τὸν ἄνθρωπον, εἰς τρόπον ὡστε καὶ διάδολοι ἀκόμη νὰ πιστεύουν καὶ νὰ τρέμουν.

Συνοψίζεται δὲ τὸ εὐφρόσυτον τοῦτο κήρυγμά του εἰς τὸ ὅτι: «ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη οὐράνιος, ὄχι δοῦλος τῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ νικηφόρος αὐτῶν κυρίαρχος». Κύτταξε πῶς συναισθάνεται τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ πῶς, καθὼς τὸν ἀπεκάλεσεν ὁ φιλόσοφος, εἶναι «ὁ Μεσσίας τῆς Φύσεως».

**

«Πρέπει νὰ στενοχωρηθῶ», ἔλεγεν ὁ Κέπλερ εἰς τὴν μοναξίαν καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην του ἔνδειαν, «διότι οἱ ἄνθρωποι δὲν θέλουν ν' ἀναγνωρίσουν τὴν ἀνακάλυψίν μου; Ὁ Παντοδύναμος ἐπερίμενεν ἕξ χιλιάδας χρόνους νὰ ἔλθῃ ἄνθρωπος διὰ νὰ ἰδῇ τί Αὐτὸς ἐδημιούργησε καὶ ἐγὼ δὲν πρέπει νὰ περιμείνω διακόσια ἔτη, ἕως ὅτου ἔλθῃ ἓνας νὰ ἐννοήσῃ τί εἶδον;»

**

“Ὅστις δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι ὑπηρέτης πολλῶν, δὲν θὰ εἶναι ποτὲ ὁ κύριος καὶ γνήσιος ὁδηγὸς καὶ ἐλευθερωτῆς πολλῶν αὐτὴ εἶναι ἢ σημασία τῆς καθαυτοῦ ἱκανότητος.

**

Τιμὴ εἰς τὰς μικρὰς μειονοψηφίας ἔσαι εἶναι ἀνόθευτοι. Ὁ ἀγὼν των εἶναι ἐνίοτε βαρὺς, ἀλλὰ πάντοτε νικηφόρος, ὅπως ἢ πάλῃ τῶν θεῶν. Οἱ υἱοὶ τοῦ Ταγκρέδου κατέκτησαν πρὸ δεκάκοσιων ἐτῶν ὅλην τὴν Ἰταλίαν, τὴν διήρσαν εἰς ὀργανικὰς μάζας καὶ τῇ ἔδωκαν ἓν εἶδος ζωντανῆς ὀργανώσεως· ἔδρυσαν θρόνους καὶ ἡγεμονίας. Οἱ Νορμανδοὶ αὐτοὶ ἦσαν τέσσαρες χιλιάδες ἄνδρες· ἢ Ἰταλία, τὴν ὁποῖαν ὑπέταξαν ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ διήρσαν κατὰ βούλησιν, θὰ ἤρθη ἴσως δεκά ἑκατομμύρια καὶ εἶχεν ἐπίσης ἄνδρας εὐσταλεῖς καὶ μαυροπώγωνας ὡς ἐκεῖνοι. Πῶς συνέβη ὡστε ἢ μικρὰ αὐτὴ μειονοψηφία τῶν Νορμανδῶν νὰ νικήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπέλπιδα πάλῃν; Χωρὶς ἀμφιβολίαν, διότι εἶχον πρὸς τὸ μέρος των τὸ δίκαιον, διότι χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν ἠκολούθουν αὐθορμήτως, ἐξ ἐμφύτου, εἰλικρινῶς μίαν οὐρανίαν διαταγὴν καὶ ἐπομένως ὁ Οὐρανὸς εἶχεν ἀποφασίσῃ νὰ νικήσουν. Εἰς τοῦτο πρέπει νὰ προστεθῇ — τὸ βλέπω καθαρὰ — καὶ τὸ ὅτι οἱ Νορμανδοὶ δὲν ἐφοβοῦντο καὶ ἦσαν πρόθυμοι, ἐν ἀνάγκῃ, καὶ ν' ἀποθάνουν ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ των. Συλλογισθῆτε: **Εἰς** τοιοῦτος ἄνθρωπος ἐναντὶον χιλίων ἄλλων! Ἡ μικρὰ μειονοψηφία ὅμως δὲν ἀπηλπίσθη! Ὁλόκληρος ὁ κόσμος στέκεται ὀπίσω της καὶ νέφος ἀοράτων μαρτύρων τὴν βλέπει ἐξ ὕψους.

Μετάφρασις Θ. Φ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

(1) Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν σειράν νομοσχεδίων, ἀναγομένων εἰς τὴν μεταρρυθμίαν τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, τὴν ὀργάνωσιν τεχνικῆς ἢ πρακτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὴν γυναικείαν ἐκπαίδευσιν. Ἐπίσης ὑπέβαλε νομοσχέδιον περὶ ἰδρύσεως προτύπων μοναστηριακῶν ἀγροκηπίων. Τέλος ὑπέβαλε καὶ νομοσχέδιον περὶ ἐλαττώσεως τῆς τιμῆς τῶν διδασκτικῶν βιβλίων.

— Ἀπὸ τῆς τελευταίας κυριακῆς τοῦ Νοεμβρίου ἤρχισεν ἡ σειρά τῶν μεγάλων χειμερινῶν συναυλιῶν ὑπὸ τῆς ἀρχήστρας τοῦ ὄθελου Ἀθηνῶν ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ. Ἡ ὄλη σειρά θὰ περιλάβῃ 36 συναυλίας.

— Ὁ Σύλλογος Παρνασσῶς ὠργάνωσε σειράν διαλέξεων λογοτεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν κατὰ πᾶσαν δευτέραν ἐπὶ τιμῆματι εἰσόδου δραχμῆς. Ἐναρξὴν ἔκαμεν ὁ κ. Πολέμης ἀναγνώσας παλαιὰ καὶ νέα ποιήματα· κατόπιν δὲ ὠμίλησαν οἱ κ. κ. Χ. Ἀννίνας, Χ. Δαλαρέξης καὶ Γ. Τσοκόπουλος. Ἐπίσης ὁ ἀκολουθήσουν οἱ κ. κ. Ν. Χ. Ἀποστολίδης, Γ. Σωτηριάδης, Σ. Κ. Σακελλάρου καὶ ἄλλοι.

— Σειράς διαλέξεων ὠργάνωσαν ἐπίσης ἡ Ἐνωσις τῶν Ἑλληνίδων καὶ τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων.

— Ἡ 6ῃ Δεκεμβρίου ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ φθισιατρικοῦ «Σωτηρίας» ὡς ἡμέρα λαϊκοῦ ἐράνου ἐν Ἀθήναις ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοεργοῦ τούτου ἰδρύματος. Ὁ ἔρανος θὰ ἐνεργῆται διὰ τῆς πωλήσεως μικρῶν τεχνητῶν βόδων ὑπὸ κυριῶν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἐπιὸρισμένην τιμῇ 10 λεπτῶν. Τοῦτο, ὡς γνωστόν, γίνεται εἰς πλείστας

εὐρωπαϊκὰς μεγαλοπόλεις ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν, τὸ πρῶτον δὲ εἰσάγεται νῦν καὶ παρ' ἡμῶν.

— Ὑπὸ τοῦ Γραφείου Στατιστικῆς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἐνεργεῖται τὴν 8 Δεκεμβρίου ἡ ἀπογραφή τῶν διδασκόντων καὶ διδασκομένων εἰς πάντα τὰ ἐκπαιδευτήρια τοῦ Κράτους δημόσια καὶ ἰδιωτικά παντὸς βαθμοῦ.

ΑΓΓΛΙΑ

Πρὸς ἐνέργειαν γεωργικῶν ἐρευνῶν τὸ Ἀγγλικὸν Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας ἀνέγραψεν εἰς τὸν προϋπολογισμόν τὸ ποσόν 1.200.000 δρ.

— Νέον τεράστιον ἀγγλικὸν θωρηκτὸν καθεικύνθη, ὀνομασθὲν *Γεώργιος Ε'*, 22 χιλ. τόννων καὶ μήκους 171 μέτρων. Ἡ ναυπήγησις του ἐγένετο μετὰ πρωτοφανοῦς ταχύτητος, ἤτοι ἐντὸς 8 μηνῶν καὶ 3 ἑβδομάδων.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Οἱ ἐπίσημοι στατιστικοὶ πίνακες, οἱ δημοσιευθέντες ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ γραφείου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, βεβαιοῦν ὅτι πλείστα εἶδη καταναλώσεως ἐκ τῶν χρησίμων εἰς τὸν καθημέραν βίον ἐγίναν ἀκριβώτερα κατὰ τὸ 1910 ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 1909, ὅτε καὶ πάλιν εἶχαν γίνῃ ἀκριβώτερα τοῦ 1908. Ὡστε ἡ ὑπερτίμησις βαίνει κλιμακηδόν. Τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τοὺς πίνακας τούτους εἶναι ἐν ὄλῳ 257 εἶδη. Ἐκ τούτων ἠδὲξήθη ἡ ἀξία 148, ἡλαττώθη ἡ ἀξία 83 καὶ ἔμεινεν ἀμετάβλητος 26. Ἐξαιρετικὴν ὑπερτίμησιν παρουσιάζουν: ἡ ξυλεία πρὸς οἰκοδομήν (10,7 τοῖς 100), τὰ λαχανικά καὶ ὄσπρια (7,5 τοῖς 100), τὰ ἐνδύματα (2,3 τοῖς 100). Ἐν συγκρίσει τοῦ ὅλου πρὸς μὲν τὸ 1909 ἢ

ἀξήσεις εἶναι 4 τοῖς $\frac{1}{10}$, πρὸς δὲ τὸ 1900 εἶναι 19 τοῖς $\frac{1}{10}$ καὶ πρὸς τὸ 1897 εἶναι 46 τοῖς $\frac{1}{10}$, τοῦ ἔτους ἐκείνου κατέχοντος ἐξαιρετικὴν θέσιν ὡς πρὸς τὴν ὑποτίμησιν τῶν εἰδῶν ἐν γένει.

ΓΑΛΛΙΑ

Ἡ *Nature* δημοσιεύει περιγραφὴν νεωτάτης ἐφευρέσεως τοῦ μηχανικοῦ Mortier, ἣτις συνίσταται εἰς τὴν τηλεγραφικὴν ἀποστολὴν εἰκότων. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπὸ 50 ἐτῶν ἀπασχολεῖ τοὺς ἐπιστήμονας, ἐφημέροισιν δὲ διάφοροι μέθοδοι χωρὶς καμμία νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κύκλου τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργαστηρίων, ὡς ἀπαίτουσαι εἰδικὰ μηχανήματα καὶ πλείστας ἄλλας δυσχερεῖας παρουσιάζουσαι εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν. Ἡ νεωτάτη ἐφεύρεσις ἔχει τοῦτο τὸ προσόν, ὅτι δὲν μεταχειρίζεται τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ἐν χρῆσει τηλεγραφικὴν συσκευὴν καὶ δύναται νὰ διδασθῇ ταύτην καὶ ὁ τυχὸν τηλεγραφητῆς ἀπωτάτου χωρίου, ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ σχετικὸν ἀναγωγέα, διὰ τοῦ ὁποῦ διαβιβάζει τὴν εἰκόνα, ὅπως τὰ κρυπτογραφικὰ τηλεγραφήματα, ἤτοι διὰ συμβολικῶν ἀριθμῶν.

— Κατὰ στατιστικὴν τῆς *Nature* ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ἀνὰ τὴν ὑψήλιον διεσπαρμένων Ἑβραίων ἀνέρχεται εἰς 11.817.783. Ἐκ τούτων 9.942.206 κατοικοῦν εἰς τὴν Εὐρώπην, 1.894.409 εἰς τὴν Ἀμερικὴν, 522.635 εἰς τὴν Ἀσίαν, 341.867 εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ 17.106 εἰς τὴν Ὠκεανίαν. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν τοὺς περισσότερους Ἑβραίους ἔχει ἡ Ρωσία, 5.110.548, μετ' αὐτὴν ἡ Αὐστρία, 1.224.899, τρίτη ἡ Οὐγγαρία, 607.862, τετάρτη ἡ Γερμανία, 282.277, πέμπτη ἡ Ἑβρ. Τουρκία, 266.852. Ἐκ τῶν πόλεων τῆς ὑψηλοῦ τοὺς περισσότερους Ἑβραίους ἔχει ἡ Ν. ὸρκη, 1.062.000, μετ' αὐτὴν ἡ Βαρσοβία, 204.712 καὶ τρίτη ἡ Βουδαπέστη, 186.047.

— Εἰς τὰς Βερσαλλίας εἰσήχθη ὑπὸ τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς ἡ χρῆσις αὐτοκινήτων μηχανῶν διὰ τὸ σάρωμα καὶ τὸ κατάβρεγμα τῶν ὁδῶν.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Κατὰ τὴν στατιστικὴν γερμανικοῦ περιοδικοῦ ἢ ὄλη ἔκτασις τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἀνὰ τὸν κόσμον ἀνήρχετο τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1909 εἰς 1.006.748 χιλιόμετρα.

Ἐκ τούτων ἀνήκουν:

Εἰς τὴν Εὐρώπην	329.691
» Ἀσίαν	99.436
» Ἀφρικὴν	33.481
» Ἀμερικὴν	513.824
» Αὐστραλίαν	30.316

Ὡς πρὸς τὴν δαπάνην τῆς κατασκευῆς κατὰ χώρας τῆς Εὐρώπης, αὕτη ὑπολογίζεται ὡς ἑξῆς:

Γερμανία	21	δισεκατ. φράγ.
Γαλλία	18	»
Βέλγιον	2 $\frac{1}{2}$	»
Μ. Βρετανία	32	»
Ρωσία	17	»
Ἰταλία	6	»
Ἑλβετία	1 $\frac{1}{2}$	»
Ἰσπανία	1, 2	»

Ἡ ὄλη ἀξία τῶν εὐρωπαϊκῶν σιδηροδρομῶν ἀνέρχεται εἰς 119 δισεκατομμύρια φράγκων.

Διὰ τοὺς σιδηροδρόμους τῶν αἰ Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐδαπάνησαν 92 δισεκατομμ. φράγκων.

ΕΛΒΕΤΙΑ

Κατὰ τὴν ἀνοιξὴν καὶ τὸ θέρος τοῦ λήγοντος ἔτους ἀπωλέσθησαν εἰς ὀρειβατικὰς ἐκδρομὰς ἐπὶ τῶν Ἀλπεων 118 περιηγηταί, οἱ δὲ ἐπὶ σειράν 10 ἐτῶν ἀπολεσθέντες ἀνέρχονται εἰς 1.004. Ἐξ αὐτῶν οἱ περισσότεροι εἶναι Γερμανοὶ καὶ οἱ ὀλιγώτεροι Ἀγγλοὶ, διότι οἱ δεύτεροι οὗτοι, καὶ ὡς ἔχοντες ἀφθονώτερα τὰ χρηματικὰ μέσα καὶ ὡς προσητικώτεροι, σπανίως ἐπιχειροῦν ἀναβάσεις εἰς ἐπικινδύνους κορυφὰς ἀνεύκων ὁδηγῶν.

ΙΑΠΩΝΙΑ

Ἡ μαργαριτοκομία, ἣτις καλλιέργεια τῶν μαργαριτῶν εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένη εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ ἀσχολοῦνται εἰς ταύτην ἰδίως γυναῖκες. Τὰ μαργαριτοφόρα ὄστρακα ἀναπτύσσονται βραδέως καὶ ἐπὶ μακρὰν σειράν ἐτῶν. Ἐντὸς αὐτῶν εἰσάγουν μικροὺς κόκκους μαργα-

ρίτου ἢ κόκκους όστράκου, ότινες χρειαμεύουν ώς πυρήνες πρός παραγωγήν μαργαριτῶν έντελῶς όμοίων πρός τούς φυσικῶς γεννωμένους.

ΚΙΝΑ

Τήν 31 Δεκεμβρίου 1910 ε δλι-
κός αριθμός τῶν ξένων έμπορικῶν
οίκων, τῶν έγκατεστημένων εις τούς
κινεζικούς, συμβατικούς λεγομένους,
λιμένας, ανήρχετο εις 3.239. Έκ τού-
των οι 1.601 είναι ιαπωνικοί, οι 601
άγγλικοί, οι 298 ρωσικοί, οι 238
γερμανικοί, οι 110 γαλλικοί, οι 100
άμερικανικοί, οι 84 ισπανικοί, οι 57
πορτογαλλικοί, οι 29 αύστριακοί και
οι 13 βελγικοί. Οι ξένοι, οι κατοι-
κούντες εις τούς αὐτούς λιμένας,
ανέρχονται εις 141.868, εκ τῶν
οποίων 65.428 Ἰάπωνες, 49.395
Ρῶσοι, 10.140 Ἀγγλοὶ υπήκοοι,

4.106 Γερμανοί, 3.126 Ἀμερικανοί
και 1.925 Γάλλοι.

ΡΩΣΙΑ

Ἡ ρωσική κυβέρνησις έχει υπό
μελέτην τήν ήλεκτροκίνησιν τῶν
σιδηροδρόμων αὐτῆς, ιδίως τῶν τοῦ
διαμερίσματος τῆς Πετροπόλεως.

ΣΟΥΗΔΙΑ

Εἰς τήν Σουηδικαν λειτουργοῦν 46
έταιρείαι ασφαλιστικαί τῆς ζωῆς
τῶν κτηνῶν και τῶν κατοικιδίων
ζῴων. Τὰ καταβαλλόμενα ασφάλι-
στρα κατ' έτος ανέρχονται εις 5
έκατομμύρια δραχμῶν, ή δέ αξία
τῶν ασφαλιζομένων ζῴων υπολογί-
ζεται εις 300 έκατομμύρια. Ἰδίως
είναι ήσφαλισμένοι βόες. Ὑπολογί-
ζεται ότι επί 100 τοιούτων μόνον
οι 28 είναι ανασφαλιστοί.